

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Genel Psikoloji Bilim Dalı

**PSİKOLOJİK VE DAVRANIŞSAL KONTROLÜN ERGENİN DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ İLE İLİŞKİSİ: ERGENİN EBEVEYN KONTROLÜNE
İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİNİN ARACI ROLÜ**

Şule SELÇUK

Doktora Tezi

Ankara, 2019

PSİKOLOJİK VE DAVRANIŞSAL KONTROLÜN ERGENİN DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ İLE İLİŞKİSİ: ERGENİN EBEVEYN KONTROLÜNE İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELERİNİN ARACI ROLÜ

Şule SELÇUK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

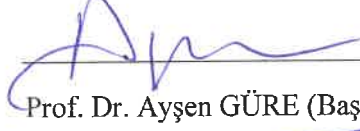
Genel Psikoloji Bilim Dalı

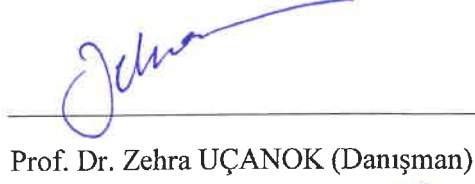
Doktora Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

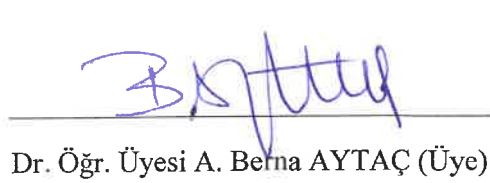
Şule Selçuk tarafından hazırlanan “Psikolojik ve Davranışsal Kontrolün Ergenin Davranış Problemleri ile İlişkisi: Ergenin Ebeveyn Kontrolüne İlişkin Değerlendirmelerinin Aracı Rolü” başlıklı bu çalışma, 16.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ayşen GÜRE (Başkan)

Prof. Dr. Zehra UÇANOK (Danışman)

Prof. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT (Üye)

Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi A. Berna AYTAÇ (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın Prof. Dr. Melike SAYIL Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır. Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

30/07/2019

Şule SELÇUK

¹"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

(1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

(2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

(3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* *Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Zehra UÇANOK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Şule SELÇUK

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince bilgi birikimleri ve tecrübeleriyle bana kazandırdıkları, akademik yolculuğumda daha sağlam adımlarla ilerleyebilmemi mümkün kıldıkları ve tez süresince sağladıkları destek, geribildirim ve katkıları için danışmanım Prof. Dr. Zehra Uçanok'a ve ortak danışmanım Prof. Dr. Melike Sayıl'a,

Tez süresince verdikleri değerli geribildirim, öneri ve katkıları için komite üyeleri Prof. Dr. Sibel Kazak Berument'e ve Doç. Dr. Dilek Sarıtaş-Atalar'a,

Tez jürimde yer alarak verdikleri geribildirimler için Dr. Öğr. Üyesi A. Berna Aytaç'a ve Prof. Dr. Ayşen Güre'ye,

Tezimin veri analizi sürecinde başka bir ülkede de olsa sabırla sorularımı yanıtladığı ve bana yol gösterdiği için hocam Athanasios Mouratidis'e,

Hacettepe Üniversitesi'ndeki eğitim sürecimin oldukça keyifli geçmesini sağlayan ve her daim yanımda olan Esin Şener, Zülal İşcanoğlu, Zeynep Çakmak, Vildan Acar-Bayraktar ve kalabalık bir ofis olduğumuz için adını teker teker yazamadığım canım ofis arkadaşlarıma,

Tanıştığımız günden itibaren bana her zaman destek olan canım Bilge ablama,

Araştırmaya katılan tüm öğrencilere ve annelerine, ön çalışmada katılımcı bulma konusunda unutulmaz yardımları için Şener ailesine, veri toplama ve veri girişi konusunda yardımcı olan lisans öğrencilerinin her birine,

Doktora eğitimim süresince sağladığı burs desteği için TÜBİTAK'a,

Eğitim hayatım boyunca beni hep destekleyen ve bu günlere getiren canım aileme,

Canıgönülden teşekkür ederim.

ÖZET

SELÇUK, Şule. *Psikolojik ve Davranışsal Kontrolün Ergenin Davranış Problemleri ile İlişkisi: Ergenin Ebeveyn Kontrolüne İlişkin Değerlendirmelerinin Aracı Rolü*, Doktora Tezi, Ankara, 2019.

Araştırmanın temel amacı, annelerin kontrol uygulamaları ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkiyi açıklayan mekanizmaları incelemektir. Bu bağlamda, ilk olarak psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamaları ile davranış problemleri arasındaki ilişkide ergenin bu uygulamalara yönelik bilişsel ve duygusal değerlendirmelerinin aracı rolü araştırılmıştır. İkinci olarak, sözü edilen ilişki örüntüsünde ebeveyn sıcaklığının, ergenin mizacının ve kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici rolü incelenmiştir. Üçüncü olarak, tüm bu ilişki örüntülerinin ergenin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Araştırmaya Ankara il merkezindeki ortaokul (7. ve 8. sınıflar) ve liselerde (9. sınıflar) öğrenimlerine devam eden 689 ergen ($Ort. = 13.95$; $S = .94$, %59.7'si kız) ve annesi katılmıştır. Hem ergenlere hem de annelere psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamalarına, ebeveyn sıcaklığına ve ergenin içe ve dışa yönelim problemlerine ilişkin ölçekler uygulanmıştır. Bunlara ek olarak, ergenler psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri ve meşruluk algıları ile olumsuz duygulanım mizaç özelliklerini bildirmişlerdir.

Araştırma bulguları, ergenlerin psikolojik kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin, psikolojik kontrol ile içe ve dışa yönelim problemleri arasında kısmi aracı rol oynadığını göstermiştir. Bu ilişkinin ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliğinden bağımsız olduğu ancak anneden algılanan sıcaklığa ve bu uygulamalara yönelik meşruluk algısına göre farklılaştığı bulunmuştur. Bununla birlikte, ergenlerin davranışsal kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin, davranışsal kontrol ile içe ve dışa yönelim problemleri arasında tam aracı rol oynadığı ortaya konmuştur. Bu ilişkinin ebeveyn sıcaklığından, ergenin mizacından ve bu uygulamalara yönelik meşruluk algısından bağımsız olduğu gösterilmiştir. Ergenin cinsiyetinin ele alınan ilişkilerde düzenleyici bir rol oynamadığı bulunmuştur.

Araştırma bulguları, psikolojik kontrol uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz değerlendirildiğine buna bağlı olarak davranış problemlerine yol açtığına işaret etmektedir.

Annelerini daha sıcak ve psikolojik kontrol uygulamalarını daha meşru algılayan ergenlerin, bu uygulamaların artışına daha duyarlı oldukları söylenebilir. Ayrıca, davranışsal kontrol uygulamalarının sıklığı arttıkça daha az olumsuz değerlendirildiği ve davranış problemlerini engellemede etkin olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlar, diğer kültürlerde elde edilen araştırma bulguları ve farklı kuramlar çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Psikolojik kontrol, davranışsal kontrol, kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeler, davranış problemleri, ebeveyn sıcaklığı, mizaç, ergenin meşruluk algısı

ABSTRACT

SELÇUK, Şule. *The Relationship of Psychological and Behavioral Control with Adolescents' Behavioral Problems: How Appraisals of Parental Control Can Explain This Relationship?*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2019.

The goal of the present study was to investigate the mechanisms underlying the association between parental control and adolescent problem behaviors. More specifically, it was aimed to explore (1) the mediating role of adolescents' cognitive and affective appraisals of psychological and behavioral control in this relationship, (2) the moderating role of maternal warmth, adolescent temperament, and adolescents' perceived legitimacy of psychological and behavioral control in the mediating relationships, and (3) whether the pattern of relationships differs as a function of adolescent gender.

The sample consisted of 689 7th, 8th, and 9th grade adolescents ($M_{age} = 13.95$; $SD = .94$; 59.7 % girls) and their mothers living in Ankara. Both adolescents and mothers reported on psychological and behavioral control, maternal warmth, and adolescent internalizing and externalizing problems. Adolescents also reported on appraisals of psychological and behavioral control and perceived legitimacy regarding both type of control.

Results revealed that appraisals of psychological control partially mediated the relationship between psychological control and internalizing and externalizing behaviors. Moreover, it was demonstrated that perceived maternal warmth and legitimacy of psychological control, but not adolescent negative affect, moderated this relationship. In addition, it was found that appraisals of behavioral control fully mediated the relationship between behavioral control and internalizing and externalizing behaviors. Maternal warmth, adolescent temperament and legitimacy of behavioral control did not moderate this relationship. The pattern of relationships did not change among girls and boys.

Taken together, these findings indicate that higher psychological control leads to more negative appraisals, which in turn, results in problem behaviors. Furthermore, results suggest that adolescents who have higher perceptions of maternal warmth or perceive related behaviors as more legitimate are more sensitive to the increase in psychological control. In addition, findings

imply that higher behavioral control is interpreted less negatively, and effective at preventing problem behaviors. Findings were discussed based on relevant research and theories.

Keywords

Psychological control, behavioral control, appraisals of control practices, problem behaviors, parental warmth, temperament, perceived legitimacy of control practices

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	1
1.1. EBEVEYNLERİN KONTROL UYGULAMALARI İLE ERGENLERİN DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	2
1.1.1. Psikolojik Kontrol ve Ergenin Davranış Problemleri	4
1.1.2. Davranışsal Kontrol ve Ergenin Davranış Problemleri.....	5
1.2. ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ	10
1.2.1. Ergenlerin Psikolojik Kontrole Yönelik Değerlendirmeleri	11
1.2.2. Ergenlerin Davranışsal Kontrole Yönelik Değerlendirmeleri.....	12
1.3. EBEVEYN SICAKLIĞI ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİNİ ETKİLEMEKTE MİDİR?	14
1.3.1. Ebeveyn Sıcaklığı ve Psikolojik Kontrol	15
1.3.2. Ebeveyn Sıcaklığı ve Davranışsal Kontrol	16
1.4. ERGENLERİN MİZAÇ ÖZELLİKLERİ KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİNİ ETKİLEMEKTE MİDİR?	18
1.5. ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK MEŞRULUK ALGISI KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ ETKİLEMEKTE MİDİR?	21
1.6. ARAŞTIRMADA ÖNE SÜRÜLEN İLİŞKİLER ERGENİN CİNSİYETİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?	23
1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ	24
BÖLÜM 2 : YÖNTEM	29
2.1. ÖRNEKLEM	29

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	33
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	35
2.2.2. Psikolojik Kontrol.....	35
2.2.3. Davranışsal Kontrol.....	35
2.2.4. Psikolojik Kontrol ve Davranışsal Kontrol Vinyetleri.....	37
2.2.5. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler.....	38
2.2.6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.....	38
2.2.7. Ebeveyn Sıcaklığı.....	39
2.2.8. Mizaç.....	40
2.2.9. İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri.....	41
2.3. İŞLEM	42
BÖLÜM 3 : BULGULAR	44
3.1. VERİ TEMİZLEME VE TEMEL İSTATİSTİKSEL SAYILTLARIN İNCELENMESİ	44
3.2. BETİMSSEL VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER	45
3.3. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYONEL İLİŞKİLER	49
3.4. TEMEL HİPOTEZLERİN SINANMASI	54
3.4.1. Veri Analizi.....	55
3.4.2. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerin Aracı Rolü.....	59
3.4.2.1. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları PK ile Anne Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü.....	59
3.4.2.2. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Ergen Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü.....	63
3.4.3. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerin Aracı Rolü.....	66
3.4.3.1. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları DK ile Anne Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü.....	66
3.4.3.2. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Ergen Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü.....	70
3.4.4. Ebeveyn Sıcaklığının Düzenleyici Rolü.....	73
3.4.4.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim.....	73
3.4.4.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim.....	76

3.4.5. Olumsuz Duygulanımın Düzenleyici Rolü	77
3.4.5.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Olumsuz Duygulanım Arasındaki Etkileşim.....	77
3.4.5.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Olumsuz Duygulanım Arasındaki Etkileşim.....	79
3.4.6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolü	81
3.4.6.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile PK/DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşim	81
3.4.6.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile PK/DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşim	85
BÖLÜM 4 : TARTIŞMA.....	87
4.1. BETİMLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI.....	87
4.1.1. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Farklılıkları	87
4.1.2. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkiler	91
4.2. ARAŞTIRMANIN TEMEL HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	93
4.2.1. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolü	93
4.2.2. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolü.....	98
4.2.3. Ebeveyn Sıcaklığının Düzenleyici Rolü	101
4.2.3.1. Psikolojik Kontrol ve Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim.....	101
4.2.3.2. Davranışsal Kontrol ve Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim.....	103
4.2.4. Olumsuz Duygulanımın Düzenleyici Rolü	105
4.2.5. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolü	107
4.2.5.1. Psikolojik Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.....	107
4.2.5.2. Davranışsal Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı	108
4.2.6. Ergenin Cinsiyetinin Düzenleyici Rolü	109
4.3. GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ.....	112
4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	123
EK 1. ÖN ÇALIŞMA.....	142
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ	156
EK 3. ARAŞTIRMA İZİNİ	157
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU.....	158

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1a. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler.....	29
Tablo 1b. Veri Temizleme İşlemi Sonrasında Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler	30
Tablo 2. Ergenlerin ve Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzdeler.....	31
Tablo 3. Anne Verisi Olan ve Olmayan Ergenlerin Karşılaştırılması.....	33
Tablo 4a. Ölçek Setlerindeki Sıralamalar (Ergen Formları)	34
Tablo 4b. Ölçek Setlerindeki Sıralamalar (Anne Formları).....	35
Tablo 5. DK Ölçeğinin Faktör Örüntüsü.....	37
Tablo 6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Örüntüsü.....	38
Tablo 7. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğinin Faktör Örüntüsü.....	39
Tablo 8. Mizaç Ölçeğinin Faktör Örüntüsü.....	41
Tablo 9. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlerin Betimsel Değerleri	46
Tablo 10. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Farklılıkları.....	48
Tablo 11. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Gelir Düzeyi Farklılıkları.....	49
Tablo 12. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Tüm Örneklem).....	51
Tablo 13. Cinsiyete Göre Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	52
Tablo 14. Demografik ve Diğer Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları...	54
Tablo 15a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ¹	61
Tablo 15b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ¹	62
Tablo 16a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ²	64
Tablo 16b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ²	65
Tablo 17a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ¹	68
Tablo 17b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ¹	69

Tablo 18a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ²	71
Tablo 18b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları ²	72
Tablo 19a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları	74
Tablo 19b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri	75
Tablo 20a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri	76
Tablo 20b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri	77
Tablo 21a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	78
Tablo 21b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	78
Tablo 22a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	79
Tablo 22b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	79
Tablo 23a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	80
Tablo 23b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	80
Tablo 24a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	81
Tablo 24b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	81
Tablo 25a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları	83
Tablo 25b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri	85
Tablo 26a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri	85
Tablo 26b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri.....	86
Tablo 27. Araştırmanın Temel Hipotezlerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Özet Tablosu	93

Tablo 28. Vinyetlerin Gerçeğe Uygunluk, İnanırcılık ve Yaşanma Sıklığı Değerleri (Ön Çalışma 1)	145
Tablo 29. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler (Ön Çalışma 2)	146
Tablo 30. Ergenlerin Demografik Özellikleri (Ön Çalışma 2).....	147
Tablo 31. A ve B Formunda Yer Alan Ölçekler (Ön Çalışma 2).....	148
Tablo 32. Vinyetlerin Gerçeğe Uygunluk, İnanırcılık ve Yaşanma Sıklığı Değerleri (Ön Çalışma 2)	150
Tablo 33a. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Yapısı (İki Faktörlü) (Ön Çalışma 2)	152
Tablo 33b. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Yapısı (Tek Faktörlü) (Ön Çalışma 2)	152
Tablo 34. DK maddelerinin Faktör Örüntüsü (Ön Çalışma 2).....	153
Tablo 35. Ölçeklerin Güvenirlik Değerleri (Ön Çalışma 2).....	154
Tablo 36a. A Formunda Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar (Ön Çalışma 2)	154
Tablo 36b. B Formunda Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar (Ön Çalışma 2)	155

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Test Edilen Model	27
Şekil 2. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Test Edilen Model	27
Şekil 3a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model	61
Şekil 3b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model ¹	62
Şekil 4a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model ²	64
Şekil 4b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model ²	65
Şekil 5a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model ¹	68
Şekil 5b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model ¹	69
Şekil 6a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model ²	71
Şekil 6b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model ²	72
Şekil 7. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Yapısal Model	74
Şekil 8. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları Sıcaklığın Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği	75
Şekil 9. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Yapısal Model.....	83
Şekil 10. PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği	84

GİRİŞ

BÖLÜM 1

Ergenlik döneminde ergen ve ebeveyn arasındaki güç dengelerinin değişmeye başladığı ve daha eşitlikçi bir ilişkiye doğru bir dönüşüm yaşandığı bilinmektedir (Smetana, 2011; Steinberg, 1990). Bu gelişim döneminde ebeveyn otoritesinin sorgulanmaya başlaması, özerk düşünme ve hareket etme eğiliminin artması ve dışarıda ebeveyn gözetiminden uzakta geçirilen sürenin artması (Smetana, 2011) gibi nedenlerle ebeveyn kontrolünün nasıl ve ne düzeyde uygulandığı ergenin uyumu açısından önem taşımaktadır (bkz. Barber, Olsen ve Shagle, 1994; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009). Dolayısıyla, ergenlik döneminde ebeveyn kontrolünün derinlemesine incelenmesi, ana babaların ergenlerin gelişimsel sonuçları üzerindeki etkilerine ilişkin anlayışımızı genişletecek önemli ipuçları sağlayabilir.

Ebeveyn kontrolü, temel ebeveynlik boyutlarından biridir (Barber ve ark., 1994) ve ana babalığa ilişkin alanyazında oldukça sık çalışılan bir yapı olduğu göze çarpmaktadır. Bu yapının birbirinden çok farklı uygulamaları (örn., sınırlama, manipulatif davranışlar, cezalandırma ve yapı sağlama) kapsadığı ifade edilmektedir (bkz. Grolnick, 2003; Sayıl ve Kındap Tepe, 2012). Niteliksel olarak farklılaşan bu uygulamalar araştırmacılar tarafından pek çok farklı şekilde ayrıştırılmıştır (örn., Baumrind, 1991; Grolnick ve Pomerantz, 2009; Schaefer, 1965a). Bu bağlamda, yakın zamanlı araştırmalarda, ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınan psikolojik ve davranışsal kontrol ayrımı dikkat çekmektedir (bkz. Barber ve ark., 1994).

Ebeveynler, çocuklarıyla olan fiziksel ve duygusal yakınlıklarını devam ettirebilmek (Soenens ve Vansteenkiste, 2010), çocukları üzerindeki konumlarını ve güçlerini korumak (Doyle ve Markiewicz, 2005), çocuklarına davranışlarına yönelik yapı ve rehberlik sağlamak (Soenens, Vansteenkiste, Luyckx ve Goossens, 2006), çocuklarının riskli davranışlarda bulunmasını engellemek (Kerr ve Stattin, 2000) ve kültürel değerlere ve sosyal normlara uygun davranış örüntülerini kazandırmak (Doyle ve Markiewicz, 2005; Fung ve Lau, 2012) gibi pek çok nedenden dolayı farklı şekillerde kontrol uygulamaktadırlar. Bu bağlamda, ebeveyn kontrolü ile ergenin uyumu arasındaki ilişkinin ele alındığı pek çok araştırmada ebeveyn perspektifinin temel alındığı ifade edilmektedir (Kakihara, Tilton-Weaver, Kerr ve Stattin, 2010). Ancak bazı araştırmacılar (örn., Kakihara ve ark., 2010; Smetana, 2011), ergenin bu süreçte pasif olmadığını aksine bu uygulamaları aktif olarak yorumladığını ve ona göre tepki verdiğini

vurgulamaktadırlar. Farklı kontrol uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çok sayıda araştırma bulursa da (örn., Arım, Marshall ve Shapka, 2010; Barber, Stolz, Olsen ve Collins, 2005; Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003) ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik bilişsel ve duygusal değerlendirmelerinin bu ilişkideki rolünü ele alan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (örn., Kakihara ve ark., 2010; Laird, Zeringue ve Lambert, 2018). Ayrıca ergenlerin bu değerlendirmelerinin hangi faktörlerden etkilendiğine ilişkin bilginin de oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı (1) annelerin psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamaları ile ergenlerin davranış problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin aracı rolünü, (2) bu aracı ilişki örüntüsünde ebeveyn sıcaklığının, ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin ve kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici etkisini ve (3) tüm bu aracı ve düzenleyici ilişki örüntülerinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır.

Bu bölümde öncelikle araştırmada ele alınan değişkenlere ve bu değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik bilgi verilmiş, daha sonra araştırmanın öngörülen katkıları ve hipotezleri sunulmuştur.

1.1. EBEVEYNLERİN KONTROL UYGULAMALARI İLE ERGENLERİN DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Alanyazında, ebeveyn kontrolü ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiye yönelik çelişkili bulgular mevcuttur (Barber ve ark., 1994; Grolnick ve Pomerantz, 2009). Barber ve arkadaşlarının (1994) da ifade ettiği gibi bu durumun olası açıklamalarından biri ebeveyn kontrolünün oldukça karmaşık ve geniş bir kavram olması, bunun doğal sonucu olarak da farklı şekillerde kavramsallaştırılması ve tanımlanmasıdır (örn., Baumrind, 1991; Grolnick ve Pomerantz, 2009; Schaefer, 1965a; Steinberg, 1990). Bu bağlamda, araştırmacılar kontrol türlerini ayırma gereği duymuştur (bkz., Barber ve ark., 1994; Rollins ve Thomas, 1979; Schaefer, 1965a; Steinberg, 1990). Bunun yanı sıra, ebeveyn stilleri yaklaşımından farklı olarak kontrol türlerinin birlikte ancak farklı boyutlar olarak çalışması gerektiği böylece hem temel hem de ortak etkilerin ortaya konulabileceği ifade edilmiştir (Barber, 1996; Bean, Barber ve Crane, 2006).

Bu doğrultuda Steinberg (1990), psikolojik kontrol (PK) ve davranışsal kontrolü (DK) açık olarak birbirinden ayırmış ve DK'nın ergenin uyumu üzerinde olumlu, PK'nın ise olumsuz bir etkisinin olduğunu öne sürmüştür. Bu ayırmadan sonra pek çok araştırmada PK ve DK ayrı yapılar olarak değerlendirilmiş ve bu iki kontrol uygulamasının ergenin/çocuğun işlevselliği

üzerinde farklı etkileri olduğu gösterilerek, PK ve DK'nın farklı ebeveynlik boyutları olduğu doğrulanmıştır (örn., Barber, 1996; Barber ve ark., 2005; Bean ve ark., 2003; Pettit ve Laird, 2002; Sayıl ve ark., 2012; Wang, Pomerantz ve Chen, 2007). Barber'ın ifade ettiği gibi PK ve DK, kontrolün odağı (çocuğun psikolojik dünyasına karşı çocuğun davranışları), içerdiği ebeveyn davranışları ve çocuk/ergen üzerindeki sonuçları açısından birbirinden ayrılmaktadır (Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009).

Psikolojik ve davranışsal kontrolün pek çok çalışmada birbiriyle negatif yönde ilişkili olduğu bir diğer deyişle, PK uygulamaya yatkın olan ebeveynlerin DK uygulamalarını daha az kullandığı, DK uygulama eğilimi daha yüksek olan ebeveynlerin ise PK uygulamalarına daha az başvurdukları gösterilmiştir (örn., Barber, 1996; Kındap ve Sayıl, 2012; Sayıl ve ark., 2012). Ancak bazı çalışmalarda PK ve DK arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu (örn., Li, Zhang ve Wang, 2015; Soenens ve ark., 2006) ya da ilişki olmadığı (örn., Bean ve ark., 2003; Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Smetana ve Daddis, 2002) bulunmuştur. Bu bağlamda, bazı ebeveynlerin bu iki kontrol uygulamasını da sık sık kullandıkları ya da bu uygulamalara nadiren başvurdukları ifade edilmektedir (bkz. Barber, 1996; Barber ve ark., 1994; Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001). Bunun yanı sıra, DK'nın hangi konuda uygulandığına bağlı olarak sözü edilen ilişkinin yönü değişebilmektedir. Örneğin, anneden algılanan PK'nın ergenin güvenliği ile ilişkili konularda (örn., arabada emniyet kemeri takması) uygulanan DK ile negatif yönde, ergen tarafından kişisel olarak algılanan arkadaşlıkla ilgili konularda uygulanan DK ile ise pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Arım ve ark., 2010).

İçe yönelim ve dışa yönelim problemleri (özellikle depresyon ve suç davranışları) PK ve/veya DK ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda en fazla ele alınan yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bunun nedenlerinden biri davranış problemlerinin ergenlik döneminde artma eğilimi göstermesidir (bkz. Kerr, Stattin ve Özdemir, 2012). Davranış problemlerinin yalnızlık, depresyon ve kaygı gibi türleri içe yönelim problemleri olarak nitelendirilirken saldırganlık ve suç davranışları gibi türleri ise dışa yönelim problemleri olarak değerlendirilmektedir (Bowen, Vitaro, Kerr ve Pelletier, 1995). İçe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin genel olarak pozitif yönde ilişkili olduğu, bir diğer deyişle, bu iki problem türünün birlikte seyretme eğilimi gösterdiği bilinmektedir (Broberg ve ark., 2001; Erol ve Şimşek, 2010; Huisman ve ark., 2010). Daha önce ifade edildiği gibi, pek çok çalışmada ebeveynlerin kontrol davranışlarının ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini yordadığı doğrulanmıştır (örn., Barber ve ark., 2005; Galambos, Barker ve Almeida, 2003;

Sayıl, 2009; Sayıl ve ark., 2012; Wang ve ark., 2013). Ancak bu ilişkiyi açıklayan mekanizmalar konusundaki bilginin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1.1. Psikolojik Kontrol ve Ergenin Davranış Problemleri

Psikolojik kontrol, ilk kez Schaefer (1965a) tarafından üç temel ebeveynlik boyutundan biri olarak tanımlanmış ve özerklik sağlamanın karşıtı olarak nitelendirilmiştir. PK, çocuğun psikolojik dünyasına zarar veren üstü kapalı, müdahaleci, manipülatif ve/veya kısıtlayıcı ebeveyn davranışlarını ifade eder (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002). Çocukta suçluluk yaratma, kaygı yaratma, çocuğa koşullu sevgi sunma, çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade etmesini engelleme ya da kısıtlama ve ailedeki problemler için çocuğu suçlama gibi davranışlar PK'ya örnek olarak verilebilir (Barber ve Harmon, 2002).

Alanyazında pek çok çalışmada PK'nın olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkili olduğu doğrulanmıştır. Ebeveynlerin PK uygulamaları, ergenin psikolojik özerkliğini engelleyerek, kendini yetersiz ve değersiz hissetmesine neden olarak ve/veya benlik farkındalığının ve kendine güvenin gelişimini olumsuz etkileyerek kendi içine dönmesine ve sosyal etkileşimlerden uzak durmasına neden olabilmektedir (Barber ve ark., 1994). Bu nedenle hem ergen hem de ebeveyn bildirimine dayalı PK'nın ergenlerde özellikle depresyon, kaygı ve yalnızlık gibi içe yönelim problemleri ile ilişkili olduğu pek çok çalışmada gösterilmiştir (Barber ve ark., 2005; Bullock ve ark., 2018; Costa, Cuzzocrea, Gugliandolo ve Larcana, 2016; Galambos ve ark., 2003; Sayıl, 2009; Sayıl ve Kındap, 2010; Smetana, 2011; Symeou ve Georgiou, 2017). Bazı çalışmalarda ergenlerin algıladığı PK'nın dışa yönelim problemleri ile de ilişkili olduğu bulunmuştur (Barber, 1996; Galambos ve ark., 2003; Mouratidis, Sayıl, Kumru, Selçuk ve Soenens, 2019; Özdemir, 2012; Sayıl, 2009; Symeou ve Georgiou, 2017). Ancak PK ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğu ifade edilmektedir (Barber ve ark., 1994; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Bunlara ek olarak, algılanan PK'nın ergenin akademik başarısı ve benlik saygısı üzerinde de olumsuz etkisi olduğu ortaya konmuştur (Bean ve ark., 2003; Green, Missotten, Tone ve Luyckx, 2018; Sayıl ve ark., 2012).

Kültürlerarası karşılaştırmayı içeren pek çok çalışmada PK'nın, hem bireyci hem toplulukçu olarak nitelendirilen farklı kültürlerde ergenin uyumu üzerinde olumsuz etkisi olduğu ortaya konmuştur (Barber ve ark., 2005; Bean ve ark., 2003; Wang ve ark., 2007). Bir diğer deyişle, mevcut araştırma bulguları PK'nın ergenin uyumu üzerindeki olumsuz etkisinin farklı kültürlere genellenebilir olduğuna işaret etmektedir. Bazı araştırmacılar (Soenens ve Vansteenkiste, 2010)

bu durumu PK uygulamalarının, evrensel bir ihtiyaç olan özerklik (kişinin kendi iradesiyle hareket edebilmesi) gereksinimini engellemesiyle açıklamaktadır. Nitekim yakın ilişkiler konusunda toplulukçu eğilimin daha baskın olduğu Türkiye’de (Sunar ve Fişek, 2005) yürütülen çalışmalarda da ergenlerin algıladığı PK uygulamalarının antisosyal davranışlar, saldırganlık, sapkın arkadaşlara sahip olma, olumsuz arkadaş niteliği, yalnızlık ve depresyon ile pozitif yönde; benlik değeri, kendini düzenleme becerileri, olumlu sosyal (prosocial) davranışlar, olumlu arkadaş niteliği ve yaşam doyumu ile negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Harma, 2008; Kındap ve ark., 2008; Kumru, 2011; Özdemir, 2012; Sayıl, 2009; Sayıl ve ark., 2012). Bunun yanı sıra, algılanan PK uygulamalarının diğer ülkelerde olduğu gibi (Ahmad, Vansteenkiste ve Soenens, 2013; Costa ve ark., 2016; Costa, Gugliandolo, Barberis, Cuzzocrea ve Liga, 2019) ülkemizde de temel psikolojik ihtiyaçların (özerklik, ilişkisellik ve yeterlik) karşılanmasını engellediğine (need frustration) işaret eden bulgular mevcuttur (Koçak, Selçuk, Mouratidis, Michou ve Sayıl, 2016; Selçuk ve Şener, 2018). Buradan hareketle bu çalışmada, PK’nın davranış problemleri ile ilişkisini açıklayan mekanizmaları incelemek amaçlanmıştır.

1.1.2. Davranışsal Kontrol ve Ergenin Davranış Problemleri

Davranışsal kontrol, çocuğun davranışlarını düzenlemek ve kontrol etmek amacıyla uygulanan süpervizyon ve sınır/kural koymayı içermektedir (Barber, 1996; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009). Alanyazındaki bulgular bu tür uygulamaların ergenin uyumu üzerinde olumlu etkileri olduğuna işaret etmektedir. Ülkemizde yürütülen araştırmalar da dahil olmak üzere pek çok çalışmada ergenlerin algıladığı DK’nın suç davranışları, madde kullanımı, antisosyal davranışlar ve sapkın arkadaşlara sahip olma gibi dışa yönelim problemleriyle negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Barber, 1996; Barber ve ark., 1994; Kındap ve ark., 2008; Lippold, Greenberg, Graham ve Feinberg, 2014; Özdemir, 2012; Sayıl, 2009; Sayıl ve ark., 2012). Ayrıca algılanan DK uygulamalarının, ergenin benlik saygısı, olumlu sosyal davranışları ve akademik yeterliği ve başarısı ile pozitif yönde (Bean ve ark., 2003; Harma, 2008; Kındap ve ark., 2008; Mouratidis ve ark., 2019; Sayıl, 2009; Yoo, Feng ve Day, 2013), içe yönelim problemleri ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Galambos ve ark., 2003; Özdemir, 2012; Sayıl, Kumru, Bayraktar, Demir ve Kındap, 2008).

Özellikle riskli bir çevrede yaşayan veya ebeveyn gözetiminden uzakta daha fazla zaman geçiren ergenler için DK uygulamalarının olumlu bir etkisi olduğu öne sürülmektedir (Bendezú, Pinderhughes, Hurley, McMahon ve Racz, 2018; Laird, Marrero ve Sentse, 2010; Pettit, Bates, Dodge ve Meece, 1999). Ebeveynlerin ergenlerin davranışlarını ve aktivitelerini yeterli düzeyde

izleme ve kural koyma konusundaki yetersiz uygulamaları ergenin kendini düzenlemede problem yaşamasına, sapkın arkadaşlar edinmesine ve riskli durumlara yönelik yeterli ve gerekli rehberliği alamamasına neden olmaktadır (Barber ve ark., 1994; Steinberg, 1990). Dolayısıyla ergenlerin algıladığı DK'nın çoğunlukla içe yönelim problemleri yerine dışa yönelim problemleri ile negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (örn., Barber ve ark., 2005; Bean ve ark., 2006).

DK uygulamalarının ergenin uyumu üzerinde olumlu etkisi olduğuna işaret eden pek çok çalışmada DK genellikle izleme (monitoring) ölçekleriyle değerlendirilmiştir (Kerr, Stattin ve Burk, 2010). Ancak Stattin ve Kerr (2000) çoğu izleme ölçeğinin ebeveynin, çocuklarının ev dışındaki günlük aktivitelerini aktif olarak izleme ve düzenlemesinden ziyade onların aktiviteleri ile ilgili bilgi düzeyini (parental knowledge) ölçtüğünü belirtmişlerdir. Bir diğer deyişle, DK'nın ana unsuru olan izleme kavramının, ebeveynin ergeni aktif olarak izlemesi ve kontrol etmesi olarak kavramsallaştırılmasına rağmen izleme ölçeklerinde bu kavrama uygun bir ölçüm yapılmadığı öne sürülmüştür. Nitekim ebeveyn bilgisinin kaynağını araştıran görgül araştırmalarda, izleme ölçekleriyle ölçülen ebeveyn bilgisinin, ebeveynin ergeni aktif olarak izlemesi ve kontrol etmesinden (ebeveynin *bilgi talebi* ve ebeveyn *kuralları*) ziyade büyük oranda ergenin kendini açmasından (adolescent disclosure) kaynaklandığı ortaya konmuştur (Kerr ve Stattin, 2000; Soenens ve ark., 2006; Stattin ve Kerr, 2000). Ayrıca, ergenin herhangi bir talep olmadan kendini açmasının, ergenin davranış problemlerini ve genel uyumunu, kurallar ve bilgi talebinden daha güçlü yordadığı gösterilmiştir (Kerr ve Stattin, 2000; Stattin ve Kerr, 2000). Dolayısıyla, araştırmacılar DK uygulamalarının dışa yönelim problemlerini önlemede etkin bir yol olduğu yönündeki öneri ve sonuçların yeniden yorumlanması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Yukarıda değinilen gelişmelere bağlı olarak DK'nın ana unsuru olan ebeveyn izlemesi, yakın zamanda yürütülen pek çok çalışmada aktif izleme davranışları içeren ölçeklerle değerlendirilmiştir (bkz. Racz ve McMahon, 2011). Ancak bu çalışmalarda DK'nın ergenin uyumu ile ilişkisine yönelik elde edilen bulgular birbiriyle çelişmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı (boylamsal çalışmalar), ergenin kendini açması kontrol edildiğinde, bilgi talebinin ve kuralların ergenin dışa yönelim problemleri ile ilişkili olmadığını göstermiştir (Keijsers, Branje, VanderValk ve Meeus, 2010; Kerr ve ark., 2010; Stavrinides, Georgiou ve Demetriou, 2010). Bu çalışmalarda, farklı bildirimlerden (ergen, anne ve baba) elde edilen bulguların genel olarak benzer olduğu ortaya konmuştur. Bazı boylamsal çalışmalar ise ebeveyn ve ergenin ortak bildirimine dayalı ya da sadece ergen bildirimine dayalı bilgi talebi (Kiesner, Dishion, Poulin ve

Pastore, 2009; Willoughby ve Hamza, 2011) ve ebeveyn bildirimine dayalı kurallar (Stavriniades, Nikiforou ve Georgiou, 2015) ile dışa yönelim problemleri ve zorbalık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla belirli DK uygulamalarının dışa yönelim problemleri için işlevsel ve olumlu ebeveyn uygulamaları olmayabileceği belirtilmiştir (Kerr ve ark., 2010). Özellikle de ebeveynlerin bilgi talebinin ergenler tarafından yaşamlarına müdahale olarak değerlendirilebildiği bu nedenle de olumsuz etkilerinin olabileceği öne sürülmüştür (Kerr ve Stattin, 2000).

Diğer taraftan, aktif ebeveyn izlemesinin ergenin uyumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna işaret eden bulgular da mevcuttur. Örneğin, Fletcher, Steinberg ve Williams-Wheeler (2004) ergen bildirimine dayalı kurallar ile bir yıl sonra ölçülen ergenin madde kullanımı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Bu bulguyu destekler bir biçimde, farklı boylamsal çalışmalarda ergen bildirimine dayalı kuralların (Wang ve ark., 2013; Willoughby ve Hamza, 2011) ve ebeveyn bildirimine dayalı bilgi talebinin (Stavriniades ve ark., 2015), dışa yönelim problemlerini ve zorbalığı azaltan bir etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgularla tutarlı olarak, Lopez-Tamayo, Robinson, Lambert, Jason ve Ialongo (2016), ergenin algıladığı ebeveyn izlemesinin (ebeveynin aktif izleme davranışları ve ergenin kendini açmasından tek bir toplam puan oluşturulmuştur) bir yıl sonraki dışa yönelim problemleri ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bunlara ek olarak, ergen bildirimine dayalı ebeveynin aktif izleme davranışlarının ergenlerin öz kontrolü ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Li ve ark., 2015; Özdemir, Vazsonyi ve Çok, 2013). Ülkemizde yürütülen bir çalışmada ergen bildirimine dayalı annenin bilgi kaynaklarının (bilgi talebi ve ergenin kendini açması) sapkın arkadaşlara sahip olma, zorbalık ve risk alma davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiştir (Sayıl ve ark., 2012). Tüm bu bulguların yanı sıra, ergen veya ebeveyn bildirimine dayalı bilgi talebinin (bazen sadece kızlarda) ve/veya ergen bildirimine dayalı kuralların ebeveyn bilgisini, ergenin kendini açmasının ötesinde yordayan faktörler olduğu gösterilmiştir (Kapetanovic, Bohlin, Skoog ve Gerdner, 2017; Kerr ve ark., 2010; Soenens ve ark., 2006). Ayrıca bazı çalışmalar aksini gösterse de (Kerr ve ark., 2010) ebeveynin bilgi talebinde bulunması (ergene sorular sorması) ergenin kendisini açmasını sağlayabilmektedir (Keijsers ve ark., 2010; Rekker, Keijsers, Branje, Koot ve Meeus, 2017).

Yukarıda değinilen çelişkili bulgularla ilgili olası açıklamalardan biri yöntemsel farklılıklar olabilir. Özellikle DK'nın ergen uyumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna işaret eden bazı çalışmalarda ebeveyn bilgisinin kaynakları ayrı ayrı ölçülmemiş/analize dahil edilmemiş (örn., Lopez-Tamayo ve ark., 2016; Sayıl ve ark., 2012), ergenin kendini açması kontrol edilmemiş

(örn., Fletcher ve ark., 2004) ya da farklı bir içeriğe sahip aktif izleme davranışlarını içeren ölçme araçları kullanılmıştır (örn., Soenens ve ark., 2006). Bunun yanı sıra, ebeveynin aktif izleme davranışlarının, davranış problemlerini engellemede sadece belirli ergenler için işlevsel olması bir başka açıklama olabilir. Nitekim Tilton-Weaver, Burk, Kerr ve Stattin (2013), ebeveynleri tarafından aşırı kontrol edildiğini düşünen ergenlerde ebeveyn kurallarının suça eğilimli arkadaş seçimini artırdığını, böyle düşünmeyen ergenlerde ise azalttığını göstermişlerdir. Ayrıca Laird ve arkadaşları (2010), DK uygulamalarının özellikle evde daha az, dışarıda daha fazla zaman geçiren ergenler için gerekli ve olumlu etkileri olduğunu (daha az suç davranışı ile ilişkili olduğunu) bulmuşlardır. Bunlara ek olarak, bir yıl arayla ölçümlerin alındığı boylamsal bir çalışmada ebeveyn bildirimine dayalı bilgi talebinin, empati kişilik özelliği yüksek olan ergenlerde antisosyal davranışlardaki artışla ilişkili olduğu, diğer taraftan empati özelliği görece düşük olan ergenlerde ise antisosyal davranışlardaki düşüşle ilişkili olduğu bulunmuştur (Crocetti ve ark., 2016). Araştırmacılar sözü edilen son iki bulguyu, DK'nın en çok ihtiyaç duyulan durumlarda (örn., dışarıda daha fazla zaman geçirme, riskli çevrelerde yaşama ve empati özelliğinin düşük olması) daha işlevsel olduğu şeklinde yorumlamışlardır (Crocetti ve ark., 2016; Laird ve ark., 2010).

Sosyal Alan Kuramının temel alındığı araştırmalara göre kontrolün hangi alanda uygulandığına bağlı olarak ilgili davranışların ergenin uyumu ile ilişkisi farklılaşmaktadır (Arım ve ark., 2010; Smetana, 2011). Sözü edilen kuram sosyal bilgiyi kavramsal olarak farklı alanlara ayırmaktadır. Bu alanlar şu şekilde sıralanabilir: (1) ahlaki alan (başkalarına zarar vermeyi ya da hakkını çığnemeyi içeren konular; örn., yalan söyleme, dalga geçme), (2) sosyal geleneksel alan (toplumda üzerinde anlaşılmış düzenleme ve beklentiler; örn., anneye babaya karşılık vermemek, bir şey isterken "lütfen" denmesi), (3) ihtiyati alan (kişinin kendine zarar verebilecek davranışları içeren güvenlik ve sağlıkla ilgili konular; örn., sigara içme ve alkol kullanma) ve (4) kişisel alan (sonuçları sadece kişinin kendisini etkileyebilecek konular; örn., müzik ve kılık kıyafet seçimi, hafta sonları geç yatma) (Arım ve ark., 2010; Smetana, 1995, 2011; Smetana ve Daddis, 2002). Ayrıca pek çok konunun sadece belirli bir alanı temsil etmediği, bu alanların sıklıkla birbiriyle örtüştüğü ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, aynı konunun farklı kişiler tarafından farklı alanın sınırları içerisinde değerlendirilebileceği belirtilmektedir (örn., aynı konu ergen tarafından kişisel alan, anne tarafından ise ihtiyati alan olarak algılanabilmektedir). Bu nedenle bazı konular (örn., odanın düzenli tutulması, anne babanın onaylamadığı arkadaşlarla vakit geçirme) çok yönlü (multifaceted) alan kavramı altında ele alınmıştır (Arım ve ark., 2010; Smetana, 2011). Sözü edilen bu alanlarda ebeveyn otoritesine ilişkin meşruluk algısının incelendiği araştırmalarda, ergenlerin diğer alanlara

kıyasla kişisel alanda uygulanan ebeveyn kontrolünü daha az meşru algıladıkları bulunmuştur (bkz. Smetana, 2011; Smetana, Crean ve Campione-Barr, 2005). Benzer şekilde, ülkemizde yürütülen bir çalışmada hem ergenlerin hem de annelerin ahlaki, ihtiyati ve sosyal-geleneksel alana kıyasla kişisel alanın sınırları içerisindeki ebeveyn kontrolünü daha az meşru algıladıkları gösterilmiştir (Sayıl ve Kındap Tepe, 2016). Bu bağlamda, Arım ve arkadaşları (2010) ergenlerin kişisel alan içerisinde algıladıkları arkadaşlık ile ilgili konularda (örn., arkadaşın evinde kalma) (bkz. Smetana, 2011) anneden ve babadan algılanan DK uygulamalarının dışı yönelim problemleri ile pozitif yönde; ihtiyati ve çok yönlü alanda babadan algılanan DK uygulamalarının ise dışı yönelim problemleri ile negatif yönde ilişkili olduğu göstermişlerdir.

Tüm bu tartışmalara ek olarak, aktif izleme davranışlarının *ebeveyn bilgisi ile ilişkisinin* kültüre bağlı olarak değiştiği ifade edilmektedir (Darling, Cumsille, Peña-Alampay ve Coatsworth, 2009). Batıda yürütülen çalışmalarda genel olarak ergenin kendini açması kontrol edildiğinde, DK'nın (ergenin aktivite ve davranışlarını aktif olarak izlemenin) ebeveyn bilgisini yordamadığı (örn., Kerr ve Stattin, 2000) fakat diğer bazı kültürlerde DK'nın ebeveyn bilgisine katkıda bulunduğu gösterilmiştir (örn., Çetin, 2010). Örneğin, Türkiye'de yürütülen bir tez çalışmasında ergen, anne ve baba olmak üzere üç farklı kaynaktan bildirim alınmış ve tüm bildirimlerde benzer şekilde ergenin kendini açması kontrol edildiğinde, bilgi talebinin ve kuralların ebeveyn bilgisine anlamlı düzeyde katkı sağladığı ortaya konmuştur (Çetin, 2010). Kültürlerarası yürütülen bir çalışmada ise ergenin algıladığı aktif izleme davranışlarının Şili ve Filipinler'de ergen bildirimine dayalı ebeveyn bilgisini yordadığı, Amerika'da ise yordamadığı görülmüştür (Darling ve ark., 2009). Araştırmacılar Filipinler'de ebeveyn otoritesinin ve duygusal kontrolün oldukça önemli olduğunu dolayısıyla ergenlerin, aktif izleme davranışlarını ebeveyn ilgisinin bir işareti olarak yorumlama eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun aksine, Amerika'da olduğu gibi ebeveyn otoritesinin daha az meşru olduğu ve ergenlerin kendilerini duygusal olarak ifade etmesine daha fazla izin verilen kültürlerde, ergenlerin bu davranışları yaşamlarına müdahale olarak algılamaya daha yatkın oldukları öne sürülmüştür. Dolayısıyla Filipinler'de aktif izleme davranışları ergenlerin aktiviteleri konusunda ana babaların bilgi sahibi olmasını sağlayabilirken Amerika'da sağlayamamaktadır. Bu bulgular, kültüre bağlı olarak ilgili ebeveyn davranışlarına yüklenen anlamın farklılaştığına işaret etmektedir.

Özetle, DK uygulamalarının ergenin uyumu ile ilişkisine yönelik çelişkili bulgular mevcuttur. Dolayısıyla DK uygulamalarının hangi durumlarda olumlu etkilerinin olduğu yönelik daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yürütülen çalışmalar, ergenlerin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin kritik bir öneme sahip olduğuna işaret etmektedir

(örn., LaFleur, Zhao, Zeringue ve Laird, 2016; Mellado, Cumsille ve Martínez, 2018; Tilton-Weaver ve ark., 2013). Bu nedenle bu çalışmada, ergenlerin DK uygulamalarını nasıl değerlendirdiğini ve DK uygulamalarına yönelik bu değerlendirmelerin, DK ve ergenin uyumu arasındaki ilişkide açıklayıcı rolünü incelemek hedeflenmiştir. Mevcut bilgiler ve güncel tartışmalar dikkate alınarak bu çalışmada DK uygulamaları, ebeveynin ergenin ev dışındaki davranış ve aktivitelerine ilişkin bilgisi yerine, ebeveynin bu konulara ilişkin bilgi talebini ve kural koyma davranışlarını içeren ölçme araçları ile değerlendirilmiştir (bkz. Kerr ve Stattin, 2000; Stattin ve Kerr, 2000).

1.2. ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ

Ebeveyn kontrolü ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda araştırma olmasına rağmen bu araştırmalarda genel olarak, ergenin kontrol uygulamalarını nasıl değerlendirdiğine ya hiç değinilmemiş ya da bu konuda sadece örtük veya açık varsayımlarda bulunulmuştur (örn., Barber ve ark., 2005; Pettit ve Laird, 2002). Ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik duygu ve düşüncelerini inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır ve bu araştırmaların çoğu kesitsel yöntemle ve Batı kültürlerinde (örn., İsveç, Hollanda, Amerika) yürütülmüştür (örn., Hawk, Becht ve Branje, 2016; Kakihara ve ark., 2010; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009; Kerr ve Stattin, 2000; Mason, Walker-Barnes, Tu, Simons, ve Martinez-Arrue, 2004). Ergenlerin değerlendirmelerine odaklanan çalışmalarda mahremiyet ihlali (Hawk, Hale, Raaijmakers ve Meeus, 2008; Hawk ve ark., 2016; LaFleur ve ark., 2016; Laird, Marrero, Melching ve Kuhn, 2013), yaşama müdahale (Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009; Laird ve ark., 2013), (aşırı) kontrol (Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017; Kerr ve Stattin, 2000; LaFleur ve ark., 2016; Laird ve ark., 2018), ebeveynin gözünde önemli olma (Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009) ile öfke ve üzüntü gibi deneyimlenen negatif duygular ele alınmıştır (Chao ve Aque, 2009; Helwig, To, Wang, Liu ve Yang, 2014; Mason ve ark., 2004). Bu çalışmaların bir kısmında, anne ve babaların PK ve DK uygulamalarını içeren hipotetik senaryolar ergenlere sunulmuş ardından açık uçlu sorularla veya yapılandırılmış ölçekler ile duygu ve düşünceleri değerlendirilmiştir (örn., Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009; Pomerantz ve Eaton, 2000). Diğer bazı çalışmalarda ise hem PK/DK uygulamaları hem de sözü edilen duygu ve düşünceler ayrı ölçeklerle değerlendirilmiştir (örn., Kakihara ve ark., 2010; Kerr ve Stattin, 2000). Daha az sayıdaki çalışmada ise ergenlerin psikososyal uyumları da ele alınarak ergenlerin ebeveyn kontrolüne yönelik değerlendirmelerinin ergenin uyumunu etkilediği ortaya konmuştur (örn., Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017).

1.2.1. Ergenlerin Psikolojik Kontrole Yönelik Değerlendirmeleri

Ergenlerin PK uygulamalarını genel olarak olumsuz değerlendirdiklerine işaret eden araştırma bulguları mevcuttur. Örneğin, Kakihara ve Tilton-Weaver'ın (2009) Amerika'da yürüttükleri vinyet çalışmasında elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin suçluluk yaratacak şekilde davranmaları ergenlerin kendilerini yetersiz hissetmelerine yol açabilmektedir. Buna ek olarak, ergenler bu davranışları yaşamlarına müdahale olarak algılamakta ve anne babaları için önemsiz olduklarını düşünmektedirler. Bu bulguyla tutarlı olarak, Laird ve arkadaşlarının (2013) Avrupalı Amerikalı (%50) ve Afrikalı Amerikalı (%45.8) ergenlerle yürüttükleri bir çalışmada, ergenlerin anne babalarından algıladıkları PK uygulamalarını mahremiyet ihlali (privacy invasion) olarak yorumladıkları ve yaşamlarına müdahale olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Benzer olarak, İsveçli ergenlerle yürütülen boylamsal bir çalışmada algılanan PK uygulamalarının (soğuk ve reddedici ebeveyn uygulamaları) ergenlerde aşırı kontrol edildikleri hissine neden olduğu ortaya konmuştur (Kakihara ve ark., 2010).

Bununla birlikte, baskın olan kültürel eğilime bağlı olarak bazı PK uygulamalarının belirli kültürlerde daha normatif algılandığını buna bağlı olarak *daha az* olumsuz değerlendirildiğini gösteren araştırma bulguları da mevcuttur. Örneğin, Helwig ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında, Çin'de ve Kanada'da PK uygulamalarının ne kadar yaygın olduğu sorulduğunda Çinli çocuklar ve ergenler (7 ve 14 yaş aralığı) Kanadalı akranlarına göre başkalarıyla karşılaştırma ve sevgiyi geri çekme uygulamalarının daha yaygın olduğunu rapor etmişlerdir. Çinli çocuklar ve ergenler, bu uygulamaları görece daha olağan algıladıkları için de Kanadalı akranlarına göre daha az olumsuz (örn., psikolojik açıdan görece zararsız ve adaletli uygulamalar olarak) değerlendirmişlerdir. Bunun yanı sıra, Batı kültürünün etkisine daha az maruz kalan Çin'in kırsal kesiminde yaşayan çocukların ve ergenlerin sevgiyi geri çekmeyi, Çin'in kentsel bölgesinde yaşayan akranlarına göre daha az olumsuz değerlendirdikleri gösterilmiştir. Ancak araştırmacılar, sözü edilen uygulamaların yaş ilerledikçe (Kanada'ya göre görece daha düşük düzeyde de olsa) Çin'de de daha olumsuz değerlendirildiğini vurgulamışlardır.

Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye'de, hem anne hem de babadan algılanan PK'nın ergenin uyumu üzerinde olumsuz etkileri olduğuna işaret eden araştırma bulguları mevcuttur (örn., Kındap ve ark., 2008; Sayıl ve Kındap, 2010). Ancak ergenlerin PK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini doğrudan inceleyen bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Kağıtçıbaşı (2012, 2013), Türkiye'de kentleşmenin etkisiyle ve eğitim

olanaklarının ve refah düzeyinin artışı ile ailelerde ekonomik bağımlılığın azaldığını ancak psikolojik bağılılığın öneminin devam ettiğini öne sürmüştür. Özellikle kentsel alanlarda, beraberlik kültürünün sürdüğünü ve yakın ilişkilerin hala büyük önem taşıdığını fakat özerkliğin de işlevsel hale geldiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla pek çok ebeveynin çocuklarıyla olan psikolojik yakınlığını sürdürebilmek için kullandığı suçluluk yaratma ve sevgiyi geri çekme gibi PK uygulamalarının (Soenens ve Vansteenkiste, 2010) ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğini incelemek oldukça önemlidir. Buradan hareketle, bu çalışmada ergenlerin PK uygulamalarını nasıl değerlendirdikleri ve bu değerlendirmelerin PK ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkide açıklayıcı rolü incelenmiştir.

1.2.2. Ergenlerin Davranışsal Kontrole Yönelik Değerlendirmeleri

DK uygulamalarının, ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğini inceleyen farklı araştırmalar bu değerlendirmelerin kültüre, yaşanılan çevreye, gelişimsel döneme ve kontrolün uygulandığı alana (örn., kişisel alan, ihtiyati alan) göre değiştiğine işaret etmektedir. Örneğin, bazı kültür ve çevrelerde (örn., riskli çevreler) bu davranışların ergenler tarafından bir çeşit koruyucu ebeveyn uygulamaları olarak değerlendirildiği (Ahmad, Smetana ve Klimstra, 2015; Dearing, 2004) diğer bazı kültürlerde ya da çevresel bağlamlarda (örn., Batı kültürlerinde) ise olumsuz yorumlandığı (örn., aşırı kontrol ediliyor olma) ifade edilmektedir (Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017).

Ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde, ergenlerin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini doğrudan ele alan az sayıdaki araştırmanın, Batı kültürlerinde yürütüldüğü görülmektedir. Bu araştırmalarda elde edilen bulgular, ergenlerin ebeveynlerinin aktif izleme davranışlarını genel olarak olumsuz değerlendirdiklerine işaret etmektedir. Örneğin, Hawk ve arkadaşları (2008) Hollandalı ergenlerle yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları bilgi talebini mahremiyet ihlali olarak değerlendirdiklerini göstermişlerdir. Bu bulguyla tutarlı olarak, Kakihara ve Tilton-Weaver'ın (2009), Avrupalı Amerikalı ergenlerle (%95.5) yürüttükleri vinyete dayalı çalışmalarında, özellikle kişisel alanda (arkadaş seçimi) uygulanan DK ergenler tarafından müdahaleci uygulamalar ve ebeveynin gözünde önemsiz olmanın bir işareti olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bu bulguları doğrular bir biçimde, Kapetanovic ve arkadaşları (2017) da İsveçli ergenlerle yürüttükleri bir çalışmada ergen bildirimine dayalı bilgi talebinin ve kuralların aşırı kontrol edilme hissiyle ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Ergenlerin aktif izleme davranışlarına yönelik bu olumsuz değerlendirmelerinin diğer kültürlere genellenebilir olup olmadığına ilişkin mevcut bilgi ise yetersiz kalmaktadır.

DK uygulamalarının nasıl değerlendirildiği gelişimsel döneme göre de değişmektedir. Örneğin, Pomerantz ve Eaton (2000) yaklaşık 7 ile 11 yaşları arasındaki ilkokul öğrencileriyle yürüttükleri bir çalışmada, akademik alanda uygulanan kontrol davranışlarına (örn., ebeveynlerin çocuklarının ödevlerini kontrol etmesi, çocuğun hangi arkadaşıyla oynaması gerektiğine ebeveynin karar vermesi) yönelik çocukların değerlendirmelerini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre, yaşça büyük olan çocukların bu tür kontrol uygulamaları karşısında kendilerini yetersiz hissetme eğilimleri daha yüksektir. Aynı zamanda yaşça büyük olan bu çocukların büyük bir kısmı ebeveynlerinin bu uygulamaları iyi niyetle yaptıklarını (örn., ödevini yaptığından emin olmak) ifade etmişlerdir. Bu nedenle araştırmacılar ebeveynlerin kontrol ve düzenleme davranışlarının büyük çocuklar için hem olumsuz (yetersiz oldukları) hem de olumlu (ebeveyn ilgisi) bir mesaj taşıyabileceğini öne sürmüşlerdir.

Annelerin, çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye yönelik uygulamalarının riskli çevrelerde yaşayan ergenler tarafından olumlu değerlendirildiği gösterilmiş ya da bu uygulamaların bu tür çevrelerde yaşayan ergenler için olumlu etkileri olduğu bulgusundan yola çıkarak benzer çıkarımlar yapılmıştır. Örneğin, McElhaney ve Allen (2001) riskli çevrelerde yaşayan ergenlerde, gözlem yoluyla değerlendirilen annenin kontrol davranışları ile ergenin annesine olan güveni ve annesinden algıladığı kabul arasında pozitif yönde bir ilişki elde edilmiştir. Daha az riskli çevrelerde yaşayan ergenlerde ise bu ilişkiler anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgulara ek olarak, riskli çevrelerde yaşayan ergenlerde kontrol uygulamaları arttıkça anneye yabancılaşma (alienation) hissini azaldığı, daha az riskli çevrelerde yaşayan ergenlerde ise arttığı bulunmuştur. Dolayısıyla araştırmacılar, ebeveynin kontrol uygulamalarının riskli çevrelerde yaşayan ergenlere olumlu bir mesaj verdiğini ve korumaya yönelik uygulamalar olarak değerlendirildiğini öne sürmüşlerdir. Buna karşı, düşük riskli çevrelerde yaşayan ergenlerin aynı uygulamaları aşırı korumacı davranışlar olarak yorumladıklarını belirtmişlerdir. Ürdün'de mülteci kaplarında yaşayan Filistinli ergenlerle yürütülen bir çalışmada bilgi talebinin ve kuralların ebeveyn bilgisine katkıda bulunduğu gösterilmiştir (Ahmad ve ark., 2015). Sözü edilen çalışmada araştırmacılar, bu bulgudan yola çıkarak özellikle riskli çevrelerde yaşayan ergenlerin DK uygulamalarını bir tür ebeveyn ilgisi ve koruması olarak değerlendirebileceklerini öne sürmüşlerdir. Elde edilen bu yöndeki bulguları destekler şekilde, Dearing (2004) sınırlayıcıyı ebeveyn uygulamalarının sosyoekonomik düzeyi düşük ve görece daha riskli çevrelerde yaşayan Afrikalı Amerikalı çocukların akademik başarıları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, sosyoekonomik düzeyi daha yüksek çevrelerde yaşayan aynı etnik kimliğe sahip çocuklarda ise sözü edilen uygulamaların akademik başarıyı olumsuz etkilediği ve depresif belirtilerle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Araştırmacı bu

bulgulara dayanarak, yoksul ve riskli çevrelerde yaşayan Afrikalı Amerikalı çocukların bu tür uygulamaları daha olumlu değerlendirme eğiliminde olduklarını öne sürmüştür.

Diğer taraftan, Dearing'in (2004) çalışmasında, DK uygulamalarının sosyoekonomik düzeyi düşük çevrelerde yaşayan Afrikalı Amerikalı çocuklar için sözü edilen olumlu etkisinin, Avrupalı Amerikalı çocuklar için geçerli olmadığı bulunmuştur. Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, bu uygulamaların riskli çevrelerde yaşayan Avrupalı Amerikalı çocukların akademik başarılarını olumsuz etkilediğine ve yaşanan çevreden bağımsız olarak depresif belirtilere yol açtığına işaret eden bulgular elde edilmiştir. Araştırmacı bu etnik farklılıkları, Afrikalı Amerikalı ailelerde aile ilişkilerinin ve bağlılığın daha ön planda olmasına buna karşı Avrupalı Amerikalılarda özerklik ve bağımsızlığın vurgulanmasıyla açıklamıştır.

Bunlara ek olarak, kontrol edilen alanın (örn., kişisel ve ihtiyati alan) ne olduğuna göre ergenlerin ilgili davranışlara yönelik değerlendirmeleri farklılaşmaktadır. Örneğin, Kakihara ve Tilton-Weaver'ın (2009) çalışmasında, ergenlerin ihtiyati alana (alkol kullanımı) kıyasla kişisel alanda (arkadaş seçimi) uygulanan DK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirdikleri (annenin gözünde önemsiz olma) ortaya konmuştur. Bu bulguyla tutarlı olarak Arım ve arkadaşları (2010), ergenlerin, arkadaşlıkla ilgili konularda uygulanan DK uygulamalarını bir tür psikolojik kontrol olarak değerlendirdiklerini göstermiştir.

Özetlenen araştırma bulguları ve öne sürülen görüşler, DK uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerin bazı koşullara ve kültüre göre farklılaşabileceğini göstermektedir. LaFleur ve arkadaşlarının (2016) da belirttiği gibi ergenler DK uygulamalarına yönelik olumlu duygu ve düşüncelere de sahip olabilir. Ancak bu çalışma kapsamında sadece olumsuz değerlendirmeler ele alınarak bu değerlendirmelerin sözü edilen uygulamalar ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkide açıklayıcı rolünü incelemek hedeflenmiştir.

1.3. EBEVEYN SICAKLIĞI ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİNİ ETKİLEMEKTE MİDİR?

Ebeveyn sıcaklığı (ES), ana babanın çocuğa yönelik duygusal bağı, sevgisi, duyarlılığı, şefkati, ilgisi ve bu duygularına yönelik sözel (örn., çocuğu övme) veya sözel olmayan (örn., cesaretlendirme) davranışları olarak tanımlanabilir (McNeely ve Barber, 2010; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012). Alanyazında ES ile benzer anlamda kullanılan diğer bazı kavramlar duyarlılık (responsiveness), destek (support) ve ebeveyn kabulüdür (acceptance)

(Barber ve ark., 2005; Rohner ve ark., 2012; Soenens ve ark., 2006). ES öne çıkan ebeveynlik boyutlarından biridir ve ergenin uyumu üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Örneğin, ebeveynin çocuğuna sağladığı sıcaklık ve destek ergenlerin madde kullanımı (Fletcher ve ark., 2004), depresif belirtileri (Barber ve ark., 2005) ve riskli davranışları (Parker ve Benson, 2004) ile negatif yönde ilişkili bulunurken; başkalarıyla sosyal etkileşime girme girişimleri (Barber ve ark., 2005), benlik saygıları (Parker ve Benson, 2004) ve akademik başarıları (Bean ve ark., 2003) ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ülkemizde yürütülen araştırmalarda da ES'nin ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle negatif yönde, olumlu özellikleri olan arkadaşlara sahip olma (kızlarda) ve akademik yeterlik algısı (kızlarda) gibi olumlu gelişimsel sonuçlarla pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (örn., Kındap, Sayıl ve Kurt, 2010; Sayıl ve ark., 2008).

Darling ve Steinberg (1993), farklı ebeveynlik bağlamlarında (örn., yetkeci ebeveynliğe karşı demokratik ebeveynlik) ana babalık uygulamalarının sonuçlarının farklılaştığını öne sürmüşlerdir. Bu görüşe paralel olarak, bazı araştırmacılar ES'yi, ebeveynin kontrol uygulamalarının etkisini değiştiren bağlamsal bir faktör olarak ele almıştır. Alanyazında ebeveynin çocuğuna sağladığı şefkat ve desteğin düzenleyici etkisini ele alan sınırlı sayıda araştırma bulunmakta (örn., Aunola ve Nurmi, 2005; Forehand ve Nousiainen, 1993; Galambos ve ark., 2003; Hawk ve ark., 2008; LaFleur ve ark., 2016; Pettit ve Laird, 2002) ve bu araştırmaların sadece birkaçında ergenlerin ebeveynlerinin kontrol uygulamalarını nasıl değerlendikleri ele alınmaktadır (Hawk ve ark., 2008; LaFleur ve ark., 2016).

1.3.1. Ebeveyn Sıcaklığı ve Psikolojik Kontrol

Psikolojik kontrol ile ES arasındaki etkileşime dair birbiriyle çelişen araştırma bulguları bulunmaktadır. Bazı araştırma bulguları, ebeveynlerin PK uygulamalarının, ES düzeyi yüksek olduğunda daha olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, hem algılanan PK hem de algılanan ES düzeyi yüksek olduğunda, PK uygulamalarının yalnızlık, sapkın arkadaşlara sahip olma (Kındap ve ark., 2010), antisosyal davranışlar ve depresyon (Barber ve ark., 2005) ile ilişkisinin daha güçlü olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, bazı çalışmalar ise ebeveynlerin sıcak ve ilgili davranışlarının, PK uygulamalarının ergenin uyumu üzerindeki olumsuz etkilerini ödünlediğine işaret etmektedir. Örneğin, Pettit ve Laird (2002) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, ergen bildirimine dayalı ebeveyn katılımı (parental involvement; ergenin anne babası ile birlikte geçirdiği vakit) yüksek olduğunda, ebeveyn bildirimine dayalı PK ile bir yıl sonra öğretmenler tarafından rapor edilen ergenlerin suç davranışları arasında

negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Diğer taraftan, aynı çalışmada algılanan ebeveyn katılımı düşük olduğunda ise PK uygulamaları ile ergenlerin suç davranışları arasında *pozitif* yönde bir ilişki ortaya konmuştur. Ebeveyn bildirimine dayalı ebeveyn katılımı ele alındığında ise bu yönde bir etkileşim bulunmamıştır.

Ebeveynlerin PK uygulamalarının, ES düzeyi yüksek olduğunda olumsuz sonuçlarla ilişkisinin daha zayıf olması ya da olumsuz sonuçları azaltan bir etkisinin bulunması (Gray ve Steinberg, 1999; Pettit ve Laird, 2002) ebeveynlerini daha sıcak algılayan ergenlerin PK uygulamalarını daha az olumsuz değerlendirmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Bir diğer deyişle, bu ergenler psikolojik dünyalarını manipüle eden ve sınırlayan ana babalık uygulamalarına daha fazla tolerans gösterebildikleri için bu tür davranışlar, daha az olumsuz duygu ve düşünceye (öfke, üzüntü, yaşamlarına müdahale edildiği ve ebeveynleri için önemsiz oldukları düşünceleri) yol açıyor olabilir. Nitekim Pettit ve Laird (2002), anne ve babasıyla daha fazla vakit geçiren ergenlerin, ebeveynlerinden algıladıkları PK uygulamalarını ebeveyn ilgisi olarak yorumlayabileceklerini öne sürmüşlerdir.

Diğer taraftan bazı çalışmalarda (Aunola ve Nurmi, 2005; Kındap ve ark., 2010) PK ile ES arasındaki etkileşime ilişkin tam tersi yönde bir örüntü elde edilmesinin, bir başka deyişle, ES düzeyi yüksek olduğunda, PK uygulamalarının daha olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunması nasıl açıklanmaktadır? Barber ve arkadaşları (2005), bu yöndeki bulgulara birbiriyle ilişkili iki olası açıklama getirmişlerdir. Birincisi, ergenlerin ya da çocukların, ebeveynlerini sıcak, şefkatli ve destekleyici algıladıklarında PK uygulamalarına daha fazla boyun eğmeleri, buna bağlı olarak da benliklerini ihlal eden bu davranışları ve saymaz tutumları içselleştirmeye daha yatkın olmalarıdır. İkinci açıklamada ise ebeveynlerin sevgiyi geri çekme, ailedeki problemler için ergeni suçlama ve geçmişteki hatalarını gündeme getirme gibi davranışlar sergileyip bir yandan da sıcak ve destekleyici davrandıklarında, ergenlerin anne babalarından çelişkili ve değişken mesajlar aldıkları ve onların davranışlarını kestiremedikleri öne sürülmüştür. Ergenlerin algıladığı bu çelişkili mesajların, olumlu bir benlik algısı ve toplumda yeterli bir birey olabilmek için gerekli olan becerilerin gelişimini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

1.3.2. Ebeveyn Sıcaklığı ve Davranışsal Kontrol

Alanyazında ebeveynlerin çocuklarına sağladığı sıcaklık ve desteğin, DK ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide düzenleyici rolüne yönelik de çelişkili bulgular ortaya konmuştur. Örneğin, Pettit ve Laird (2002) hem ebeveyn hem de ergen bildirim aldıkları boylamsal çalışmalarında,

DK ile suç davranışları arasındaki negatif ilişkinin, ebeveyn katılımı düşük olduğunda, yüksek olduğu duruma göre daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Dolayısıyla bu çalışmanın bulgularına göre DK uygulamalarının ES düzeyi düşük olduğunda daha olumlu bir etkiye sahip olduğu, diğer taraftan ES düzeyi yüksek olduğunda ise bu olumlu etkinin azaldığı söylenebilir. Bu bulgularla tutarlı olarak, Keijsers, Frijns, Branje ve Meeus'un (2009) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, ergenin algıladığı ES düzeyi düşük olduğunda, DK (baba bildirimine dayalı ebeveyn kuralları) düzeyindeki *düşüşün* suç davranışlarındaki *artışla* ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ebeveynlerini daha az sıcak algılayan ergenlerde, kuralların zaman içinde azalmasının ya da sıkı takip edilmemesinin olumsuz davranışlar gösterme eğilimini arttırdığına işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, kuralların bu tür ailelerde ergenin uyumu açısından daha kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Nitekim araştırmacılar, kuralların, ebeveynlerini daha az destekleyici algılayan ergenlerin hissettikleri duygusal eksikliği ödünleyebileceğini bu sayede ergenin uyumunu olumlu yönde etkileyebileceğini öne sürmüşlerdir. Diğer taraftan, ergenin algıladığı ES düzeyi yüksek olduğunda ise ergen bildirimine dayalı ebeveyn kurallarının *yüksek düzeyde devam etmesinin* suç davranışlarındaki *artışla* ilişki olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, destekleyici ve sıcak ailelerde kuralların sıkı bir şekilde takip edilmesinin ergende olumsuz hislere (örn., aşırı kontrol edilme) neden olabileceği, bu durumun da ergenin anne babasından giderek uzaklaşmasına yol açabileceğini ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan, yukarıda özetlenen bulguların tersi yönünde araştırma bulguları da mevcuttur. Daha açık bir ifadeyle, bazı araştırmalar DK uygulamalarının ES düzeyi düşük olduğunda, çocukların/ergenlerin tepkisel davranmalarına neden olarak ergenin uyumunu olumsuz etkilediğini, ES düzeyi yüksek olduğunda ise daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Örneğin, Forehand ve Nousiainen (1993) anne bildirimine dayalı ES düzeyi düşük olduğunda, annelerin rapor ettikleri düzenleme ve izleme davranışlarının ergenlerin davranım bozukluklarıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Buna karşı, ES düzeyi yüksek olduğunda ergenlerin davranım bozukluğu gösterme eğilimlerinin DK düzeyinden bağımsız olarak düşük olduğunu göstermişlerdir. Bu bulgularla uyumlu olarak, Micalizzi, Sokolovsky, Janssen ve Jackson'ın (2019) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, ergen bildirimine dayalı aktif izleme uygulamaları, sadece ebeveyn destekleyici algılandığında dışa yönelim problemlerini (madde kullanımı ve suç davranışları) negatif yönde yordamıştır.

Ebeveyn sıcaklığının, DK uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün yanı sıra ergenlerin bu tür kontrol davranışlarına ilişkin değerlendirmelerini de etkilediği gösterilmiştir. Örneğin, Hawk ve arkadaşları (2008) sadece ergen bildirimine dayalı

boylamsal bir çalışmada, ergenler (sadece erkekler) ebeveynlerini demokratik, destekleyici ve şefkatli algıladıklarında, ebeveyn kurallarının mahremiyet ihlali algısını yordadığını bulmuşlardır. Ancak ebeveynlerini daha az destekleyici ve daha az şefkatli algılayan ergenlerde böyle bir bağlantı bulunmamıştır. Ebeveynin bilgi talebi ise her iki grup ergende de mahremiyet ihlali algısını yordamıştır. Dolayısıyla elde edilen bu yöndeki bulgular, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları sıcaklık düzeyi yüksek olduğunda belirli DK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirdiklerine işaret etmektedir. Ancak sözü edilen çalışmada, Laird ve arkadaşlarının (2013) da belirttiği gibi, mahremiyet ihlali algısına ilişkin ölçüm ebeveyn izlemesine ilişkin soruları da (örn., “Nereye gittiğimi öğrenmekte ısrar eder”) içermektedir. Bu nedenle DK uygulamaları ile ergenlerin mahremiyet ihlali algısı arasında ortaya konan bu ilişki dikkatli değerlendirilmelidir. LaFleur ve arkadaşlarının (2016) yürüttükleri kesitsel bir çalışmada ise ebeveynlerden algılanan sıcaklık düzeyi düşük olduğunda, ergen tarafından rapor edilen aktif izleme davranışları ile ergenlerin olumsuz değerlendirmeleri (kontrol edilme hissi ve mahremiyet ihlaline ilişkin düşünceleri) arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, algılanan sıcaklık düzeyi yüksek olduğunda böyle bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmacılar, bu bulgulardan yola çıkarak algılanan sıcaklık düzeyi yüksek olduğunda aktif izleme davranışlarının sevgi ve ilginin bir göstergesi olarak yorumlanabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sözü edilen bulguların olası bir diğer açıklaması ergenlerin, ebeveynlerini daha şefkatli ve destekleyici algıladıklarında ebeveyn otoritesini daha meşru algılamaları olabilir. Nitekim Mellado ve arkadaşları (2018), algılanan ES düzeyi daha yüksek olduğunda, ergen bildirimine dayalı ebeveyn talebi (parental demand) ile ebeveyn otoritesine yönelik meşruluk algısı arasındaki pozitif yöndeki ilişkinin daha güçlü olduğunu göstermişlerdir.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kontrol uygulamalarının ergenin uyumu ile ilişkisi incelenirken ES'nin düzenleyici rolünün önemine işaret etmektedir.

1.4. ERGENLERİN MİZAÇ ÖZELLİKLERİ KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİNİ ETKİLEMEKTE MİDİR?

Ergenlerin, anne babalık uygulamalarına nasıl bir anlam yükledikleri ve bu davranışlar karşısında nasıl hissettiklerini etkileyen bir diğer faktörün de mizaç olabileceği ifade edilmektedir (bkz. Tung ve ark., 2018). Belirli ebeveyn uygulamalarının ne düzeyde işlevsel olduğunun ergenin ya da çocuğun mizacına göre değiştiği pek çok çalışmada gösterilmiştir (bkz. Slagt, Dubas, Deković ve van Aken, 2016). Ancak ana babaların kontrol uygulamalarını

değerlendirirken çocukların ya da ergenlerin mizaç özelliklerinin bu değerlendirmeleri nasıl etkilediğine odaklanan bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Mizaç; kalıtım, olgunlaşma ve deneyime bağlı olan ve zaman içinde oldukça durağan bir örüntü seyreden duygu, dikkat ve motor davranışlardaki biyolojik temelli bireysel farklılıklar olarak tanımlanmaktadır (Rothbart ve Ahadi, 1994; Rothbart ve Bates, 2006). Araştırmacıların mizacı farklı şekillerde kavramsallaştırdığı ve sınıflandırdığı görülmektedir (örn., Kagan, Reznick ve Snidman, 1987; Rothbart, Ahadi, Hershey ve Fisher, 2001; Thomas ve Chess, 1977). Bu çalışmada Rothbart ve arkadaşlarının (bkz. Capaldi ve Rothbart, 1992; Ellis ve Rothbart, 2001; Rothbart ve Bates, 2006) mizaç modeli ve sınıflaması temel alınmıştır. Rothbart ve Bates (2006), mizacı tepkisellik (reactivity) ve kendini düzenleme (self-regulation) olmak üzere iki boyut üzerinden tanımlamaktadır. Tepkiselliği iç veya dış çevrede meydana gelen değişiklikler karşısında verilen tepkiler (örn., korku ve yaklaşma) olarak nitelendirirken kendini düzenlemeyi bu tepkiselliğin düzenlenmesinde rol alan süreçler (örn., dikkatin düzenlenmesi ve ketleme) olarak tanımlamışlardır. Ellis ve Rothbart (2001), bu iki boyut temelinde ergenlik döneminde *çaba gerektiren kontrol, olumsuz duygulanım, dışa dönüklük/çoşkunculuk ve yakınlık kurabilme* olmak üzere dört farklı mizaç boyutu belirlemişlerdir. Bu tez çalışmasında ele alınan olumsuz duygulanım mizaç özelliği kaygı, üzüntü, öfke gibi farklı negatif duyguları hissetme eğilimini içeren genel bir boyutu temsil etmektedir (Rothbart ve Bates, 2006).

Pek çok araştırmada, belirli mizaç özelliklerine sahip çocukların ya da ergenlerin davranış problemleri geliştirmeye daha yatkın oldukları ortaya konmuştur (Rothbart ve Ahadi, 1994; Slagt, Dubas, Deković ve ark., 2016). Mizacın farklı boyutlarının hem davranış problemleri ile ilişkili olduğu hem de ana babalık uygulamaları ile ergenin/çocuğun uyumu arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynadığı gösterilmiştir. Bu çalışmalar daha ağırlıklı olarak çocukluk döneminde yürütülmüş olsa da (Lengua, 2008; Morris ve ark., 2002; Pluess ve Belsky, 2010; Rabinowitz ve Drabick, 2017; Sirois, Bernier ve Lemelin, 2019; Slagt, Dubas ve van Aken, 2016; Yu, Cheah, Hart ve Yang, 2018) mizacın düzenleyici rolünü ergenliğe geçiş ve ergenlik döneminde ele alan çalışmalar da bulunmaktadır (örn., Clark, Donnellan, Robins ve Conger, 2015; Oldehinkel, Veenstra, Ormel, de Winter ve Verhulst, 2006; Stice ve Gonzales, 1998).

Ergenlerle yürütülen bazı çalışmalar, ebeveyn uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkinin ergenin mizacına göre değiştiğini göstermiştir. Örneğin, Stice ve Gonzales (1998), dürtüsel davranma eğilimi görece daha yüksek olan ergenlerde hem anneden hem de babadan algılanan DK uygulamaları ile antisosyal davranışlar arasındaki negatif ilişkinin daha güçlü

olduğunu göstermişlerdir. Bunun yanı sıra, aynı çalışmada olumsuz duygulanımı daha düşük olan ergenlerde anneden algılanan DK uygulamaları ile madde kullanımı arasındaki negatif yöndeki ilişkinin daha güçlü olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak, ergenliğe geçiş sürecinin (10-12 yaşları arası) ele alındığı bir araştırmada, korkulu mizaç (fearfulness) puanı daha yüksek olan kızlarda, anneden algılanan red ile depresyon arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğu ortaya konmuştur (Oldehinkel ve ark., 2006). Bu bağlamda Pérez ve Cumsille (2012), korkulu mizaç özelliği düşük olan ergenlerde, babadan algılanan DK (sınır koyma davranışları) ile ihtiyati alanda (alkol ve madde kullanımını içeren alan) bağımsız karar alabilme arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu, korkulu mizaç özelliği daha yüksek olan ergenlerde ise böyle bir ilişkinin olmadığını bulmuşlardır.

Alanyazında ergenin mizacı ile ana babalık uygulamaları arasındaki etkileşimi doğrulayan boylamsal çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Clark ve arkadaşları (2015) depresif veya saldırgan mizaç özelliği daha yüksek olan ya da çaba gerektiren kontrolü daha düşük olan Meksikalı Amerikalı ergenlerde, ergen bildirimine dayalı aktif izleme davranışları (DK) azaldıkça madde kullanımının ve/veya madde kullanma niyetinin arttığını bulmuşlardır. Aynı çalışmada, tam tersi mizaç özelliklerine sahip ergenlerde ise (depresif veya saldırgan mizaç özelliği daha düşük ya da çaba gerektiren kontrolü daha yüksek olanlar) DK düzeyinin madde kullanımı üzerindeki etkisinin daha düşük olduğu ya da olmadığı gösterilmiştir. Bir diğer boylamsal çalışmada Tung ve arkadaşları (2018), 3 yaşındayken daha zor ya da tepkisel mizaca sahip olan ergenlerde, 13 yaşındayken gözlem yoluyla değerlendirilen olumsuz ebeveyn uygulamalarının (öfkeli, düşmanca ve müdahaleci davranma) 15 yaşındayken değerlendirilen dışa yönelim problemlerini pozitif yönde yordadığını bulmuşlardır.

Mizaç özelliğinin duyguları düzenleme becerisi ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir (bkz. Rothbart, Sheese ve Posner, 2014). Nitekim ergenin duygularını düzenleme becerisi ile ana babalık uygulamaları arasındaki etkileşime yönelik elde edilen bulgular, mizaç ve kontrol uygulamaları arasındaki etkileşime ilişkin bulgularla uyumludur. Örneğin, öfkeyi düzenleme becerisi daha düşük olan ergenlerde PK düzeyi arttıkça saldırgan davranışların arttığı, öfkeyi düzenleme becerisi daha yüksek olan ergenlerde ise algılanan PK ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur (Cui, Morris, Criss, Houlberg ve Silk, 2014). Aynı çalışmada üzüntüyü düzenleme becerisi daha düşük olan ergenlerde, daha yüksek olan ergenlere göre, algılanan PK ile depresif belirtiler arasındaki pozitif yöndeki ilişki daha güçlü bulunmuştur.

Özetle, bu bulgular ergenlerin, sahip oldukları mizaç özelliklerine göre ebeveyn uygulamalarından farklı şekillerde etkilendiklerine işaret etmektedir. Bunun olası nedenlerinden biri, ergenlerin mizaç özelliğinin ana babalık uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini etkilemesi olabilir. Örneğin, olumsuz duygulanım özelliği daha yüksek olan ergenler, ana babalarının kontrol uygulamalarını daha olumsuz (örn., daha müdahaleci) algılıyor ve bu uygulamalar karşısında daha fazla öfke, kızgınlık ve üzüntü hissediyor olabilirler. Olumsuz duygulanım özelliği düşük olan ergenler ise özellikle DK uygulamalarını ebeveyn ilgisi olarak yorumlamaya daha yatkın olabilirler. Buradan hareketle, bu çalışmada ergenin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin ergenin mizacına göre değişip değişmediği bunun sonucunda da kontrol uygulamalarının ergenin davranış problemleri üzerindeki etkisinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenecektir. Mizacın olumsuz duygulanım boyutunun hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemleriyle ilişkili olması nedeniyle (Eisenberg, Fabes, Guthrie ve Reiser, 2000; Karkhanis ve Winsler, 2016; Rothbart ve Bates, 2006) bu çalışmada olumsuz duygulanım mizaç boyutuna odaklanılmıştır. Mizacın, özellikle PK olmak üzere ebeveyn kontrolü ile çocuğun/ergenin uyumu arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü araştıran sınırlı sayıda çalışma (örn., Morris ve ark., 2002) olması nedeniyle bu çalışmanın bu yönüyle alanyazına katkıda bulunması beklenmiştir.

1.5. ERGENLERİN KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK MEŞRULUK ALGISI KONTROL UYGULAMALARINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELERİ ETKİLEMEKTE MİDİR?

Ebeveynlerin kontrol uygulamaları bazı ergenler tarafından daha meşru algılanırken diğerleri bu uygulamaların daha az meşru olduğunu düşünmektedir (Kuhn ve Laird, 2011; Smetana, 2011). Bu bağlamda Darling, Cumsille ve Martínez (2008), davranış problemi sergileme eğilimi düşük olan, ebeveynlerini daha sıcak algılayan ve annelerinin izleme eğilimini daha yüksek rapor eden ergenlerin ebeveyn otoritesini daha meşru algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Buna karşı, ebeveyni daha fazla PK uygulayan ergenlerin ebeveyn otoritesini zamanla daha az meşru algıladıkları gösterilmiştir (Kuhn ve Laird, 2011). Ebeveyn otoritesini daha meşru algılayan ergenlerin ebeveynleri ile aynı fikirde olmasalar bile onların sözünü dinlemeye daha yatkın oldukları bulunmuştur (Darling, Cumsille ve Martínez, 2007). Diğer taraftan, meşruluk algısı azaldıkça ergenlerin ebeveyn kontrolüne daha fazla direnç gösterdikleri (örn., söylenene aldırılmayıp aynı şekilde davranmaya devam etme) ortaya konmuştur (Kuhn ve Laird, 2011). Bu nedenle meşruluk algısının, kontrol uygulamalarının ergenin uyumu üzerindeki etkisi açısından önem taşıdığı söylenebilir.

Ergenlerin ebeveyn otoritesine ilişkin meşruluk algılarını ele alan çalışmalar, bazı ergenlerde etkili olan ana babalık uygulamalarının diğer ergenlerde neden etkisiz ya da tam tersi bir etkiye sahip olduğuna kısmen de olsa açıklık getirmektedir. Örneğin, boylamsal bir çalışmada ebeveyn otoritesini görece daha az meşru algılayan ergenlerde, ergen ya da anne bildirimine dayalı bilgi talebi (ergene aktiviteleri ile ilgili konularda sorular sorma) yüksek olduğunda ergenlerin bir yıl sonra daha az antisosyal davranışlar gösterdiği bulunmuştur (Laird ve ark., 2010). Aynı çalışmada, meşruluk algısı daha yüksek olan ergenlerde (anne bildirimine dayalı bilgi talebi kullanıldığında) bu ilişkinin daha zayıf olduğu ya da (ergen bildirimine dayalı bilgi talebi kullanıldığında) böyle bir ilişkinin bulunmadığı ortaya konmuştur.

Araştırmalar kontrol uygulamalarının ergenin uyumu üzerindeki etkisinin yanı sıra ergenlerin ebeveyn kontrolüne yönelik değerlendirmelerinin de meşruluk algısına göre değiştiğini göstermiştir. Örneğin, LaFleur ve arkadaşları (2016) ergenler tarafından rapor edilen ebeveynin aktif izleme davranışlarının, sadece ebeveyn otoritesine yönelik meşruluk algısı düşük olan ergenlerde olumsuz değerlendirme ile ilişkili (örn., yaşamlarının işgal edildiği düşüncesi) olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca meşruluk algısının ergenin kendini açmasını etkileyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Örneğin, Keijsers ve Laird'in (2014) yürüttükleri boylamsal bir çalışmada, anne babaların belirli konularda (örn., evde bir yetişkin yokken arkadaşın evinde bulunma) kural koymalarına ilişkin ebeveyn otoritesini daha fazla meşru algılayan ergenler ile daha az meşru algılayan ergenler karşılaştırılmıştır. Meşruluk algısı daha yüksek olan ergenlerde, ebeveyn bildirimine dayalı aktif izleme çabaları ergenin kendini açmasını sağlarken meşruluk algısı düşük olan ergenlerde ise böyle bir ilişki elde edilmemiştir.

Özetlenen araştırmalarda meşruluk algısı genel olarak ergenlerin, ebeveynlerinin farklı alan (örn., kişisel alan, ihtiyati alan) ve/veya konularda (örn., ergenin nerede kiminle ne yaptığı, hangi film ve TV programlarını izlediği) kural ya da sınırlama koymaya hakkı olup olmadıklarına ilişkin değerlendirmelerini içermektedir (örn, LaFleur ve ark., 2016; Smetana ve Daddis, 2002). Türkiye'de yürütülen bir tez çalışmasında (Kaya, 2012) ise kontrolcü ve otoriter ebeveyn davranışlarına yönelik meşruluk algısı değerlendirilmiş ve ebeveynlerini daha sıcak algılayan ergenlerin bu davranışları daha meşru algıladıkları ortaya konmuştur. Ancak sözü edilen çalışmada değerlendirilen meşruluk algısı farklı tür ve görece katı kontrol davranışlarına (cezalandırma, uyarma, kızma, emir verme) yönelik meşruluk algısını temsil etmektedir. Ayrıca meşruluk algısının ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik olumsuz değerlendirmeleri ve davranış problemleri üzerindeki etkisi incelenmemiştir. Bu çalışmada ise meşruluk algısı, ergen bir çocuğa sahip olan annelerin günlük yaşamda deneyimleyebileceği belirli durumlarda (örn.,

ergenin eve geç kalması) kullandığı bazı PK veya DK uygulamalarının ergen tarafından ne düzeyde haklı algılandığını temsil etmektedir. Böylece ergenlerin spesifik PK veya DK uygulamalarına yönelik meşruluk algılarını ayrı ayrı değerlendirmek ve genel ebeveyn otoritesi yerine PK ya da DK uygulamalarına özgü meşruluk algısının düzenleyici rolünü incelemek amaçlanmıştır.

1.6. ARAŞTIRMADA ÖNE SÜRÜLEN İLİŞKİLER ERGENİN CİNSİYETİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?

Pek çok araştırma ana babalık uygulamalarının ve ergenlerin problem davranışlarının ergenin cinsiyetine göre farklılaştığını göstermektedir. Örneğin, bazı çalışmalar erkeklere (Kındap Tepe ve Sayıl, 2012; Pulat, 2011; Shek, 2007; Sönmez, 2011) bazı çalışmalar ise kızlara (Werner, Van der Graaff, Meeus ve Branje, 2016) daha fazla PK uyguladığına işaret etmektedir. Annelerin uyguladığı PK düzeyinin ergenin cinsiyetine göre farklılaşmadığını gösteren görece daha az sayıda araştırma bulunmaktadır (Kındap Tepe, Deliser, Kuzan ve İslamoğlu, 2018; Rogers, Buchanan ve Winchell, 2003; Sayıl ve Kındap, 2010; Soenens, Vansteenkiste, Goossens, Duriez ve Niemiec, 2008). Ayrıca ebeveynlerin kızlara genel olarak daha fazla DK uygulama eğilimi gösterdikleri bilinmektedir (Ahmad ve ark., 2015; Çetin, 2010; Kapetanovic ve ark., 2017; Kerr ve Stattin, 2000; Laird ve ark., 2010; Sayıl ve ark., 2012; Sönmez, 2011; Willoughby ve Hamza, 2011). Bunların yanı sıra, genel olarak tüm kültürlerde erkeklerin dışa yönelim problemleri, kızların ise içe yönelim problemleri geliştirmeye daha yatkın olduğu bilinmektedir (Rosenfield, Vertefuille ve McAlpine, 2000).

Tüm bu bulgular, kontrol uygulamalarının ve kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin kızlar ve erkekler üzerindeki etkisinin farklılaşabileceğine işaret etmektedir. Nitekim araştırmalar ebeveyn uygulamaları ve çocuğun/ergenin uyumu arasındaki ilişkinin çocuğun/ergenin cinsiyetine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir (Pettit ve ark., 2001; Pomerantz ve Eaton, 2000; Rothbaum ve Weisz, 1994). Örneğin, Rogers ve arkadaşlarının (2003) da belirttiği gibi, PK uygulamaları kızlarda özellikle içe yönelim problemleri erkeklerde ise özellikle dışa yönelim problemi ile sonuçlanabilmektedir. Türkiye’de Kındap ve arkadaşları (2008) tarafından yürütülen bir araştırmada da bu yönde bir bulgu elde edilmiştir. Sözü edilen araştırmada ebeveynlerden algılanan PK ile kızların yalnızlık düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuş, diğer taraftan erkeklerde böyle bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur. Diğer taraftan, Türkiye’de yürütülen başka bir çalışmada ise algılanan PK ile yalnızlık arasındaki ilişkinin erkeklerde daha güçlü olduğu bulunmuştur (Koçak, Mouratidis, Sayıl, Kındap Tepe ve

Uçanok, 2017). Bunun yanı sıra, annenin bilgi kaynaklarının (bilgi talebi ve ergenin kendini açması) orta ergenlikteki kızlarda sapkın arkadaşlara sahip olma ve risk alma davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğu gösterilmiş ancak aynı gelişim dönemindeki erkeklerde bu yönde bir ilişki bulunmamıştır (Sayıl ve ark., 2012). Bir diğer çalışmada, hem PK hem de DK uygulamalarının kızların psikososyal uyumunu erkeklerden daha fazla etkilediği gösterilmiştir (Pettit ve ark., 2001). Ortaya konulan bu cinsiyet farklılıkları kısmen, erkek ve kızların aynı ebeveyn davranışını farklı yorumlamalarından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Hawk ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü çalışmada ebeveyn kuralları, ebeveynlerini daha sıcak algılayan erkeklerde mahremiyet ihlali algısını yordarken kızlarda yordamamıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak, kontrol uygulamalarının nasıl değerlendirildiğinin ve bu uygulamaların davranış problemleri ile ilişkisinin ergenin cinsiyetine bağlı olarak değişeceği öngörülmüştür.

1.7. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerin PK ve DK uygulamalarına yönelik bilişsel ve duygusal değerlendirmelerinin, PK ve DK'nın içe yönelim ve dışa problemleri ile ilişkisinde aracı rol oynayıp oynamadığını incelemektir. Araştırmanın bir diğer amacı bu ilişki örüntüsünün ES düzeyi, ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliği ve kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısına göre değişip değişmediğini araştırmaktır. Araştırmanın bir başka amacı da öne sürülen tüm bu ilişkilerin ergenin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Bu araştırma, ilgili yazın gözden geçirildiğinde aşağıda belirtilen noktalar açısından mevcut bilgi birikimine katkı sağlayacaktır:

- Ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik bilişsel ve/veya duygusal değerlendirmelerini inceleyen araştırmaların çoğunda ergenin psikososyal uyumu değerlendirilmemiştir (örn., Helwig ve ark., 2014; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009). Bir diğer deyişle, hem ergenlerin/çocukların kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini hem de ergenin/çocuğun psikososyal uyumunu birlikte ele alan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Sözü edilen bu araştırmaların bir kısmında ergenin/çocuğun kontrol uygulamalarına yönelik duygusal ya da bilişsel değerlendirmeleri aracı değişken yerine düzenleyici ya da kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır (Chao ve Aque, 2009; Kerr ve Stattin, 2000; Pomerantz ve Eaton, 2000). Bazı çalışmalarda ise ergenin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri ile ergenin uyumu arasındaki korelasyonel ilişkiler incelenmiştir (Laird ve ark., 2013). Bu çalışmada, kontrol uygulamalarının sıklığının bu uygulamalara yönelik değerlendirmeler

üzerinden ergenin uyumunu etkileyip etkilemediği irdelendiği için sözü edilen değerlendirmelerin düzenleyici rolü yerine aracı rolü ele alınmıştır.

- Ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin kontrol uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide doğrudan aracı rolünü inceleyen sadece birkaç araştırmaya ulaşılabilmektedir (Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017; Laird, ve ark., 2018). Örneğin, Kapetanovic ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında aşırı kontrol edilme hissini, Laird ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında ise aşırı kontrol edilme hissini yanı sıra mahremiyet ihlali hissini aracı etkisi ele alınmıştır. Sözü edilen bu iki çalışmada pek çok araştırmada (örn., Hawk ve ark., 2008, 2016; LaFleur ve ark., 2016) olduğu gibi sadece DK uygulamaları incelenmiştir. Bir diğer araştırmada ise ergenlerin hem PK hem de DK uygulamaları ele alınmış ve aşırı kontrol edilme hissi ile ana babaya bağlı olma hissini aracı etkisi incelenmiştir (Kakihara ve ark., 2010). Ancak, PK kapsamında ebeveynlerin sadece soğuk ve reddedici davranışları, DK kapsamında ise ebeveyn kuralları ve ergenin özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalar değerlendirilmiştir. Sözü edilen bu üç çalışmada da ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri doğrudan ölçülmemiştir. Daha açık bir ifadeyle, ergenlerin ebeveynlerine ilişkin genel hisleri (örn., “Anne ve babanın her şeyi bilmek istediklerini düşünüyor musun? ve “Anne ve babam mahremiyetimi ihlal eder”) ile algıladıkları kontrol uygulamaları arasındaki ilişkiye dayanarak ergenlerin kontrol uygulamalarını aşırı kontrol ya da mahremiyet ihlali olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla önceki çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, ergenlerin hem PK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin aracı rolü birlikte ele alınmış hem de PK ve DK uygulamaları farklı davranışları içerecek biçimde daha kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, bu çalışma kapsamında ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini doğrudan ölçebilmek için benzer çalışmalardan yola çıkarak (örn., Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009; Van Petegem, Soenens, Vansteenkiste ve Beyers, 2015) vinyetler geliştirilmiş ve alanyazında farklı ölçekler temel alınarak yeni bir ölçek oluşturulmuştur (ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 1). Dolayısıyla PK ve DK uygulamaları belirli bir bağlam içerisinde sunulduktan sonra ergenlerin vinyetlerde anlatılan bu uygulamalar karşısında ne hissettikleri ve düşündüklerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Bu sayede, Van Petegem ve arkadaşlarının (2017) da ifade ettiği gibi, ergenlerin değerlendirmeleri, standart ve ayrıntılı bir bağlam çerçevesinde ölçülebilmektedir. Bir diğer deyişle, ergenlerin aynı bağlam içinde aynı kontrol uygulamalarını düşünmeleri sağlanmıştır.

• Kakihara ve arkadaşları (2010), kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerde gözlenen bireysel farklılıkların olası kaynaklarını araştırmayı önermişlerdir. Bu bağlamda, ebeveyn otoritesine yönelik meşruluk algısının ergenlerin söz konusu değerlendirmelerini etkileyebileceğini öne sürmüşlerdir. Ergenlerin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin ebeveyn otoritesine ilişkin meşruluk algısına ve ebeveynden algılanan sıcaklık düzeyine göre farklılaştığı ortaya konmuştur (Hawk ve ark., 2008; LaFleur ve ark., 2016). Ancak bu bulguların, PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler için geçerli olup olmadığı bilinmemektedir. Bunun yanı sıra, bu çalışmalarda ergenlerin psikososyal uyumları değerlendirilmemiştir. Tüm bunlara ek olarak, ilgili alanyazında ergenin mizacına göre kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin değişip değişmediğini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle, bu çalışmada ergenin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin ES düzeyine, ergenin mizacına ya da ergenin kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısına göre değişip değişmediği, bunun sonucunda da ergenin uyumunun farklılaşp farklılaşmadığı bir bütün olarak incelenmiştir.

• Daha önce ifade edildiği gibi, önceki çalışmalarda meşruluk algısı ergenlerin, ebeveynlerinin farklı konularda kural koymaya hakları olup olmadığına ilişkin değerlendirmelerini içermektedir (LaFleur ve ark., 2016). Bu çalışmada ise meşruluk algısı, ergenlere sunulan hipotetik senaryolarda PK veya DK uygulamalarını ne düzeyde haklı algıladıklarını temsil etmektedir. Bunun için bu çalışma kapsamında, önceki çalışmalarda (Smetana ve Daddis, 2002) kullanılan ölçekler temel alınarak yeni bir ölçek geliştirilmiştir (ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 1). Bu sayede, diğer çalışmalardan farklı olarak ergenlerin spesifik PK ve DK uygulamalarına yönelik meşruluk algılarının düzenleyici rolü ayrı ayrı incelenebilmiştir.

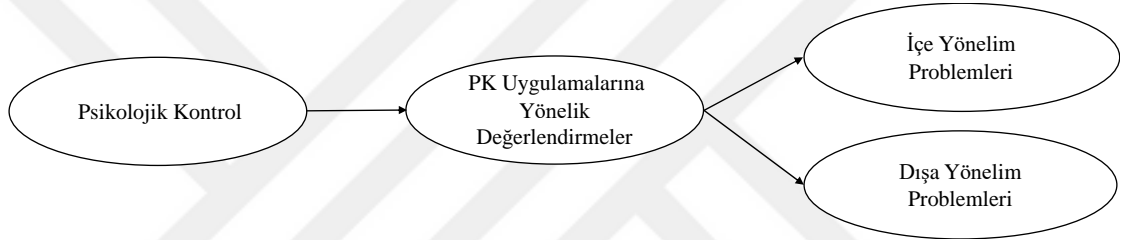
• Ergenlerin PK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini inceleyen araştırmaların birkaçı dışında (örn., Kerr ve Stattin, 2000; Laird ve ark., 2013) hepsinde sadece ergen bildirimini kullanılmıştır. Bu çalışmada ise hem anne hem de ergen bildirim ele alınmıştır. Araştırmalarda tek bir kaynak kullanıldığında ortak yöntem varyansı nedeni ile değişkenler arasındaki ilişkiler gerçekte olduğundan daha güçlü çıkmaktadır (Podsakoff, MacKenzie, Lee ve Podsakoff, 2003). Sadece ergen bildirim kullanıldığında, kontrol davranışları ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin ergenlerin olumsuz bilişsel yanlılık göstermesinin bir sonucu olup olmadığını, bir diğer deyişle, sadece ergenlerin zihninde var olan bir bağlantıyı yansıtır yansıtmadığını tespit etmek mümkün değildir (bkz. Rogers ve ark., 2003). Dolayısıyla veri tek bir kaynaktan toplandığında elde edilen sonuçların dışsal geçerliği daha düşük olabilir. Bu nedenle bu araştırmada her hipotez, anne ve ergen bildirimleri aynı model içerisinde birlikte kullanılarak iki kez

sınanmıştır. Böylece araştırmada ortaya konan ilişki örüntülerinin kullanılan bildirimden bağımsız ve tutarlı olup olmadığını görmek mümkün olmuştur.

- Kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelere ilişkin çalışmalar ağırlıklı olarak Batı kùltürlerinde yürütùlmüřtür. Dolayısıyla bu çalışmanın, daha önceki araştırmalarda elde edilen bulguların farklı kùltürlere genellenebilir olup olmadığı sorusunu cevaplamaya katkıda bulunacağı düşünùlmüřtür.

Yukarıda değinilen amaçlar doğrultusunda araştırmada öne sürùlen hipotezler aşağıda sıralanmıştır:

H1: PK, ergenlerin PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri yoluyla ie yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili olacaktır (bkz. şekil 1).

şekil 1. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Test Edilen Model

H2: DK, ergenlerin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri yoluyla ie yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili olacaktır (bkz. şekil 2).

şekil 2. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Test Edilen Model

H3a: Ebeveyn sıcaklığı, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H3b: Ebeveyn sıcaklığı, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H4a: Olumsuz duygulanım, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H4b: Olumsuz duygulanım, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H5a: PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H5b: DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

H6: H1-H5’te öne sürülen ilişki örüntülerinde cinsiyet düzenleyici bir rol oynayacaktır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın verisi, farklı sosyoekonomik düzeyleri temsil ettiği düşünülen Ankara'nın dört farklı merkez ilçesinde bulunan İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokul (7. ve 8. sınıf) ve liselerden (9. sınıf) toplanmıştır. Toplamda 6 ortaokul ve 5 lise olmak üzere 11 okula (45 sınıf) ulaşılarak 1144 öğrenci ($Ort.yaş = 13.91$, $S = .93$; %52.1'i kız, %47.8'i erkek, %0.1'i belirtmemiş) ve 735 anneden veri toplanmıştır. Ancak, hem anne ($Ort.yaş = 40.76$, $S = 5.1$) hem de ergen ($Ort.yaş = 13.96$, $S = .94$) verisi olan 735 anne-ergen çifti araştırmaya dahil edilmiştir. Yaşları 12 ile 15 arasında değişen ergenlerin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 1a'da verilmiştir.

Tablo 1a. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler

	Kız		Erkek		Yaş		Toplam	
	n	%	n	%	Ort	S	n	%
7. sınıf	127	55.7	101	44.3	12.79	.31	228	31
8. Sınıf	111	53.9	95	46.1	13.87	.38	206	28
9. Sınıf	193	64.1	107	35.5	14.88	.33	301	41
Toplam	431	58.6	303	41.2	13.96	.94	735	100

Not. 9. sınıf öğrencileri arasından bir katılımcı cinsiyetini belirtmemiştir.

Yapılan veri temizleme işlemi sonrasında tüm analizler 689 anne-ergen çiftinin verisi ile gerçekleştirilmiştir (ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm 3.1). Veri temizleme işleminin ardından yaşları 12 ile 15 arasında değişen ergenlerin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 1b'de yer almaktadır.

Tablo 1b. Veri Temizleme İşlemi Sonrasında Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler

	Kız		Erkek		Yaş		Toplam	
	n	%	n	%	Ort	S	n	%
7. sınıf	123	56.9	93	43.1	12.79	.31	216	31
8. Sınıf	103	53.9	88	46.1	13.88	.38	191	28
9. Sınıf	185	65.6	97	34.4	14.88	.34	282	41
Toplam	411	59.7	278	40.3	13.95	.94	689	100

Örneklemede yer alan ergenlerin ve annelerin %73'ünün kendilerini orta gelir düzeyinde algıladığı görülmüştür. Buna paralel olarak örneklemin yaklaşık %39'u aylık olarak evlerine giren toplam para miktarının 3000-5000 TL arasında olduğunu rapor etmiştir. Bunlara ek olarak, annelerin yaklaşık %65'inin, babaların ise yaklaşık %74'ünün lise ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (Demografik özelliklere yönelik daha ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 2).

Araştırmada anne bildirimli olan (n = 689) ve olmayan ergenlerin (n = 401), hem demografik hem de araştırmadaki diğer değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir (bkz. Tablo 3) (Bu analiz öncesinde anne verisi olmayan ergenler (n = 409) için yapılan veri temizleme işleminde 8 ergenin verisi çıkarıldığı için 401 ergen kalmıştır). Tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre bu iki ergen grubunun bazı değişkenler açısından farklılaştığı ortaya konmuştur: Anne verisi olan ergenlerin, anne verisi olmayan ergenlere göre yaş olarak daha büyük olduğu ve annelerinin daha düşük eğitim düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca anne verisi olan ergenler, anne verisi olmayan ergenlere göre daha yüksek DK, daha az saldırgan mizaç (marjinal düzeyde anlamlı) ve daha fazla depresif mizaç, daha fazla içe yönelim problemi ve daha az dışa yönelim problemi rapor etmiş, PK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirmiş ve DK uygulamalarını daha meşru algılamıştır. Ancak tüm değişkenler için etki büyüklüğünün küçük olduğu dikkate alındığında örneklem açısından fark olmadığına karar verilmiştir.

Tablo 2. Ergenlerin ve Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzdeler

Değişken Adı	Ergen raporu		Anne raporu		Değişken Adı	Ergen raporu		Anne raporu	
	n	%	n	%		n	%	n	%
Algılanan Gelir Düzeyi					Doğum sırası				
Alt	5	0.7	15	2.2	Birinci çocuk	341	49.5		
Ortanın altı	24	3.5	75	10.9	İkinci çocuk	255	37		
Orta	502	72.9	505	73.3	Üçüncü çocuk	56	8.1		
Ortanın üstü	145	21.0	81	11.8	Dördüncü çocuk	12	1.7		
Üst	9	1.3	3	0.4	Beşinci çocuk ve üzeri	4	0.5		
Belirtilmemiş	4	0.6	10	1.5	Belirtilmemiş	21	3		
Toplam Gelir Miktarı					Ergenin kiminle birlikte yaşadığı				
Alt (750-1500 TL)	28	4.1	37	5.4	Anne ve baba ile birlikte			625	90.7
Ortanın altı (1500-3000 TL)	175	25.4	208	30.2	Anne ile birlikte			58	8.4
Orta (3000-5000 TL)	273	39.6	267	38.8	Baba ile birlikte			0	0
Ortanın üstü (5000-10000 TL)	164	23.8	153	22.2	Belirtilmemiş			6	0.9
Üst (10000 ve üzeri TL)	25	3.6	11	1.6					
Belirtilmemiş	24	3.5	13	1.9	En uzun yaşanılan yer				
Annenin Medeni Durumu					Köy-kasaba	12	1.7	50	7.3
Evli ve eşiyle birlikte yaşıyor	621	90.1	629	91.3	İlçe	33	4.8	47	6.8
Evli ama eşinden ayrı yaşıyor	9	1.3	6	0.9	İl (Şehir)	64	9.3	95	13.8
Boşanmış	44	6.4	42	6.1	Büyükşehir	23	3.3	47	6.8
Eşini kaybetmiş	9	1.3	10	1.5	Metropol	554	80.4	432	62.7
Diğer	5	0.7	0	0	Belirtilmemiş	3	0.4	18	2.6
Belirtilmemiş	1	0.1	2	0.3					
Kardeş sayısı									
Kardeşi yok	69	10							
İki kardeş	369	57.5							
Üç kardeş	164	23.8							
Dört kardeş	35	5.1							
Beş kardeş ve üzeri	9	1.3							
Belirtilmemiş	16	2.3							

Tablo 2. Ergenlerin ve Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzdeler (devam)

	Ergen raporu				Anne raporu			
	Anne		Baba		Kendisi		Baba	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ebeveynlerin Çalışma Durumu								
Çalışıyor	218	31.6	598	86.8	223	32.4	600	87.1
Çalışmıyor	457	66.3	68	9.9	446	64.7	66	9.6
Belirtilmemiş	15	2	23	3.3	20	2.9	23	3.3
Ebeveynlerin Eğitim Durumu								
Okuma yazma bilmiyor	6	0.9	2	0.3	4	0.6	0	0
İlkokul Mezunu	117	17	52	7.5	139	20.2	77	11.2
Ortaokul Mezunu	107	15.5	96	13.9	90	13.1	90	13.1
Lise Mezunu	267	38.8	231	33.5	255	37	220	31.9
Yüksek Okul Mezunu	40	5.8	61	8.9	54	7.8	73	10.6
Üniversite Mezunu	127	18.4	187	27.1	125	18.1	179	26
Yüksek Lisans Mezunu	15	2.2	38	5.5	10	1.5	34	4.9
Doktora Mezunu	4	0.6	6	0.9	3	0.4	5	0.7
Belirtilmemiş	6	0.9	16	2.3	9	1.3	11	1.6

Tablo 3. Anne Verisi Olan ve Olmayan Ergenlerin Karşılaştırılması

Değişkenler	Anne verisi yok		Anne verisi var		F	η^2
	Ort	S	Ort	S		
Yaş (ergen)	13.82	.91	13.95	.94	4.98*	.005
Yaş (anne)	40.72	5.14	40.52	5.08	0.41	.000
Yaş (baba)	44.32	5.29	44.21	5.27	0.11	.000
Eğitim Düzeyi (anne)	4.20	1.51	3.99	1.42	5.07*	.005
Eğitim Düzeyi (baba)	4.70	1.40	4.55	1.42	2.98	.003
Algılanan Gelir Düzeyi	3.25	.59	3.19	.54	2.74	.003
Toplam Gelir Miktarı	3.07	.97	2.97	.91	2.52	.002
Psikolojik Kontrol	1.74	.61	1.69	.54	2.09	.002
Davranışsal Kontrol	3.97	.73	4.12	.65	13.42***	.012
PK UYD	2.26	.60	2.33	.58	3.86*	.004
DK UYD	1.64	.46	1.59	.42	3.00	.003
PK UYMA	2.66	.64	2.62	.62	0.77	.001
DK UYMA	3.30	.53	3.37	.48	5.32*	.005
Sıcaklık	4.67	1.09	4.78	.98	3.08	.003
Saldırgan mizaç	2.50	.90	2.40	.86	3.20 ⁺	.003
Depresif Mizaç	2.69	.83	2.86	.84	10.54**	.010
İçe Yönelim Problemleri	0.53	.32	0.59	.33	7.41**	.007
Dışa Yönelim Problemleri	0.35	.24	0.32	.22	4.08*	.004

Not. UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen ölçekler (Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği ve Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeği) ve vinyetlerle (annenin psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamaları) ilgili olarak ergenlerle bir ön çalışma yürütülmüştür. Ön çalışma ile ilgili ayrıntılı bilgi Ek 1'de sunulmuştur.

Çalışmada olası sıra etkisini azaltmak için karşıt dengeleme yöntemiyle dört ayrı ölçek seti (A, B, C ve D formları) oluşturulmuş ve örneklemin %23.3'üne A formu, %26.4'üne B formu, %22.2'sine C formu ve %28.1'ine D formu uygulanmıştır. Bu dört ayrı formda ölçeklerin sıralamasına ilişkin bilgi Tablo 4a (ergen formları) ve Tablo 4b'de (anne formları) yer almaktadır.

Tablo 4a. Ölçek Setlerindeki Sıralamalar (Ergen Formları)

A Formu	B Formu	C Formu	D Formu
1) Kişisel Bilgi Formu	1) Kişisel Bilgi Formu	1) Kişisel Bilgi Formu	1) Kişisel Bilgi Formu
2) Psikolojik Kontrol Ölçeği	2) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri	2) PK vinyetleri, PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	2) DK vinyetleri, DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri
3) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri	3) Psikolojik Kontrol Ölçeği	3) DK vinyetleri, DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	3) PK vinyetleri, PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri
4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği	4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği	4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği	4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği
5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Olumsuz Duygulanım Alt Ölçeği	5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Olumsuz Duygulanım Alt Ölçeği	5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Olumsuz Duygulanım Alt Ölçeği	5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Olumsuz Duygulanım Alt Ölçeği
6) PK vinyetleri, PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	6) DK vinyetleri, DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	6) Psikolojik Kontrol Ölçeği	6) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri
7) DK vinyetleri, DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	7) PK vinyetleri, PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçekleri	7) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri	7) Psikolojik Kontrol Ölçeği
8) 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği	8) 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği	8) 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği	8) 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği

Tablo 4b. Ölçek Setlerindeki Sıralamalar (Anne Formları)

A ve C Formu	B ve D Formu
1) Kişisel Bilgi Formu	1) Kişisel Bilgi Formu
2) Psikolojik Kontrol Ölçeği	2) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri
3) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri	3) Psikolojik Kontrol Ölçeği
4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği	4) Ebeveyn Davranış Envanteri: Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği
5) 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği	5) 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Ergenlerin demografik özelliklerini belirlemek için kullanılan formda doğum tarihi, cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi gibi sorular yer almaktadır. Anneler için oluşturulan kişisel bilgi formunda da yaş, gelir ve eğitim düzeyi gibi benzer demografik bilgi soruları kullanılmıştır.

2.2.2. Psikolojik Kontrol

Ergenlerin annelerinden algıladıkları PK'yı ölçmek için Psikolojik Kontrol Ölçeği-Ergen Raporu (Psychological Control Scale-Youth Self-Report; Barber, 1996) kullanılmıştır. Bu ölçek 8 maddeden oluşmakta ve maddeler 1 (*annemin özelliklerine hiç benzemiyor*) ve 4 (*annemin özelliklerine çok benziyor*) arasında değişen 4'lü Likert ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla ölçekten alınan yüksek puan yüksek PK'yı temsil etmektedir. Orijinal ölçekte farklı alt örneklerde anneden algılanan PK için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .72-.85 olarak rapor edilmiştir (Barber, 1996). Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Sayıl ve Kındap (2010) tarafından yapılmış ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı annelerden algılanan PK için .77 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .76'dır.

Annelere ölçeğin ebeveyn formu uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında anne bildirim için elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .70'tir.

2.2.3. Davranışsal Kontrol

Ergenlerin annelerinden algıladıkları DK'yı ölçmek için Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri (Parental Control and Parental Solicitation Questionnaires; Kerr ve Stattin, 2000)

kullanılmıştır. Bu iki ölçeğin orijinal formlarında 5'er madde bulunmaktadır. Kerr ve Stattin'in (2000) ebeveyn kuralları olarak nitelendirdiği ölçek daha sonra "ebeveyn kontrolü: kurallar" olarak adlandırılmıştır (Kakihara ve ark., 2010). Bu çalışmada da *ebeveyn kuralları* kavramı tercih edilmiştir. Maddeler 1 (*hiçbir zaman*) ve 5 (*her zaman*) arasında değişen 5'li Likert ölçek üzerinden değerlendirilmektedir ve ölçekten alınan yüksek puan ergenlerin algıladığı DK'nın daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Orijinal ölçeklerde Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ebeveyn kuralları için .78, ebeveyn talebi için .70'tir (Kerr ve Stattin, 2000). Çetin (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçeklerde (hem ergen hem de ebeveyn formları) uzman görüşü doğrultusunda, belirli maddeler kültürel olarak uygun olmadığı için çıkarılmış ve yeni bazı maddeler eklenmiştir. Sonuç olarak, 8 maddeden oluşan ebeveyn kontrolü (kuralları) ölçeği ve 6 maddeden oluşan ebeveyn talebi ölçeği oluşturulmuştur. Türkçeye uyarlama çalışmasında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ebeveyn kuralları için .92, ebeveyn talebi için .76'dır (Çetin, 2010).

Orijinal ölçeğin ebeveyn formunda Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ebeveyn kuralları için .75, ebeveyn talebi için .69'dur (Kerr ve Stattin, 2000). Türkçeye uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı (anne bildirimine dayalı) ebeveyn kuralları için .93, ebeveyn talebi için .74 olarak bulunmuştur (Çetin, 2010).

Hem ön çalışma (bkz. Tablo 34) hem de asıl çalışmada yapılan temel bileşenler analizi (bkz. Tablo 5), bu ölçekte tek faktörlü yapının uygun olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla bu iki DK ölçeğine ait maddelerin ortalaması alınarak tek bir DK puanı oluşturulmuştur. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ergen bildirim için .88, anne bildirim için .75'tir.

Tablo 5. DK Ölçeğinin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yükleri
5. Dışarı çıkmadan önce nereye gideceğin, kimlerle buluşacağını ve neler yapacağın konularında annene açıklama yapman gerekir mi?	.82
8. Hafta sonu dışarı çıktığında annene nereye gittiğini ve kimlerle olduğunu söylemen gerekir mi?	.80
6. Arkadaşların ile dışarı çıktıktan sonra eve geldiğinde annene nereye gittiğin, kimlerle buluştuğun ve neler yaptığın konularında açıklama yapman gerekir mi?	.80
13. Dışarıdan geldiğinde annen kimlerle olduğunu ve ne yaptığını sorar mı?	.76
4. Bir akşam dışarı çıkarsan annene ne yaptığın ve kiminle birlikte olduğun konularında açıklama yapman gerekir mi?	.75
3. Eve geç geldiğinde annene nerede olduğun, ne yaptığın ve kiminle olduğun konularında açıklama yapman gerekir mi?	.74
7. Okuldan sonra arkadaşların ile buluşmadan önce annenden izin alman gerekir mi?	.69
12. Dışarı çıkacağın zaman annen nereye gideceğini sorar mı?	.67
11. Annen boş zamanlarında neler yaptığın hakkında sorular sorar mı? (Dışarı çıktığımızda kimlerle buluştuğun, neler yaptığımız gibi)	.62
2. Bir akşam arkadaşlarıyla bir şeyler yapmak için plan yapmadan önce annenden izin alman gerekir mi?	.61
1. Eve her zamanki saatinden daha geç gitmen gerekirse annene söylemen gerekir mi?	.59
10. Annen normal bir okul gününde neler olduğuna ilişkin ne sıklıkla konuşma başlatır?	.39
9. Arkadaşların evinize geldiğinde annen onlarla konuşur mu? (Neler yaptıkları ya da farklı konularda neler düşündükleri ve nasıl hissettikleri hakkında)	.32
14. Son bir ay içinde annen seninle boş zamanlarında neler yaptığın hakkında ne sıklıkla sohbet başlattı?	.29
Öz Değer	6.02
Açıklanan Varyans (%)	43.0

2.2.4. Psikolojik Kontrol ve Davranışsal Kontrol Vinyetleri

Bu doktora tez çalışması kapsamında geliştirilen vinyetler, annelerin psikolojik veya davranışsal kontrol uygulamalarını içermektedir (Vinyetlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ek 1). PK uygulamalarını içeren 3, DK uygulamalarını içeren 4 vinyet kullanılmıştır. Vinyetlerde, ergen bir çocuğa sahip olan annelerin günlük yaşamda deneyimleyebileceği belirli durumları ve bu durumlarda annelerin kullandığı belirli PK veya DK uygulamalarını içeren kısa senaryolar yer almaktadır.

Örnek PK vinyeti:

“Bir gün okuldan geldikten sonra annen, odanı dağınık bıraktığın için sana şunları söylüyor: ‘Sen zaten hep böylesin, telefon elinden hiç düşmüyor ama iş eşyalarını toplamaya gelince ‘Vaktim yok anne!’. Çantan, giysilerin, kitapların... Her yer her yerde. Bir değil, iki değil. Daha iki gün önce banyoyu nasıl bıraktığından bahsetmiyorum bile.”

Örnek DK vinyeti:

“Bir gün okul çıkışında arkadaşlarıyla takıldığı için eve her zamankinden biraz geç dönüyorsun. Eve geç geldiğini fark eden annen şöyle diyor: “Gecikeceğin zaman beni arayıp mutlaka haber vermen gerektiğini biliyorsun. Bu konuyu seninle daha önce birkaç defa konuşup anlaşmıştık.”

2.2.5. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler

Bu doktora tez çalışması kapsamında geliştirilen ve toplamda 8 maddeden oluşan ölçekte, ergenin (a) annesinin gözünde önemli olmadığına dair düşüncesini, (b) olumsuz duygularını (öfke ve üzüntü) ve (c) annesinin, yaşamına müdahale ettiğine dair düşüncesini değerlendiren maddeler bulunmaktadır (bkz. Ek 1). Her vinyetten sonra puanlanan bu ölçeğin maddelerinin başında “Annem senaryoda anlatılan şekilde davransaydı...” ifadesi yer almaktadır. Maddeler 1 (*hiç katılmıyorum*) ve 4 (*tamamen katılıyorum*) arasında değişen 4'lü Likert ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan vinyette anlatılan PK/DK davranışlarının daha olumsuz değerlendirildiğine işaret etmektedir. Yapılan temel bileşenler analizinde bu ölçek için tek boyutlu yapının uygun olduğu ortaya konmuştur (bkz. Tablo 6). Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı PK uygulamalarına yönelik değerlendirme için .88, DK uygulamalarına yönelik değerlendirme için .85'tir.

Tablo 6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yükleri	
	PK	DK
5. Duygularımı önemsemediğimi hissederdim.	.88	.83
6. Beni önemsemediğimi hissederdim.	.85	.79
8. Hayatıma çok müdahale ettiğini düşünürdüm.	.80	.77
11. Onun için bir değerimin olmadığını düşünürdüm.	.78	.79
1. Öfkeli hissederdim.	.76	.79
9. Her şeyi kontrol etmeye çalıştığını düşünürdüm.	.72	.66
2. Beni üzerdi.	.66	.81
7. Yaşamıma saygı duyduğunu düşünürdüm. (ters madde)	.46	.36
Öz Değer	4.48	4.39
Açıklanan Varyans (%)	56.1	54.9

Not. PK sütunundaki değerler PK uygulamalarına yönelik değerlendirme maddelerinin, DK sütunundaki değerler ise DK uygulamalarına yönelik değerlendirme maddelerinin faktör yükleridir.

2.2.6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı

Bu doktora tez çalışması kapsamında geliştirilen ölçekte, vinyetlerdeki PK/DK davranışlarının ergenler tarafından ne kadar meşru algılandığını ölçmeye yönelik 3 madde bulunmaktadır (bkz.

Ek 1). Her vinyetten sonra puanlanan bu üç madde “Annem senaryoda anlatılan şekilde davransaydı...” ifadesini takip etmektedir. Maddeler 1 (*hiç katılmıyorum*) ve 4 (*tamamen katılıyorum*) arasında değişen 4’lü Likert ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan ilgili davranışın daha meşru algılandığına işaret etmektedir. Yapılan temel bileşenler analizi, ölçeğin tek boyutlu olduğunu ortaya koymuştur (bkz. Tablo 7). Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı için .77, DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı için .73’tür.

Tablo 7. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğinin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yükleri	
	PK	DK
3. Böyle davranmaya hakkı var diye düşünürdüm.	.89	.88
4. Anne olmak ara sıra böyle davranmayı gerektirir diye düşünürdüm.	.89	.88
10. Annem de olsa kimsenin böyle davranmaya hakkı yoktur diye düşünürdüm. (ters madde)	.72	.64
Öz Değer	2.09	1.96
Açıklanan Varyans (%)	69.8	65.4

Not. PK sütunundaki değerler PK uygulamalarına yönelik, DK sütunundaki değerler ise DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı maddelerinin faktör yükleridir.

2.2.7. Ebeveyn Sıcaklığı

Ergenlerin annelerinden algıladıkları sıcaklığı ölçmek için Ebeveyn Davranış Envanteri-Çocuk Raporu gözden geçirilmiş formunun (CRPBI; Schaefer, 1965b; Schuldermann ve Schuldermann, 1988) ebeveyn kabulü (acceptance) alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve maddeler 1 (*hiçbir zaman*) ve 6 (*her zaman*) arasında değişen 6’lı Likert bir ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Dolayısıyla ölçekten alınan yüksek puan yüksek ebeveyn sıcaklığına işaret etmektedir. Orijinal ölçekte Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anne sıcaklığı için .75 olarak bulunmuştur (Schuldermann ve Schuldermann, 1988). Ölçek Türkçeye Doğruyol (2008) tarafından uyarlanmış ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anne sıcaklığı için .94 olarak rapor edilmiştir. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .90’dır.

Annelere ölçeğin ebeveyn formu uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında anne bildirim için elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .85’tir.

2.2.8. Mizaç

Mizacın olumsuz duygulanım boyutunu değerlendirmek için Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği (The Early Adolescent Temperament Questionnaire-Revised; EATQ-R) (Ellis ve Rothbart, 2001) kullanılmıştır. Orijinal ölçekte olumsuz duygulanım boyutu; engellenme (7 madde), depresif duygudurum (6 madde) ve saldırganlık (6 madde) alt ölçekleri ile değerlendirilmektedir. Bayram (2014) tarafından gerçekleştirilen Türkçeye uyarlama çalışmasında ise olumsuz duygulanıma yönelik iki faktör elde edilmiş ve bu iki faktör “negatif duygulanım” ve “depresif duygudurum” olarak adlandırılmıştır. Sırasıyla 14 ve 11 maddeden oluşan bu alt ölçekler 1 (*neredeysse hiç doğru değil*) ve 5 (*neredeysse her zaman doğru*) arasında değişen 5’li Likert ölçek ile değerlendirilmekte ve yüksek puan yüksek olumsuz duygulanımı temsil etmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında yürütülen temel bileşenler analizinde Türkçeye uyarlama çalışmasındakinden farklı bir faktör örüntüsü bulunmuştur (bkz. Tablo 8). Orijinal ölçekte (Ellis ve Rothbart, 2001) çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğinin farklı boyutlarını ve engellenme mizaç özelliğini ölçmek için kullanılan maddelerin çoğunun bu çalışmada iki faktöre de yüklendiği görülmüştür. Orijinal ölçekte depresif ve saldırgan mizacı değerlendirmek için kullanılan maddelerin ise ayrı faktörlere yüklendiği, çapraz yükleme sorunu göstermedikleri ve faktör yüklerinin .49 ve üstünde olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada sadece depresif ve saldırgan mizacı değerlendiren maddelerin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı saldırgan mizaç özelliği için .75, depresif mizaç özelliği için .72 olarak bulunmuştur.

Tablo 8. Mizaç Ölçeğinin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yükleri	
	F1	F2
20. Bir arkadaşşıma gerçekten kızdığımda, ona patlamaya yatkınımıdır.*	.72	
11. Hoşlanmadığım insanlara karşı kaba davranmaya yatkınımıdır.*	.68	
7. Birine gerçekten kızarsam, ona vurabilirim.*	.65	
2. Eğer birine kızdıysam, onun duygularını inciteceğini bildiğim halde onu incitecek şeyleri söylemeye yatkınımıdır (söylerim).*	.63	
22. Hiçbir sebep olmaksızın insanlara sataşırım.*	.57	
19. Eğlenerek yaptığım bir şeyi bırakmak zorunda kaldığımda gerilirim/sinirlenirim.	.54	.48
4. Kızgın olduğumda, bir şeyleri fırlatırım ya da kırarım.*	.49	
25. Konuşırken insanların sözümü kesmesi beni gerer/sinirlendirir.	.45	.34
5. Hediyeleri açmamam istendiğinde hediyeleri açmadan beklemek benim için zordur.	.41	
12. Birini aramaya çalıştığımda ve o kişinin telefonu sürekli meşgul olduğu için ulaşamadığımda, bu durum beni rahatsız eder.	.39	.29
1. Günün büyük bir bölümünde kendimi oldukça mutlu hissederim.(t)**		-.63
21. Eğlenmemin/zevk almamın beklendiği zamanlarda (örneğin gezide ya da yılbaşı partisinde) bile kendimi üzgün hissederim.**		.62
14. Başka kişilerin fark ettiklerinden daha fazla üzüldürüm.**		.59
6. Arkadaşlarım kendi kendilerine benim eğlendiğimden daha fazla eğleniyormuş gibi görünürler.**		.59
16. Bir şey yapmak istediğimde ve annem-babam buna izin vermezse kendimi çok engellenmiş hisseder, sinirlenirim.	.45	.55
10. Çoğunlukla azıcık bir şey bile beni ağlamaklı yapmaya yeter.**		.55
17. Hayatımda birçok şey ters gittiği zaman üzülürüm.**		.53
15. Okulda bir dersten çıkıp diğer derse girdiğimde yeni derse alışmakta/konsantre olmakta zorlanırım.		.53
3. İşleri zamanında bitirmekte zorlanırım.		.49
23. Ödevlerimde bir yanlış yaptığımda gerilirim/sinirlenirim.		.47
24. Bir şeyin tam ortasına geldiğimde onu bırakıp başka bir şey yapmaya yatkınımıdır.		.45
13. Yapmamam gereken bir şey için ne kadar kendimi engellemeye çalışırsam çalışayım yine de o şeyi yapma eğilimi gösteririm (yaparım).	.39	.42
18. Çalışmaya çalışırken etraftaki gürültüyü göz ardı etmekte ve konsantre olmakta zorlanırım.		.41
9. Yapmamam gerektiği zaman bile ödevime başlamadan önce bir süreliğine eğlenceli bir şeyler yaparım.	.27	.29
8. Birisi benden yaptığım bir şeyi durdurmamı/bırakmamı istediğinde, o şeyi durdurmak/bırakmak benim için kolaydır.(t)	-.22	-.24
Öz Değer	4.09	4.36
Açıklanan Varyans (%)	16.35	17.44

Not. t harfi ile belirtilen maddeler ters maddelerdir. * ile belirtilenler saldırgan mizaçı, ** ile belirtilenler depresif mizaçı ölçmektedir.

2.2.9. İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri

İçe yönelim ve dışa yönelim problemlerini değerlendirmek için ergenlere 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report/11-18; Achenbach, 1991b; Achenbach ve Rescorla, 2001) uygulanmıştır. Ölçek davranış problemlerini ve yeterliği değerlendiren iki

bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında sadece davranış problemleri altında yer alan içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini değerlendiren beş alt ölçek kullanılmıştır. İçe yönelim problemleri “somatik yakınmalar” (ergen formunda 10 madde, ebeveyn formunda 11 madde), “anksiyete/depresyon” (her iki formda 13 madde) ve “sosyal içe dönüklük” (her iki formda 8 madde) alt ölçekleri ile değerlendirilmektedir. Dışa yönelim problemleri ise “kurallara karşı gelme” (ergen formunda 15 madde, ebeveyn formunda 17 madde) ve “saldırgan davranışlar” (ergen formunda 17 madde, ebeveyn formunda 18 madde) alt ölçekleri ile değerlendirilmektedir. Maddeler 0 (*doğru değil*), 1 (*bazen ya da biraz doğru*) ve 2 (*çok ya da sıklıkla doğru*) olmak üzere üç dereceli Likert tipi bir ölçek ile puanlanmaktadır ve yüksek puan içe yönelim ya da dışa yönelim problemlerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin izin alma sürecinde çıkarılması önerildiği için içe yönelim problemlerini değerlendiren 1 madde ve dışa yönelim problemlerini değerlendiren 1 madde ölçekten çıkarılmış ve bu şekliyle uygulanmıştır. Ölçek Türkçe’ye Erol ve Şimşek (2010) tarafından uyarlanmış ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .68-.77 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise içe yönelim problemleri (30 madde) için .89, dışa yönelim problemleri (31 madde) için .86’dır.

Annelerin ergenlerin davranış problemlerine yönelik değerlendirmelerini ölçmek için ölçeğin ebeveyn formu [6-18 Yaş Çocuklar için Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Check List/6-18-CBCL; Achenbach, 1991a; Achenbach ve Rescorla, 2001)] kullanılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında ebeveyn formu için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .76-.89 olarak bulunmuştur (Erol ve Şimşek, 2010). Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise içe yönelim problemleri için .89 (31 madde), dışa yönelim problemleri (34 madde) için .88’dir.

2.3. İŞLEM

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alındıktan sonra uygulama yapılacak okulların idari birimleriyle görüşülerek her okuldan ayrıca izin alınmıştır. Bunun yanı sıra, ergenlerin hem kendilerinden hem de ebeveynlerinden yazılı onam alınmış, ebeveyni tarafından çalışmaya katılımı onaylanmayan ergenler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Uygulamalar, ortaokul ve liselerde okul idaresinin belirlediği ders saatlerinde sınıf ortamında yapılmıştır. Tek oturumda gerçekleştirilen uygulamalar genel olarak yaklaşık iki ders saati

sürmüştür. İkinci ders saatinin başında ergenlere annelerine ulaştırmaları için kapalı zarf içine yerleştirilen anne formları verilmiştir. Doldurulan anne formları her sınıftan görevlendirilen bir öğrenci tarafından toplanmış ve bu öğrenciler aracılığıyla rehber öğretmene ulaştırılmıştır. Anneler, çocuklarına verilen ölçek setiyle uyumlu olan formu doldurmuştur (örn., A formunu dolduran bir ergenin annesi A formunun ebeveyn versiyonunu doldurmuştur). Sınıf içi uygulamalar ve anne formlarının okullardan toplanmasını içeren veri toplama işlemi 2018 yılı bahar ve güz döneminde gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu bölümde sırasıyla veri temizleme süreci, betimsel ve karşılaştırmalı analizlerin sonuçları ile araştırma hipotezlerinin test edildiği analizlere yönelik bulgular yer almaktadır.

3.1. VERİ TEMİZLEME VE TEMEL İSTATİSTİKSEL SAYILTLARIN İNCELENMESİ

Bu bölümde yürütülen tüm işlemler için SPSS 23 programı kullanılmıştır. Asıl çalışmanın örneklemini oluşturan 735 ergen-anne çiftine ait veri üzerinde Tabachnick ve Fidell (2014) tarafından önerilen sırada veri temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ölçeklerde kayıp değer oranı oldukça yüksek olan 8 katılımcının verisi çıkarılmıştır. Daha sonra tüm ölçek maddeleri için verideki en küçük ve en büyük değerler incelenerek yanlış girilen veri olup olmadığı tespit edilmiş ve yanlış girildiği belirlenen veriler düzeltilmiştir.

Geriye kalan 727 ergen-anne çiftinin verisi üzerinde yapılan Kayıp Değer Analizi (MVA) sonucunda, değişkenlerdeki kayıp değer oranının %5'ten az olduğu görülmüştür. Kayıp değerlerin tamamen rastlantısal (missing completely at random; MCAR) olup olmadığını test etmek için yapılan Little MCAR testi (bkz. Little ve Rubin, 2002) kayıp değerlerin tamamen rastlantısal olmadığını göstermiştir, $\chi^2(88256) = 93163.79, p < .05$. Bütün değişkenlerde kayıp değer oranının %5'in altında olması ($Ort.\% = 0.4, S = 0.6$) nedeni ile kayıp verilerin rastlantısal (missing at random; MAR) olduğu varsayılmıştır (bkz. Tabachnick ve Fidell, 2014). Büyük veri setlerinde kayıp veri oranının %5'ten az olduğu durumlarda kayıp değer atamaya yönelik farklı yöntemlerin benzer sonuçlar sağladığı belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2014). Bu çalışmada demografik değişkenlerdeki kayıp değerler dışındaki tüm kayıp değerlere EM (expectation-maximization) algoritması kullanılarak atama yapılmıştır.

Kayıp değerlere atama yapıldıktan sonra, tek değişkenli uç değerleri belirlemek için değişkenlerin (ortalama puanlar) z değerleri hesaplanmış ve z değerleri ± 4 dışında kalan 20 katılımcının verisi analizlere dahil edilmemiştir. Her bir değişkenin kayışlılık (skewness) ve sivrilik (kurtosis) değerleri incelenerek tek değişkenli normal dağılım sayılıtısının karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir. Ergen bildirim için tüm değişkenlerin kayışlılık ve sivrilik

değerlerinin sırasıyla -.90 ile .97 ve -.40 ile .97 arasında olduğu, anne bildirim için ise bu değerlerin sırasıyla -1.33 ile 1.38 ve .75 ile 1.88 arasında olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo 9). Örneklem büyüklüğü dikkate alındığında bu değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (bkz. George ve Mallery, 1999; Kline, 2011; Tabachnick ve Fidell, 2014). Son olarak, Mahalanobis uzaklığına göre çok değişkenli uç değeri olduğu belirlenen 18 katılımcının ($p < .001$) verisi çıkarılarak sonraki analizlere 689 ergen-anne çiftinin verisi üzerinden devam edilmiştir.

Doğrusallık sayıltısını incelemek için iki değişkenli dağılım grafikleri (bivariate scatterplots) incelenmiş ve ilgili değişkenler arasında doğrusal ilişki olduğu görülmüştür. Son olarak VIF (variance inflation factor) değerleri incelenmiş ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı (multicollinearity) olmadığı tespit edilmiştir ($VIF < 10$).

Söz edilen bu işlemler sonucunda veri, takip eden analizler için uygun hale getirilmiştir.

3.2. BETİMSSEL VE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER

Bu bölümde ilk olarak araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel analiz sonuçları sunulmuştur (bkz. Tablo 9). Daha sonra değişkenlerin ergenin cinsiyetine, sınıf düzeyine ve toplam gelir miktarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için ayrı ayrı yürütülen tek yönlü ANOVA sonuçlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 10 ve Tablo 11). Söz edilen bu analizler SPSS 23 programı kullanılarak yürütülmüştür.

Hem ergen hem de anne bildirimine göre değişkenlerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yürütülen tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre kızların ve erkeklerin bazı değişkenler açısından farklılaştığı ortaya konmuştur. Ergen bildirimine göre erkekler ve kızlar DK, PK uygulamalarına yönelik değerlendirme, PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, saldırgan mizaç (marjinal düzeyde anlamlı, $p = .06$), depresif mizaç, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri açısından farklılaşmıştır. Kızların erkeklere göre daha fazla DK algıladıkları, PK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirdikleri ve daha az meşru algıladıkları, daha fazla saldırgan ve depresif mizaç ile daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemi rapor ettikleri bulunmuştur. Anne bildirimine göre benzer şekilde erkekler ve kızların DK, içe yönelim ve dışa yönelim problemleri açısından farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca PK açısından da farklılaşma eğilimi gösterdikleri ortaya konmuştur ($p = .07$).

Tablo 9. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlerin Betimsel Değerleri

Değişkenler	Beklenen Ranj	En Düşük	En Yüksek	Ort	S	Kayışlılık	Sivrilik
Psikolojik Kontrol ^(E)	1-4	1.00	3.75	1.69	.54	.87	.37
Davranışsal Kontrol ^(E)	1-5	1.64	5.00	4.12	.65	-.90	.45
PK UYD ^(E)	1-4	1.00	4.00	2.33	.58	.12	-.28
DK UYD ^(E)	1-4	1.00	3.13	1.59	.42	.80	.36
PK UYMA ^(E)	1-4	1.00	4.01	2.62	.62	-.01	-.20
DK UYMA ^(E)	1-4	1.83	4.00	3.37	.48	-.64	-.14
Sıcaklık ^(E)	1-6	1.70	6.00	4.78	.98	-.88	.04
Saldırgan Mizaç ^(E)	1-5	1.00	5.00	2.40	.86	.44	-.32
Depresif Mizaç ^(E)	1-5	1.00	5.00	2.86	.84	.19	-.44
İçe Yönelim Problemleri ^(E)	0-2	0.00	1.70	0.59	.33	.60	-.14
Dışa Yönelim Problemleri ^(E)	0-2	0.00	1.26	0.32	.22	.97	.97
Psikolojik Kontrol ^(A)	1-4	1.00	3.03	1.59	.37	.95	1.03
Davranışsal Kontrol ^(A)	1-5	3.50	5.00	4.69	.29	-1.33	1.83
Sıcaklık ^(A)	1-6	2.70	6.00	5.30	.64	-1.25	1.59
İçe Yönelim Problemleri ^(A)	0-2	0.00	1.55	0.39	.28	.93	.75
Dışa Yönelim Problemleri ^(A)	0-2	0.00	1.03	0.19	.19	1.38	1.88

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

Anneler kızlara daha fazla PK uygulama eğilimi gösterdiklerini, daha fazla DK uyguladıklarını ve kızlarının daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemi olduğunu belirtmişlerdir (bkz. Tablo 10). Cinsiyet açısından ortaya konulan bu farklılıklara yönelik etki büyüklüğü değerleri incelendiğinde, etki büyüklüğünün küçük veya orta düzeyde olduğu görülmüştür. Ergen bildiriminde PK uygulamalarına yönelik değerlendirme, PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, saldırgan mizaç ve dışa yönelim problemleri için etki büyüklüğünün küçük; DK, depresif mizaç ve içe yönelim problemleri için ise etki büyüklüğünün orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Anne bildiriminde ise cinsiyet açısından farklılaşan tüm değişkenler için etki büyüklüğünün küçük olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 10).

Hem ergen hem de anne bildirimine göre değişkenlerin sınıf düzeyine göre farklılaşım farklılaşmadığını incelemek için yürütülen tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre bazı değişkenlerin sınıf düzeyine göre farklılaştığı ortaya konmuştur. Bu farklılaşmaların hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey HSD testi yapılmıştır. Ergen bildirim için yapılan analiz sonuçlarına göre 7. sınıfa devam eden ergenlerin, 8. ve 9. sınıfa devam eden ergenlere göre daha az PK ve daha fazla sıcaklık algıladıkları, daha az saldırgan mizaç, depresif mizaç ve dışa yönelim problemi belirttikleri görülmüştür. Ayrıca 7. sınıfa devam eden ergenlerin, 9. sınıfa devam eden ergenlere göre PK ve DK uygulamalarını daha az olumsuz değerlendirdikleri, PK uygulamalarını daha meşru algıladıkları ve daha az içe yönelim problemi belirttikleri ortaya konmuştur. Anne bildirim için yapılan analiz sonuçlarına göre ise 7. sınıfa

devam eden ergenlerin anneleri, 8. ve 9. sınıfa devam eden ergenlerin annelerine göre daha fazla DK ve daha az içe yönelim problemi rapor etmişlerdir. Buna ek olarak, 7. sınıfa devam eden ergenlerin anneleri, 8. sınıfa devam eden ergenlerin annelerine göre daha fazla sıcaklık ve daha az dışa yönelim problemi belirtmişlerdir (bkz. Tablo 10).

Hem ergen hem de anne bildirimine göre değişkenlerin toplam gelir miktarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı benzer şekilde tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Bu analizde alt ve ortanın altı gelir düzeyine sahip olan ergenler (düşük gelir grubu) ile üst ve ortanın üstü gelir düzeyine sahip olan ergenler (yüksek gelir grubu) karşılaştırılmıştır. Sonuçlar bazı değişkenlerin toplam gelir miktarına göre farklılaştığını göstermiştir. Ergen bildirim için yapılan analiz sonuçlarına göre düşük gelir grubundaki ergenlerin, yüksek gelir grubundaki ergenlere göre daha fazla PK ve daha az sıcaklık algıladıkları, daha fazla depresif mizaç ve daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemi belirttikleri ortaya konmuştur. Anne bildirim için yapılan analiz sonuçlarına göre ise düşük gelir grubundaki anneler yüksek gelir grubundaki annelere göre çocuklarının daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemi olduğunu belirtmişlerdir (bkz. Tablo 11).

Tablo 10. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Farklılıkları

Değişkenler	Cinsiyet						Sınıf düzeyi						Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar		
	Kız		Erkek		F	η ²	7. sınıf		8. sınıf		9. sınıf			F	η ²
	Ort	S	Ort	S			Ort	S	Ort	S	Ort	S			
Psikolojik Kontrol ^(E)	1.72	.56	1.65	.51	3.06	.004	1.57	.52	1.72	.55	1.76	.54	7.88***	.022	7 < 8, 7 < 9
Davranışsal Kontrol ^(E)	4.27	.58	3.92	.69	51.75***	.070	4.20	.66	4.04	.67	4.13	.62	2.92	.008	-
PK UYD ^(E)	2.44	.58	2.16	.56	39.84***	.055	2.23	.64	2.33	.60	2.40	.51	4.98**	.014	7 < 9
DK UYD ^(E)	1.60	.41	1.59	.42	.07	.000	1.52	.43	1.61	.41	1.64	.40	4.71**	.014	7 < 9
PK UYMA ^(E)	2.54	.60	2.74	.63	16.69***	.024	2.69	.68	2.67	.62	2.53	.56	4.94**	.014	7 > 9
DK UYMA ^(E)	3.40	.45	3.33	.51	3.06	.004	3.43	.48	3.36	.48	3.33	.47	2.73	.008	-
Sıcaklık ^(E)	4.78	1.03	4.78	.89	.00	.000	5.05	.84	4.60	1.08	4.69	.97	12.65***	.036	7 > 8, 7 > 9
Saldırgan Mizaç ^(E)	2.45	.90	2.32	.80	3.48 ⁺	.005	2.21	.86	2.52	.86	2.46	.84	8.08***	.023	7 < 8, 7 < 9
Depresif Mizaç ^(E)	3.08	.81	2.54	.76	79.07***	.103	2.67	.84	2.88	.83	3.00	.82	9.49***	.027	7 < 8, 7 < 9
İçer Yönelim Problemleri ^(E)	0.67	.33	0.46	.29	70.00***	.092	0.51	.32	0.58	.33	0.65	.33	10.88***	.031	7 < 9
Dışer Yönelim Problemleri ^(E)	0.34	.22	0.29	.21	7.71**	.011	0.27	.21	0.34	.22	0.35	.22	10.10***	.029	7 < 8, 7 < 9
Psikolojik Kontrol ^(A)	1.61	.40	1.55	.33	3.19 ⁺	.005	1.53	.32	1.62	.39	1.60	.40	3.47*	.010	-
Davranışsal Kontrol ^(A)	4.72	.28	4.66	.30	7.81**	.011	4.74	.27	4.67	.30	4.67	.30	4.87**	.014	7 > 8, 7 > 9
Sıcaklık ^(A)	5.31	.65	5.28	.61	.33	.000	5.40	.54	5.21	.74	5.27	.62	5.03**	.014	7 > 8
İçer Yönelim Problemleri ^(A)	0.44	.29	0.32	.24	30.78***	.043	0.32	.24	0.40	.27	0.43	.31	9.36***	.027	7 < 8, 7 < 9
Dışer Yönelim Problemleri ^(A)	0.20	.19	0.17	.18	6.42*	.009	0.16	.17	0.21	.20	0.19	.19	3.84*	.011	7 < 8

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim, UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

⁺p < .08, *p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Tablo 11. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Gelir Düzeyi Farklılıkları

Değişkenler	Düşük Gelir Grubu		Yüksek Gelir grubu		F	η^2
	Ort	S	Ort	S		
Psikolojik Kontrol ^(E)	1.75	.57	1.61	.49	7.03**	.018
Davranışsal Kontrol ^(E)	4.11	.62	4.11	.71	0.00	.000
PK UYD ^(E)	2.32	.57	2.32	.61	0.00	.000
DK UYD ^(E)	1.6	.43	1.58	.42	0.37	.001
PK UYMA ^(E)	2.64	.64	2.61	.61	0.30	.001
DK UYMA ^(E)	3.34	.50	3.42	.45	2.68	.007
Sıcaklık ^(E)	4.64	1.08	4.91	.92	7.18*	.008
Saldırgan Mizaç ^(E)	2.47	.87	2.37	.89	1.26	.003
Depresif Mizaç ^(E)	2.99	.84	2.70	.84	11.47**	.029
İçe Yönelim Problemleri ^(E)	0.66	.34	0.52	.31	20.21***	.049
Dışa Yönelim Problemleri ^(E)	0.35	.21	0.30	.23	4.83*	.012
Psikolojik Kontrol ^(A)	1.61	.40	1.56	.33	1.89	.005
Davranışsal Kontrol ^(A)	4.71	.28	4.70	.29	0.08	.000
Sıcaklık ^(A)	5.24	.68	5.30	.65	1.07	.003
İçe Yönelim Problemleri ^(A)	0.45	.28	0.33	.26	17.20***	.042
Dışa Yönelim Problemleri ^(A)	0.22	.20	0.18	.18	4.26*	.011

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim, UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

3.3. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ KORELASYONEL İLİŞKİLER

Bu bölümde öncelikle araştırma değişkenleri arasındaki Pearson korelasyon katsayıları önce tüm örneklem (bkz. Tablo 12) için, daha sonra kızlar ve erkekler için (bkz. Tablo 13) ayrı ayrı incelenmiştir.

Tablo 12’de gösterildiği gibi, değişkenler arasındaki ilişkiler anne ve ergen bildirim için genel olarak benzer bir örüntü ortaya koymuştur. Aynı değişkenlerin ergen ve anne bildirim arasındaki korelasyon katsayıları incelendiğinde ise ergen ve anne bildirim arasında genel olarak orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = .35 - .50$). Tüm örneklem için hesaplanan Pearson korelasyon katsayılarına göre (1) PK ve DK arasında negatif (2) PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasında pozitif (3) DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasında negatif (4) PK ve PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasında negatif (5) DK ve DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasında pozitif (6) PK ve sıcaklık arasında negatif (7) DK ve sıcaklık arasında pozitif (8) PK ile saldırgan mizaç ve

depresif mizaç arasında pozitif (9) DK ile saldırgan mizaç arasında negatif (10) PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında pozitif (11) DK ve dışa yönelim problemleri arasında negatif (12) PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında pozitif (13) DK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında pozitif (14) içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. DK ile depresif mizaç ve içe yönelim problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (bkz. Tablo 12).

Yukarıda özetlenen ilişki örüntüsünün erkekler ve kızlar için büyük oranda benzer olduğu görülmüştür. Ancak bazı değişkenler arasındaki ilişkinin gücü ve anlamlılık düzeyi kızlar ve erkekler arasında farklılaşmaktadır. Örneğin, kızlar için DK (ergen bildirim) ile saldırgan mizaç, depresif mizaç ve içe yönelim problemleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken, erkekler için böyle bir ilişki ortaya konmamıştır (ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 13).

Tablo 12. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Tüm Örneklem)

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. Psikolojik Kontrol ^(E)	-.12**	.43**	.40**	-.30**	-.22**	-.52**	.34**	.42**	.44**	.41**	.42**	-.14**	-.32**	.22**	.26**
2. Davranışsal Kontrol ^(E)	-	-.12**	-.25**	.20**	.31**	.41**	-.13**	.00	-.04	-.17**	-.10**	.35**	.26**	.00	-.10**
3. PK UYD ^(E)		-	.58**	-.66**	-.31**	-.38**	.36**	.46**	.46**	.43**	.23**	-.05	-.22**	.23**	.22**
4. DK UYD ^(E)			-	-.38**	-.65**	-.40**	.28**	.31**	.30**	.35**	.22**	-.15**	-.29**	.20**	.18**
5. PK UYMA ^(E)				-	.44**	.36**	-.23**	-.28**	-.27**	-.29**	-.16**	.09*	.18**	-.12**	-.13**
6. DK UYMA ^(E)					-	.36**	-.14**	-.12**	-.10**	-.17**	-.12**	.15**	.21**	-.06	-.09*
7. Sıcaklık ^(E)						-	-.23**	-.33**	-.36**	-.36**	-.29**	.21**	.47**	-.22**	-.27**
8. Saldırgan Mizaç ^(E)							-	.37**	.36**	.67**	.22**	-.09*	-.21**	.18**	.36**
9. Depresif Mizaç ^(E)								-	.72**	.47**	.26**	-.01	-.19**	.39**	.27**
10. İçer Yönelim Problemleri ^(E)									-	.62**	.26**	-.04	-.21**	.50**	.34**
11. Dışer Yönelim Problemleri ^(E)										-	.29**	-.13**	-.28**	.32**	.46**
12. Psikolojik Kontrol ^(A)											-	-.19**	-.40**	.39**	.46**
13. Davranışsal Kontrol ^(A)												-	.40**	-.08*	-.17**
14. Sıcaklık ^(A)													-	-.27**	-.41**
15. İçer Yönelim Problemleri ^(A)														-	.64**
16. Dışer Yönelim Problemleri ^(A)															-

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim, UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

* $p < .05$, ** $p < .01$.

Tablo 13. Cinsiyete Göre Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. Psikolojik Kontrol ^(E)	-	-.08	.40**	.38**	-.27**	-.19**	-.45**	.29**	.42**	.41**	.36**	.36**	-.16**	-.31**	.21**	.17**
2. Davranışsal Kontrol ^(E)	-.19**	-	-.16**	-.21**	.27**	.26**	.43**	-.09	-.01	-.08	-.16**	-.02	.19**	.24**	.02	-.08
3. PK UYD ^(E)	.44**	-.23**	-	.59**	-.66**	-.31**	-.29**	.31**	.38**	.36**	.34**	.16**	-.02	-.17**	.16**	.12*
4. DK UYD ^(E)	.42**	-.31**	.60**	-	-.37**	-.61**	-.29**	.26**	.26**	.29**	.31**	.19**	-.09	-.23**	.20**	.14*
5. PK UYMA ^(E)	-.31**	.23**	-.64**	-.40**	-	.49**	.38**	-.15*	-.21**	-.20**	-.21**	-.13*	.06	.13*	-.12 ⁺	-.09
6. DK UYMA ^(E)	-.26**	.34**	-.35**	-.68**	.44**	-	.33**	-.11	-.06	-.11 ⁺	-.17**	-.09	.08	.11 ⁺	-.08	-.07
7. Sıcaklık ^(E)	-.56**	.43**	-.45**	-.47**	.36**	.39**	-	-.17**	-.22**	-.34**	-.27**	-.18**	.16**	.34*	-.15*	-.15*
8. Saldırgan Mizaç ^(E)	.36**	-.19**	.39**	.30**	-.26**	-.17**	-.27**	-	.33**	.32**	.63**	.13**	-.08	-.23**	.13*	.31**
9. Depresif Mizaç ^(E)	.43**	-.15**	.44**	.37**	-.26**	-.21**	-.41**	.39**	-	.65**	.37**	.24**	-.01	-.19**	.38**	.24**
10. İçe Yönelim Problemleri ^(E)	.45**	-.17**	.45**	.32**	-.26**	-.15**	-.40**	.37**	.71**	-	.60**	.24**	-.03	-.21**	.40**	.25**
11. Dışa Yönelim Problemleri ^(E)	.43**	-.25**	.47**	.37**	-.33**	-.18**	-.41**	.69**	.51**	.63**	-	.26**	-.11 ⁺	-.26**	.28**	.40**
12. Psikolojik Kontrol ^(A)	.45**	-.20**	.25**	.23**	-.16**	-.15**	-.35**	.26**	.25**	.26**	.30**	-	-.24**	-.41**	.44**	.50**
13. Davranışsal Kontrol ^(A)	-.14**	.46**	-.13**	-.19**	.15**	.20**	.24**	-.12**	-.08	-.10*	-.16**	-.17**	-	.47**	-.08	-.20**
14. Sıcaklık ^(A)	-.32**	.29**	-.26**	-.33**	.22**	.29**	.54**	-.21**	-.21**	-.23**	-.30**	-.40**	.35**	-	-.33**	-.43**
15. İçe Yönelim Problemleri ^(A)	.21**	-.11*	.20**	.20**	-.08	-.07	-.25**	.19**	.33**	.51**	.33**	.37**	-.13**	-.25**	-	.63**
16. Dışa Yönelim Problemleri ^(A)	.30**	-.17**	.25**	.20**	-.13**	-.12*	-.33**	.38**	.26**	.36**	.49**	.44**	-.16**	-.41**	.65**	-

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim, UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

Üst yarıdaki korelasyon katsayıları erkeklere, alt yarıdaki korelasyon katsayıları kızlara aittir.

⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$.

Bu analizlere ek olarak ergenin yaşı, anne ve babanın yaşı ve eğitim düzeyleri, algılanan gelir düzeyi ve toplam gelir miktarı olmak üzere farklı demografik değişkenlerin araştırma değişkenleriyle ilişkisi incelenmiştir (bkz. Tablo 14). Bu analizlerde ergenin yaşı dışında diğer demografik değişkenler için anne bildiriminden elde edilen veri kullanılmıştır. Sonuçlar, ergenlerin yaşı arttıkça daha fazla PK algıladıklarını, PK ve DK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirdiklerini ve daha az meşru algıladıklarını, annelerini daha az sıcak algıladıklarını ve daha fazla içe yönelim ve dışa yönelim problemleri bildirdiklerini göstermiştir. Bu bulgulara paralel olarak ergenlerin yaşı arttıkça, annelerin daha fazla PK, daha az DK ve daha fazla içe yönelim problemi rapor ettikleri ortaya konmuştur.

Annenin yaşı sadece annenin rapor ettiği sıcaklık düzeyi ($r = .09, p = .02$) ve saldırgan mizaç ($r = -.13, p = .03$) ile ilişkili bulunmuştur. Babanın yaşı ile araştırma değişkenleri arasında ise anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamıştır. Bu nedenle babanın yaşı ve annenin yaşının araştırma değişkenleriyle olan korelasyon katsayılarına Tablo 14’de yer verilmemiştir.

Annenin eğitim düzeyi arttıkça, ergenlerin DK uygulamalarını daha az olumsuz değerlendirdikleri ve daha meşru algıladıkları, annelerini daha sıcak algıladıkları, daha az içe yönelim ve dışa yönelim problemi bildirdikleri bulunmuştur. Bu bulgulara paralel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe, annelerin daha az PK, daha fazla sıcaklık, daha az içe yönelim ve dışa yönelim problemi rapor ettikleri görülmüştür. Babanın eğitim düzeyine yönelik değerler için benzer bulgular elde edilmiştir: Babanın eğitim düzeyinin anne sıcaklığı (hem ergen hem anne bildirim) ile pozitif yönde ilişkili olduğu, psikolojik kontrol (anne bildirim), içe yönelim problemleri (hem ergen hem anne bildirim) ve dışa yönelim problemleri (anne bildirim) ile ise negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (bkz. Tablo 14).

Algılanan gelir düzeyi arttıkça, ergenlerin daha az PK algıladığı, annelerini daha sıcak algıladıkları, daha az depresif mizaç ile daha az içe yönelim ve dışa yönelim problemi belirttikleri görülmüştür. Bu bulgulara paralel olarak algılanan gelir düzeyi arttıkça, annelerin daha fazla sıcaklık, daha az içe yönelim ve dışa yönelim problemi rapor ettikleri bulunmuştur. Toplam gelir miktarına yönelik bulgular da benzerlik göstermektedir: Toplam gelir miktarı arttıkça PK (ergen ve anne bildirim), içe yönelim ve dışa yönelim problemi (ergen ve anne bildirim) düzeylerinin azaldığı, sıcaklık düzeyinin (ergen raporu) ise arttığı bulunmuştur (bkz. Tablo 14).

Örneklemede ergenlerin yaş aralığının dar olması ve ergenin yaşının anne bildirimine dayalı sonuç değişkenlerden sadece içe yönelim problemleri ile (düşük düzeyde) ilişkili olması nedeni ile yaş değişkeni sonraki analizlerde kontrol edilmemiştir. Ayrıca annenin eğitim düzeyi ile toplam gelir miktarı arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu ($r = .48, p < .001$) için takip eden analizlerde sadece annenin eğitim düzeyi kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Tablo 14. Demografik ve Diğer Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Yaş (Ergen)	Eğitim Düzeyi (Anne)	Eğitim Düzeyi (Baba)	Algılanan Gelir Düzeyi	Toplam Gelir Miktarı
Psikolojik Kontrol ^(E)	.13**	-.07	-.01	-.09*	-.10**
Davranışsal Kontrol ^(E)	-.06	.02	-.03	-.05	-.02
PK UYD ^(E)	.12**	-.05	-.01	-.03	-.01
DK UYD ^(E)	.11**	-.08*	-.05	-.03	-.05
PK UYMA ^(E)	-.10**	-.01	-.05	.00	-.02
DK UYMA ^(E)	-.10*	.10*	.06	.03	.06
Sıcaklık ^(E)	-.15**	.14**	.08*	.11**	.12**
Saldırgan Mizaç ^(E)	.10	-.03	-.02	-.06	-.05
Depresif Mizaç ^(E)	.10	.11	.04	-.15*	-.07
İçe Yönelim Problemleri ^(E)	.16**	-.11**	-.07 ⁺	-.13**	-.15**
Dışa Yönelim Problemleri ^(E)	.14**	-.12**	-.06	-.09*	-.12**
Psikolojik Kontrol ^(A)	.07 ⁺	-.14**	-.08*	-.05	-.09*
Davranışsal Kontrol ^(A)	-.10**	.04	-.03	-.03	-.03
Sıcaklık ^(A)	-.07	.12**	.11**	.09*	.08
İçe Yönelim Problemleri ^(A)	.17**	-.21**	-.20**	-.10**	-.19**
Dışa Yönelim Problemleri ^(A)	.05	-.18**	-.14**	-.10*	-.12**

Not. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim, UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$.

3.4. TEMEL HİPOTEZLERİN SINANMASI

Bu bölümde öncelikle temel hipotezlerin test edilmesinde kullanılan Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) ve kullanılan model uyum iyiliği değerleri, çoklu grup YEM analizi ve gizil değişkenlerle etkileşim etkisini test etmede kullanılan yaklaşımlardan biri olan artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımına (residual centering approach; Little, Bovaird ve Widaman, 2006) ilişkin bilgi verilmiştir. Son olarak, her bir hipotez için yürütülen analizlere ilişkin bulgular sunulmuştur.

3.4.1. Veri Analizi

Bu araştırmada hipotezleri test etmek için YEM analizi kullanılmıştır. Bu analizin tercih edilmesinin nedeni, hem doğrudan gözlemlenemeyen gizil (latent) değişkenler hem de gözlemlenen (observed/measured/manifest) değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin incelenbilmesidir. Ayrıca YEM analizinde, değişkenler arasındaki ilişkiler ölçüm hatası kontrol edilerek test edilebildiği için daha güvenilir sonuçlar elde edilebilmekte ve tek bir modelle karmaşık ilişkiler incelenilmektedir (Kline, 2011; MacCallum ve Austin, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2014).

YEM analizi için R yazılımında (R Core Team, 2016) yer alan “lavaan” paketi (Rosseel, 2012) kullanılmıştır. Normal dağılmayan veriden kaynaklanan yanlılığı en aza indirgeyebilmek için tahmin etme yöntemi olarak güçlü (robust) standart hataları tahmin eden ve Satorra-Bentler düzeltmesi uygulayan güçlü en yüksek olasılık tahmini (robust maximum likelihood estimation; MLM) kullanılmıştır. Modelin veriye uyum iyiliğini değerlendirmek için ilk olarak Satorra-Bentler ki kare testi (Satorra ve Bentler, 1988) sonuçlarına bakılmıştır. Ki kare değerinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle (şimşek, 2007) bu değerin serbestlik derecesine (sd) bölünmesinden elde edilen değerin dikkate alınması ve diğer uyum iyiliği istatistikleriyle birlikte kullanılması önerilmektedir. Bu nedenle, diğer uyum iyiliği istatistiklerinden CFI (Comparative Fit Index; Bentler, 1990), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation; Steiger ve Lind 1980) ve SRMR (Standardized Root Mean Square Residual; Bentler, 1995) rapor edilmiştir. Alanyazında uyum iyiliği değerlerinin kesme noktası konusunda tartışma devam etmektedir. Ancak genel olarak χ^2/sd oranı 5 veya daha az, CFI değerleri .90 ve üstü, RMSEA ve SRMR değerleri ise .08’den küçük olduğunda uyum iyiliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirtilmektedir. χ^2/sd oranının 2 veya altında, CFI değerinin .95 ve üstünde, RMSEA ve SRMR değerlerinin ise .05 ve altında olması model uyumunun iyi olduğunu göstermektedir (bkz. Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010; Hu ve Bentler, 1999; Li ve Reb, 2009; şimşek, 2007; Tabachnick ve Fidell, 2014).

Temel hipotezleri test etmek için oluşturulan ve gizil değişkenlerden oluşan tüm modellerde genel olarak göstergeler madde parsellerinden oluşmaktadır (bkz. Bandalos, 2002). Kontrol değerini olarak analize dahil edilen annenin eğitim düzeyi ise modellerde yer alan tek gözlenen değeridir. Parseller aynı ölçeğe ait belirli sayıda (2-9) maddenin seğkisiz olarak seğilip ortalamasının alınması yoluyla oluşturulmuştur. İçe yönelim problemlerinde ise üç alt ölçeğin her birinin ortalaması birer gösterge olarak kullanılmıştır. Ayrıca hem PK hem de DK

uygulamalarına yönelik meşruluk algısı üçer madde ile ölçüldüğü için bu değişkenler için parselleme yapılmamıştır. Dolayısıyla dört göstergesi olan dışa yönelim problemleri hariç tüm gizil değişkenler üç gösterge ile temsil edilmiştir.

Tüm hipotezler için yapısal model test edilmeden önce doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile ölçüm modelinin veriye uyum iyiliği değerlendirilmiştir. Daha sonra aracı etkiyi incelemek için önce tam aracılı model sonra kısmi aracılı model test edilmiş ve bu iki iç içe geçmiş model karşılaştırılmıştır. Son olarak dolaylı etkiler delta yöntemi kullanılarak incelenmiştir (bkz. Sobel, 1982). Aracılığı düzenleyen (moderated mediation) modellerde (bkz. Aksu, Eser ve Güzeller, 2017) ise ölçüm modelinden sonra gizil etkileşim teriminin dahil edildiği yapısal model test edilmiştir. Etkileşim etkisi anlamlı ise basit eğim analizi (simple slope analysis) yürütülerek etkileşim örüntüsü daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada iç içe geçmiş modelleri (nested models) karşılaştırmak için öncelikle Satorra-Bentler ki kare farklılık testi ($\Delta S-B\chi^2$; Satorra ve Bentler, 2001) kullanılmıştır. Ki kare farklılık testinde görece büyük olan ki kare değeri daha küçük olan ki kare değerinden çıkarılır ve bu fark değeri iki modelin serbestlik derecesi farkına (Δsd) göre ki kare dağılımı üzerinden değerlendirilir. Bu değer anlamlı ise ($p < .05$) ki kare değeri daha küçük olan modelin veriye daha iyi uyum sağladığı sonucuna varılır. Bu değer anlamsız olması ise iki model arasında uyum iyiliği açısından bir fark olmadığını gösterir. Bu durumda daha basit (parsimonious) olan model tercih edilir (Kline, 2011; Tabachnick ve Fidell, 2014). Aynı işlemin, S-B χ^2 değerleri kullanılarak yapıldığında güvenilir sonuçlar vermediği ortaya konmuştur. Satorra ve Bentler (2001) düzeltilmiş ki kare farklılık testi için farklı bir yol önermiştir. Bu nedenle, Satorra-Bentler ki kare farklılık testinde $\Delta S-B\chi^2$ değeri iki modelin S-B χ^2 değerleri arasında yapılan çıkarma işleminin sonucuna eşit değildir [ayrıntılı bilgi için bkz. Satorra ve Bentler (2001)]. Bu çalışmada Satorra-Bentler ki kare farklılık testi kullanılmıştır.

Ki kare farklılık testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle iç içe geçmiş modellerin uyum iyiliği karşılaştırılırken örneklem büyüklüğünden etkilenmeyen CFI farkı (ΔCFI) da dikkate alınmıştır. İki model arasındaki ΔCFI değerinin 0.01'den büyük olması iki modelin uyum iyiliğinin anlamlı düzeyde farklı olduğunu göstermektedir (Cheung ve Rensvold, 2002). Ancak grupların örneklem büyüklüğü eşit olmadığında, uyum iyiliği değerlerindeki değişimin daha az olduğu, bu nedenle de değişmezlik testlerinin gruplar arasındaki farklılığı ortaya çıkarma konusunda başarısız olduğu gösterilmiştir (Chen, 2007). Bu çalışmada kız ($n = 411$) ve erkek ($n = 278$) katılımcı sayısı eşit olmadığı için, ΔCFI için Chen'in (2007)

önerdiği .005 değeri kriter olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla birçok çalışmada olduğu gibi (örn., Li ve Reb, 2009) bu çalışmada da hem Satorra-Bentler ki kare farklılık testinin anlamlı çıkması hem de ΔCFI değerine yönelik kriterin karşılanması durumunda, karşılaştırılan modellerin veriye uyum iyiliğinin farklılaştığı kabul edilmiştir.

Her hipotez için ilgili model test edildikten sonra çoklu grup YEM analizi yürütülerek değişkenler arasındaki ilişkinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir. Bunun için parametreler aşamalı olarak sınırlandırılmış ve her modelin uyum iyiliği bir önceki modelin uyum iyiliği ile karşılaştırılmıştır. (1) İlk olarak, yapısal/biçimsel değişmezliğin test edildiği ve tüm parametrelerin iki grupta da serbest bırakıldığı sınırlandırılmamış model (unconstrained/baseline model), (2) ikinci olarak, metrik değişmezliğin sınındığı ve faktör yükü değerlerinin gruplarda eşit olmaya zorlandığı model, (3) son olarak, faktör yüklerine ek olarak regresyon katsayılarının gruplarda eşit olmaya zorlandığı model test edilmiştir. Her bir model bir önceki modelle $\Delta S-B\chi^2$ ve ΔCFI kullanılarak karşılaştırılmıştır. (a) Yapısal değişmezlik ile metrik değişmezlik modeli arasında anlamlı bir fark bulunmadığı durumda faktör yüklerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki model arasında anlamlı bir fark bulunduğu ise belirli faktör yüklerinin erkek ve kızlarda farklı olmasına izin verilerek kısmi metrik değişmezlik sağlanmıştır. (b) Metrik ya da kısmi metrik değişmezlik modeli ile regresyon katsayılarının değişmezliğinin test edildiği model arasında anlamlı bir fark bulunmadığı durumda cinsiyetin değişkenler arasındaki ilişkiyi düzenleyici bir rolünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında etkileşim etkileri genel olarak gözlenen değişkenlerin kullanıldığı temel regresyon analizleri ile incelenmektedir (Marsh, Wen ve Hau, 2004; Steinmetz, Davidov ve Schmidt, 2011). Ancak bu analizlerde ölçüm hataları kontrol edilemediğinden sonuçların yanlı olabileceği belirtilmektedir (Little ve ark., 2006; Steinmetz, ve ark., 2011). Bu nedenle gizil değişkenler arasındaki etkileşimin YEM analizi kullanılarak test edilmesi önerilmektedir. Alanyazında gizil değişkenlerin etkileşimlerini incelemek için farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bunların arasında en fazla kullanılan yaklaşımlardan biri gizil değişkenin düzenleyici rolüne ilişkin yapısal model yaklaşımıdır (latent moderated structural model (LSM); Klein ve Moosbrugger, 2000) fakat bu yöntem sadece Mplus programında kullanılabilir. Diğer öne çıkan yaklaşımlardan biri Marsh ve arkadaşları (2004) tarafından öne sürülen sınırlamasız yaklaşımıdır (unconstrained approach). Bu çalışmada ise bu konuda öne çıkan yaklaşımlardan bir diğeri olan artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı (Little ve ark., 2006) kullanılmıştır. Bu yaklaşımın seçilmesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir: (1) Birinci

sıralı değişkenler ile oluşturulan gizil etkileşim terimi arasındaki çoklu bağlantı problemi, sınırlamasız yaklaşımında devam edebilmekteyken artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımında bu problem ortadan kaldırılmıştır. (2) Birinci sıralı gizil değişkenlerin regresyon katsayıları, oluşturulan gizil etkileşim terimi modele dahil edildikten sonra değişmemektedir. (3) Bu yaklaşımı, YEM analizinin yürütülebildiği herhangi bir yazılım programında gerçekleştirmek mümkündür. (4) LSM yaklaşımı, AIC ve BIC dışında alanyazında tercih edilen uyum iyiliği değerlerini (örn., CFI, RMSEA) vermezken, artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı bu değerleri sağlamaktadır (Little ve ark., 2006; Marsh ve ark., 2004; Steinmetz, ve ark., 2011).

Artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımında şu adımlar izlenmektedir: (1) Etkileşimleri incelenen iki gizil değişkenin (birinci sıralı değişkenler) tüm göstergeleri birbiriyle çarpılarak çarpım terimleri oluşturulur. Örneğin X gizil değişkenin 3 göstergesi (x_1 , x_2 , x_3) ve M değişkenin 3 göstergesinin (m_1 , m_2 , m_3) çarpımından toplamda 9 farklı çarpım terimi (product term) oluşturulur (örn., $xm_{11} = x_1 * m_1$ ve $xm_{12} = x_1 * m_2$). (2) Merkezileştirilmemiş (uncentered) bu çarpım terimlerinin her biri için (9 defa) regresyon analizi yürütülür. Bu regresyon analizlerinde yordayıcı değişkenler birinci sıralı gizil değişkenlerin göstergeleri, sonuç değişken ise çarpım terimidir (örn., $xm_{11} = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4m_1 + b_5m_2 + b_6m_3$). Her regresyon analizinde artık değerler kaydedilir. (3) Bu artık değerler, test edilen yapısal modelde gizil etkileşim teriminin (latent product term) göstergeleri olarak kullanılır. Yapısal modelde gizil etkileşim teriminin belirli göstergeleri ilişkilendirilir (kovaryans/birlikte değişim). Daha ayrıntılı belirtmek gerekirse bileşeninde aynı birinci sıralı gizil değişken parseli/maddesi içeren göstergeler ilişkilendirilir. Örneğin, xm_{11} ve xm_{12} göstergeleri oluşturulurken x_1 kullanılmıştır bu nedenle xm_{11} ve xm_{12} göstergelerinin birlikte değişimine izin verilir. Ayrıca, birinci sıralı gizil değişkenler ile gizil etkileşim terimi arasındaki ilişki 0'a sabitlenir. Bu sayede oluşturulan gizil etkileşim terimi ile birinci sıralı yordayıcı değişkenler arasındaki olası yüksek korelasyon engellenerek (birbirlerinden tamamen bağımsız yani ortogonal olmaları sağlanarak) çoklu bağlantı problemi büyük oranda ortadan kaldırılmış olur. Böylece gerçeğe daha yakın regresyon katsayıları elde edilebilir (daha fazla ayrıntı için bkz. Little ve ark., 2006).

3.4.2. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerin Aracı Rolü

3.4.2.1. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları PK ile Anne Bildirimine Dayalı İç Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü

Ergenlerin PK uygulamalarına yönelik olumsuz değerlendirmelerinin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasında aracı rol oynayıp oynamadığı (H1) YEM analizi yürütülerek incelenmiştir. Dört gizil değişkenden oluşan bu modelde göstergeler madde parsellerinden oluşmaktadır. İçe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile modele sonra dahil edilen annenin eğitim düzeyi için anne bildirimini, diğer değişkenler için ergen bildirimini kullanılmıştır.

Öncelikle ölçüm modeli test edilmiş ve modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı ortaya konmuştur (bkz. Tablo 15a). Faktör yüklerinin .46 ile .87 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). İkinci olarak tam aracılı yapısal model test edilmiş ve modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur. Daha sonra, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasına yol (path) eklemenin model uyumunu iyileştirip iyileştirmediğini görmek için kısmi aracılı yapısal model sınanmış ve bu modelin de veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı görülmüştür. İç içe geçmiş bu iki model karşılaştırılmış ve S-B ki kare ve CFI farkının anlamlı olduğu ortaya konmuştur (bkz. Tablo 15a). Ayrıca kısmi aracı etkinin test edildiği yapısal modelde PK'nın içe yönelim problemleri ve dışa yönelim problemleri ile doğrudan ilişkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla veriye daha iyi uyum gösteren kısmi aracılı yapısal model tercih edilmiş ve sonraki analizlerde bu model temel alınmıştır (bkz. Şekil 3a). Son olarak, dolaylı (indirect) etkinin anlamlı olup olmadığı test edilmiş ve PK'nın hem içe yönelim ($\beta = .09, p < .01$) hem de dışa yönelim problemleri ($\beta = .07, p < .05$) ile ilişkisinde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin dolaylı etkisi bulunmuştur.

Cinsiyetin sözü edilen aracı ilişkide düzenleyici etkisini sınamak için yapılan çoklu grup YEM analizinde ilk adımda test edilen yapısal/biçimsel değişmezlik modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur. İkinci adımda metrik değişmezlik modeli test edilmiş ve yapısal/biçimsel değişmezlik modeliyle karşılaştırılmıştır. Bu iki modelin S-B ki kare ve CFI farkının anlamlı olduğu ortaya konmuştur. Serbest bırakılması durumunda uyum iyiliğini en fazla artırdığı belirlenen parametrenin dışa yönelim probleminin ikinci göstergesine ait faktör yükü olduğu belirlenmiştir. Bu parametrenin erkek ve kızlarda farklılaşmasına izin verilerek kısmi metrik değişmezlik test edilmiş ve bu model yapısal değişmezlik modeliyle

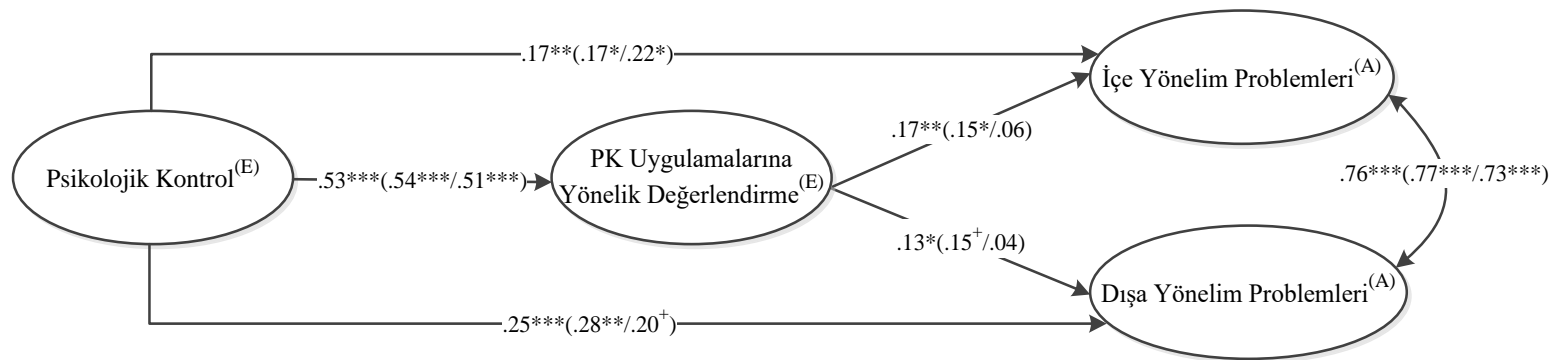
karşılaştırılmıştır. S-B ki kare fark değerinin anlamlı olduğu bulunsa da ΔCFI kriterine göre bu iki model arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya konmuş, böylece kısmi metrik değişmezlik sağlanmıştır. Son olarak gizil yapılar arasındaki ilişkilerin (regresyon katsayılarının) değişmezliği test edilmiştir. Bu model ile kısmi metrik değişmezlik modeli arasında hem S-B ki kare farklılık testine hem de ΔCFI kriterine göre anlamlı bir fark olmadığı ortaya konmuştur. Bu nedenle cinsiyetin söz konusu ilişkileri düzenleyici bir rolünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Tablo 15a ve Şekil 3a).

Yapısal modeller ile cinsiyetin düzenleyici etkisinin incelendiği modellere yönelik analizler kontrol değişkeni olan annenin eğitim düzeyi eklendikten sonra tekrarlanmıştır (bkz. Tablo 15b ve Şekil 3b). Annenin eğitim düzeyinin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde, ortaya konulan ilişki örüntüsünün tüm örneklem için benzer olduğu görülmüştür. Ancak kız ve erkekler için marjinal düzeyde anlamlı olan bazı ilişkilerin annenin eğitim düzeyi eklendikten sonra anlamsız hale geldiği belirlenmiştir: Erkeklerde PK ile dışa yönelim problemleri arasındaki, kızlarda PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile dışa yönelim problemleri arasındaki marjinal düzeyde anlamlı ilişki anlamsız hale gelmiştir. Dolayısıyla sonraki bölümlerde, PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin aracı etkisini düzenleyen değişkenlere ilişkin model testlerinde annenin eğitim düzeyi kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Tablo 15a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları¹

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	Ölçüm Modeli	59	239.14	.934	.041	.067 (.059-.075)		
	Tam Aracı Model	61	255.13	.929	.058	.068 (.060-.076)		
	Kısmi Aracı Model	59	239.14	.934	.041	.067 (.059-.075)	15.81***	.005
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	118	274.96	.940	.043	.062 (.053-.071)		
	Metrik Değişmezlik	127	294.63	.935	.050	.062 (.053-.070)	20.02*	.005
	Kısmi Metrik Değişmezlik	126	291.17	.936	.046	.062 (.053-.070)	16.49*	.004
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	131	295.61	.937	.050	.060 (.052-.069)	4.08	.001

Not. * $p < .05$, *** $p < .001$.

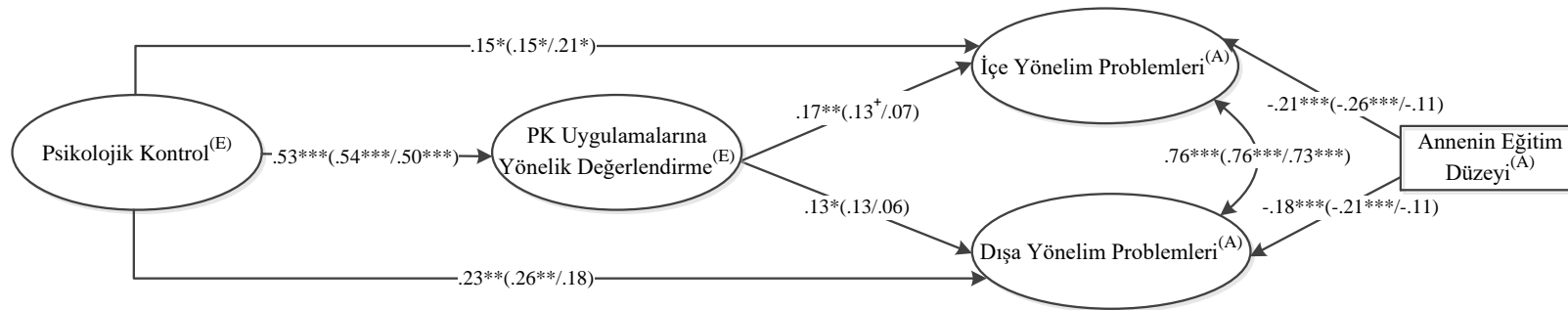
Şekil 3a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkiye Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model¹

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.
⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 15b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları¹

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
YEM	Tam Aracı Model	72	278.94	.927	.057	.065 (.058-.073)		
	Kısmi Aracı Model	70	265.38	.931	.043	.064 (.056-.072)	13.15**	.004
Çoklu Grup	Yapısal Değişmezlik	140	312.98	.936	.046	.060 (.052-.069)		
	Metrik Değişmezlik	149	333.91	.932	.052	.060 (.052-.068)	20.69*	.004
YEM	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	156	343.39	.931	.057	.059 (.052-.067)	8.77	.001

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle bu analizlerde n = 680'dir. * $p < .05$, ** $p < .01$.

Şekil 3b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model¹

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

3.4.2.2. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Ergen Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü

Bölüm 3.4.2.1’de özetlenen ilişki örüntüsünün tutarlı ve kullanılan bildirimden bağımsız olup olmadığını görmek için ilgili modeller ikinci kez test edilmiştir (bkz. Tablo 16a, Şekil 4a, Tablo16b, Şekil 4b). Yeniden sınanan bu modellerde PK ve annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ise ergen bildirim kullanılmıştır.

Şekil 4a ve Şekil 4b’de gösterildiği gibi tüm örneklem için ortaya konan ilişki örüntüsünün bir önceki bölümde ortaya konan ilişki örüntüsüne benzer olduğu görülmektedir. İkinci kez test edilen bu modellerde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin kısmi aracı rolü doğrulanmıştır. PK’nın hem içe yönelim ($\beta = .14, p < .01$) hem de dışa yönelim problemleri ($\beta = .13, p < .01$) ile ilişkisinde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin dolaylı etkisi bu modellerde de anlamlı bulunmuştur. Buna ek olarak, cinsiyetin sözü edilen ilişkileri düzenleyici bir rolünün olmadığı doğrulanmıştır.

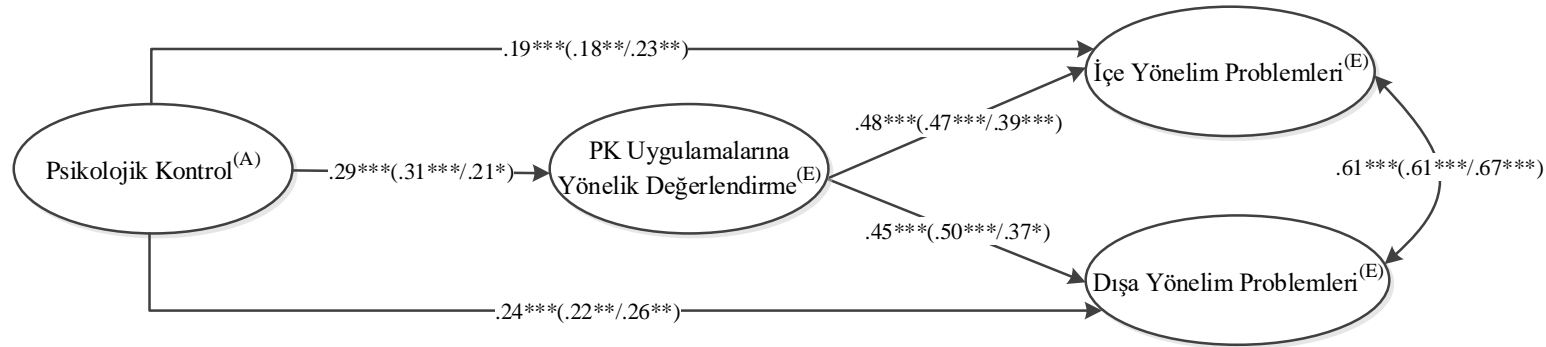
Ancak yeniden sınanan bu modellerde (a) PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişkinin bir önceki bölümde ortaya konan ilişkiye kıyasla daha zayıf olduğu ve (b) PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemleri ile ilişkisinin ise bir önceki bölümde ortaya konan ilişkiye kıyasla daha güçlü olduğu görülmektedir. Ayrıca bir önceki bölümde test edilen modellerde, erkeklerde ve kızlarda anlamlı olmayan bazı ilişkilerin (PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki) bu modellerde anlamlı olduğu görülmektedir. Sözü edilen bu farklılaşmalar, ilerleyen bölümlerde ortak yöntem varyansı sorunu kapsamında tartışılmıştır.

Tablo 16a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları²

Modeller		sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	Ölçüm Modeli	59	209.63	.944	.043	.061 (.053-.069)		
	Tam Aracı Model	61	236.54	.935	.062	.065 (.057-.073)		
	Kısmi Aracı Model	59	209.63	.944	.043	.061 (.053-.069)	27.16***	.009
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	118	218.28	.960	.039	.050 (.040-.059)		
	Metrik Değişmezlik	127	223.36	.962	.043	.047 (.037-.056)	7.22	.002
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	132	226.68	.962	.046	.046 (.036-.055)	3.06	.000

Not. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .49 - .86 arasında değiştiği görülmüştür. *** $p < .001$.

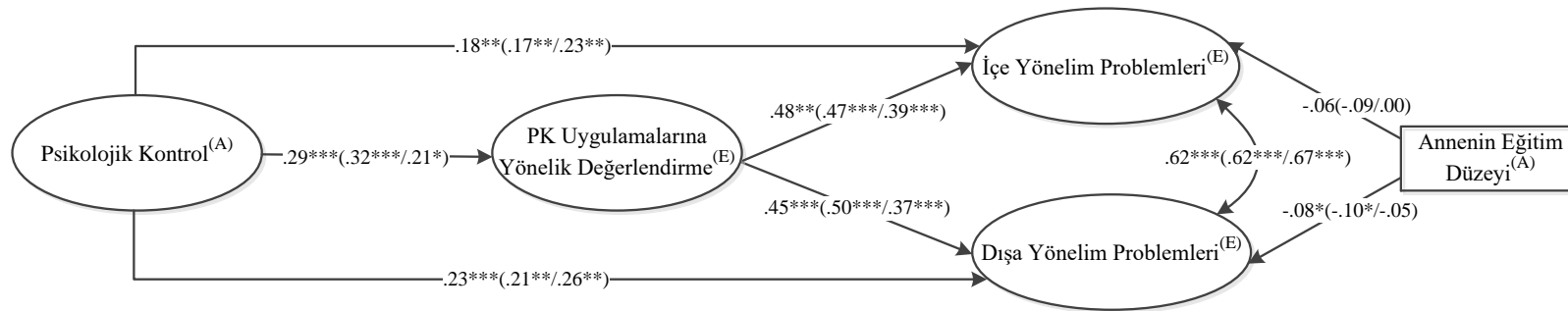
Şekil 4a. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model²

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.
* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 16b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları²

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
YEM	Tam Aracı Model	72	260.80	.932	.063	.062 (.055-.070)		
	Kısmi Aracı Model	70	236.85	.940	.047	.059 (.051-.067)	23.55***	.008
Çoklu Grup	Yapısal Değişmezlik	140	262.81	.953	.047	.051 (.042-.060)		
	Metrik Değişmezlik	149	266.59	.955	.049	.048 (.039-.057)	6.55	.002
YEM	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	156	271.47	.955	.055	.047 (.038-.055)	4.44	.000

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle bu analizlerde n = 680'dir. ***p < .001.

Şekil 4b. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, PK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model²

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001.

3.4.3. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerin Aracı Rolü

3.4.3.1. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları DK ile Anne Bildirimine Dayalı İç Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü

Ergenlerin DK uygulamalarına yönelik olumsuz değerlendirmelerinin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığı (H2) YEM analizi kullanılarak incelenmiştir. Test edilen model dört gizil değişkenden oluşmaktadır ve gizil değişkenler madde parsellerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. İçe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile modele sonra dahil edilen annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ergen bildirim kullanılmıştır.

Öncelikle test edilen ölçüm modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur (bkz. Tablo 17a). Faktör yüklerinin .46 ile .90 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). Daha sonra ilk olarak tam aracılı yapısal model test edilmiş ve modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur. İkinci olarak DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasına yol eklenerek kısmi aracılı yapısal model test edilmiş ve bu modelin de veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı görülmüştür. İç içe geçmiş bu iki model karşılaştırılmıştır. S-B ki kare farkının anlamlı olduğu bulursa da ΔCFI kriterine göre iki modelin farklılaşmadığı ortaya konmuştur (bkz. Tablo 17a). Ayrıca kısmi aracı etkinin test edildiği yapısal modelde DK'nın hem içe yönelim ($\beta = .08, p > .05$) hem de dışa yönelim problemleri ($\beta = -.06, p > .10$) ile doğrudan ilişkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle daha basit olan tam aracı etki modeli tercih edilmiş ve sonraki analizlerde bu model temel alınmıştır (bkz. Şekil 5a). Son olarak, dolaylı etkinin anlamlı olup olmadığı test edilmiş ve DK'nın hem içe yönelim ($\beta = -.06, p < .001$) hem de dışa yönelim problemleri ($\beta = -.06, p < .01$) ile ilişkisinde DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin dolaylı etkisi bulunmuştur.

Cinsiyetin sözü edilen aracı ilişkide düzenleyici rolünün olup olmadığını test etmek için yapılan çoklu grup YEM analizinde ilk adımda yapısal/biçimsel değişmezlik test edilmiş ve modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur. İkinci adımda metrik değişmezlik modeli test edilmiş ve yapısal/biçimsel değişmezlik modeliyle karşılaştırılmıştır. S-B ki farkı anlamlı bulursa da ΔCFI kriterine göre iki modelin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ortaya konmuştur. Son adımda test edilen gizil yapılar arasındaki ilişkilerin (regresyon katsayılarının)

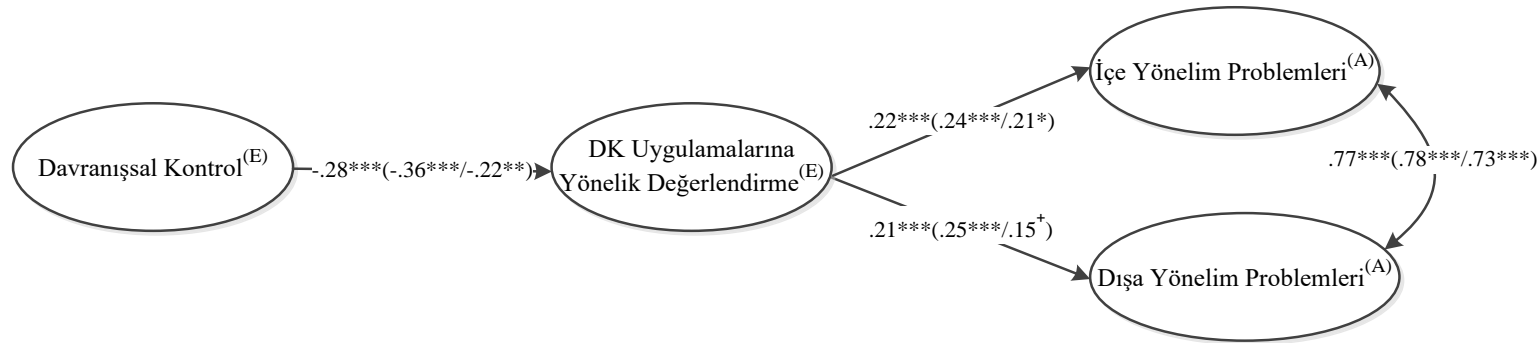
değişmezliği modeli ile metrik değişmezlik modelinin hem S-B ki kare farklılık testine hem de ΔCFI kriterine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ortaya konmuştur. Dolayısıyla cinsiyetin söz konusu ilişkileri düzenleyici rolünün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (bkz. Tablo 17a ve Şekil 5a).

Yapısal modeller ile cinsiyetin düzenleyici etkisinin incelendiği modellere ilişkin analizler kontrol değişkeni olan annenin eğitim düzeyi eklendikten sonra tekrarlanmıştır (bkz. Tablo 17b ve Şekil 5b). Annenin eğitim düzeyinin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde, ortaya konulan ilişki örüntüsünün tüm örneklem için benzer olduğu görülmüştür. Ancak erkekler için marjinal düzeyde anlamlı olan DK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkinin annenin eğitim düzeyi kontrol edildikten sonra anlamsız hale geldiği belirlenmiştir. Dolayısıyla sonraki bölümlerde, DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin aracı etkisini düzenleyen değişkenlere ilişkin model testlerinde annenin eğitim düzeyi kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Tablo 17a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları¹

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	Ölçüm Modeli	59	214.39	.947	.041	.062 (.054-.070)		
	Tam Aracı Model	61	226.99	.944	.045	.063 (.055-.071)		
	Kısmi Aracı Model	59	214.39	.947	.041	.062 (.054-.070)	13.89***	0.003
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	122	276.68	.946	.048	.061 (.052-.069)		
	Metrik Değişmezlik	131	292.16	.943	.055	.060 (.051-.068)	17.21*	0.003
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	134	297.07	.943	.062	.059 (.051-.068)	4.75	0.000

Not. * $p < .05$, *** $p < .001$.

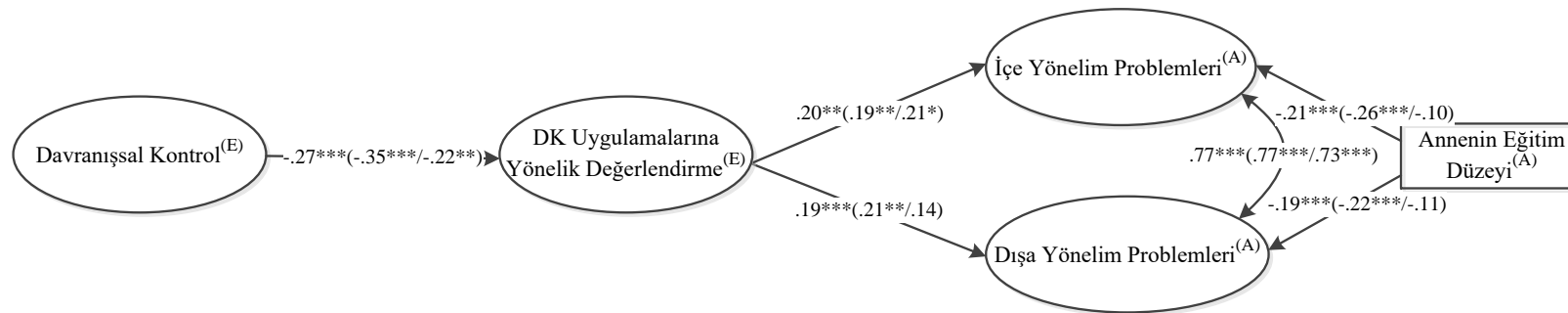
Şekil 5a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model¹

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.
⁺ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 17b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları¹

Modeller		sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
YEM	Tam Aracı Model	72	251.82	.942	.046	.061 (.053-.068)		
	Kısmi Aracı Model	70	238.95	.945	.043	.060 (.052-.067)	14.15***	.003
Çoklu Grup	Yapısal Değişmezlik	144	305.80	.946	.050	.057 (.049-.066)		
	Metrik Değişmezlik	153	322.87	.943	.056	.057 (.049-.065)	17.82*	.003
YEM	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	158	333.66	.941	.064	.057 (.049-.065)	10.81	.002

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle bu analizlerde n = 680'dir. * $p < .05$, *** $p < .001$.

Şekil 5b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model¹

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

3.4.3.2. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Ergen Bildirimine Dayalı İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Ergenlerin DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmelerinin Aracı Rolü

Bölüm 3.4.3.1’de özetlenen ilişki örüntüsünün tutarlı ve kullanılan bildirimden bağımsız olup olmadığını görmek için ilgili modeller ikinci kez test edilmiştir. Yeniden sınanan bu modellerde DK ve annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ise ergen bildirim kullanılmıştır (bkz. Tablo 18a, Şekil 6a, Tablo18b, Şekil 6b).

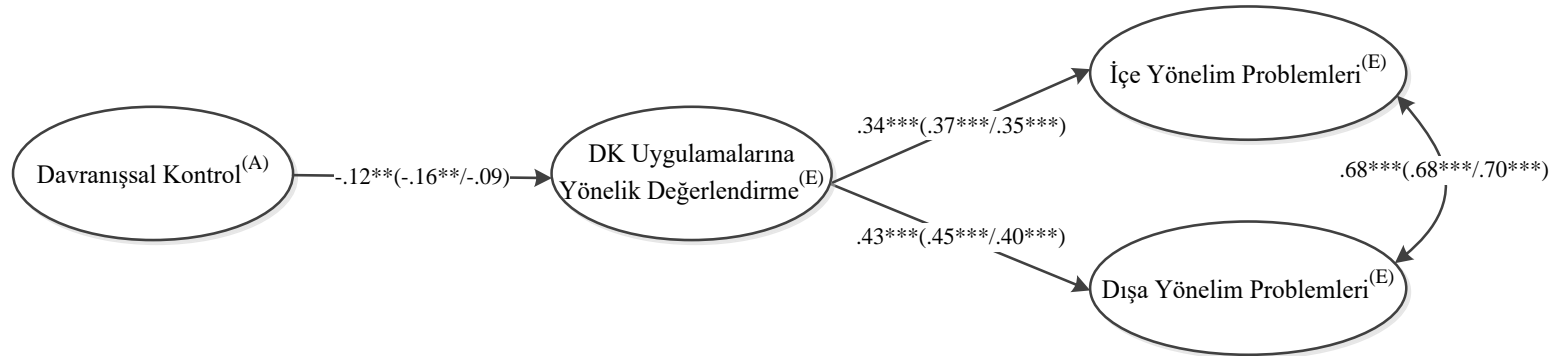
Şekil 6a ve Şekil 6b’de gösterildiği gibi tüm örneklem için ortaya konan ilişki örüntüsünün bir önceki bölümde ortaya konan ilişki örüntüsüne benzer olduğu görülmektedir. Yeniden test edilen bu modellerde DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin tam aracı rolü doğrulanmıştır. DK’nın hem içe yönelim ($\beta = -.04, p < .01$) hem de dışa yönelim problemleri ($\beta = -.05, p < .01$) ile ilişkisinde DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin dolaylı etkisi bu modellerde de anlamlı bulunmuştur. Buna ek olarak, cinsiyetin söz konusu ilişkileri düzenleyici bir rolünün olmadığı doğrulanmıştır.

Ancak yeniden sınanan bu modellerde (a) DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişkinin bir önceki bölümde ortaya konan ilişkiye kıyasla daha zayıf olduğu ve (b) DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemleri ile ilişkisinin ise bir önceki bölümde ortaya konan ilişkidenden daha güçlü olduğu görülmektedir. Ayrıca bir önceki bölümde test edilen modellerde, erkeklerde marjinal düzeyde anlamlı olan ya da anlamlı olmayan DK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkinin bu modellerde anlamlı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, bir önceki bölümde erkeklerde anlamlı olduğu ortaya konan DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişkinin bu modellerde anlamlı olmadığı görülmüştür. Sözü edilen bu farklılaşmalar, ilerleyen bölümlerde ortak yöntem varyansı sorunu kapsamında tartışılmıştır.

Tablo 18a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin Model Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları²

Modeller		sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	Ölçüm Modeli	59	220.31	.935	.048	.063 (.055-.071)		
	Tam Aracı Model	61	230.37	.932	.051	.063 (.056-.071)		
	Kısmi Aracı Model	59	220.31	.935	.048	.063 (.055-.071)	11.18**	0.003
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	122	253.88	.946	.051	.056 (.047-.065)		
	Metrik Değişmezlik	131	254.07	.949	.053	.052 (.044-.061)	5.41	0.003
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	134	256.27	.950	.056	.051 (.043-.060)	1.72	0.001

Not. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .50 - .94 arasında değiştiği görülmüştür. ** $p < .01$.

Şekil 6a. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin, DK ile İçe Yönelim ve Dışa Yönelim Problemleri Arasındaki İlişkide Aracı Rolüne İlişkin Yapısal Model²

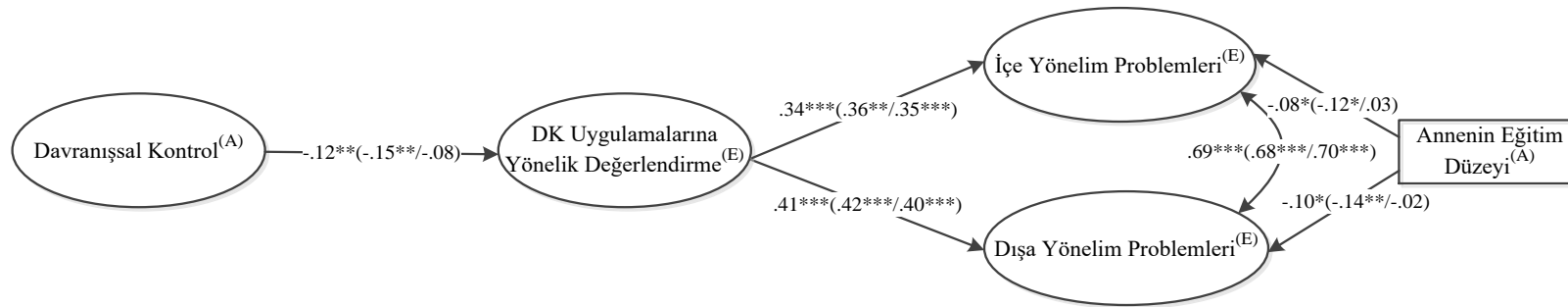
Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.
** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 18b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Annenin Eğitim Düzeyinin Kontrol Edildiği) Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları²

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
YEM	Tam Aracı Model	72	252.91	.929	.051	.061 (.053-.068)		
	Kısmi Aracı Model	70	243.34	.932	.049	.060 (.053-.068)	10.61**	.003
Çoklu Grup	Yapısal Değişmezlik	144	279.74	.945	.052	.053 (.044-.061)		
	Metrik Değişmezlik	153	279.95	.949	.054	.049 (.041-.058)	5.42	.004
YEM	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	158	286.24	.948	.058	.049 (.041-.057)	5.80	.001

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle bu analizlerde n = 680'dir. ** $p < .01$.

Şekil 6b. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolüne İlişkin (Kontrol Değişkenli) Yapısal Model²

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

3.4.4. Ebeveyn Sıcaklığının Düzenleyici Rolü

3.4.4.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim

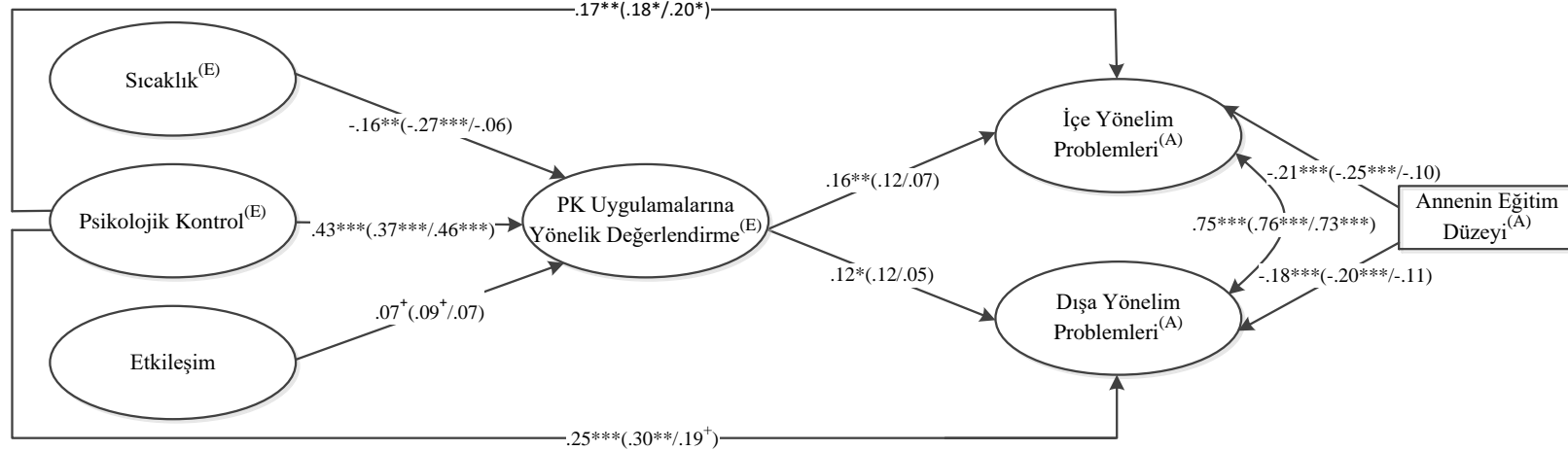
Algılanan ebeveyn sıcaklığının, önceki bölümlerde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin aracı rollerinin test edildiği modellerde düzenleyici rol oynayıp oynamadığı artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı kullanılarak YEM analizi ile incelenmiştir. Altı adet gizil değişken ve bir adet gözlenen değişken (kontrol değişkeni) bulunan yapısal modellerde etkileşim terimi hariç tüm gizil değişkenler madde parsellerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. Gizil etkileşim teriminin göstergeleri ise çarpım terimlerinin artık değerleridir (gizil etkileşim terimine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm 3.4.1). İçe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ergen bildirim kullanılmıştır.

Öncelikle PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *ergenlerin annelerinden algıladıkları sıcaklığın düzenleyici etkisi* test edilmiştir (H3a). İlk olarak gizil etkileşim terimi olmadan test edilen ölçüm modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur (bkz. Tablo 19a). Faktör yüklerinin .46 ile .88 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). İkinci olarak, sıcaklığın aracılığı düzenleme etkisinin incelendiği model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 19a). Sonuçlar PK ile sıcaklık arasındaki etkileşimin marjinal düzeyde anlamlı olduğunu ortaya koymuştur (bkz. Şekil 7). Etkileşim etkisini daha ayrıntılı inceleyebilmek için basit eğim analizi yürütülmüştür. Sonuçlara göre PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişki, annelerini daha sıcak algılayan ergenlerde (1 S üstü için *basit eğim* = .30) annelerini daha az sıcak algılayan ergenlere göre (1 S altı için *basit eğim* = .14) daha güçlüdür ($p < .01$) (bkz. Şekil 8). Ebeveyn sıcaklığının aracılığı düzenleme etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için çoklu grup YEM analizi yürütülmüştür (bkz. Tablo 19a). İlk adımda test edilen yapısal/biçimsel değişmezlik modelinin veriye iyi uyum sağladığı bulunmuştur. İkinci adımda test edilen metrik değişmezlik modeli yapısal/biçimsel değişmezlik modeliyle karşılaştırılmıştır. S-B ki kare farkı anlamlı bulunmuş fakat ΔCFI kriterine göre iki modelin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Son adımda test edilen regresyon katsayılarının değişmezliği modeli ile metrik değişmezlik modeli arasında hem S-B ki kare farklılık testine hem de ΔCFI kriterine göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 19a).

Tablo 19a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları

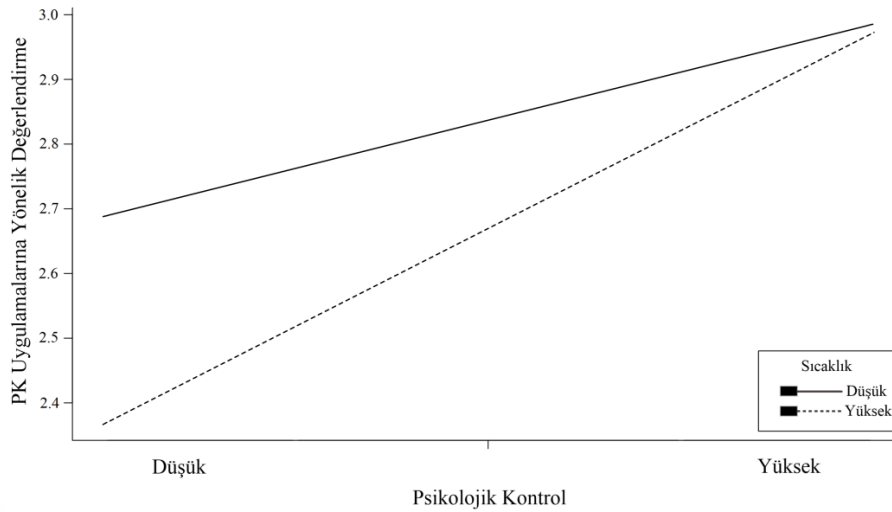
Modeller		sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	Ölçüm Modeli	94	324.17	.942	.043	.060 (.053-.066)		
	Aracılığı Düzenleyen Model	271	393.08	.979	.038	.026 (.021-.030)		
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	542	704.07	.972	.061	.030 (.024-.035)		
	Metrik Değişmezlik	561	740.81	.969	.064	.031 (.025-.036)	33.66*	.003
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	570	752.07	.969	.066	.031 (.025-.036)	11.10	.000

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle yapısal modellerin test edildiği analizlerde n = 680'dir. * $p < .05$.

Şekil 7. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Yapısal Model

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

+ $p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Şekil 8. Ergenlerin Annelerinden Algıladıkları Sıcaklığın Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği

Dolayısıyla etkileşim etkisinin erkek ve kızlar arasında farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Şekil 7’de etkileşim etkisinin sadece kızlarda anlamlı olduğu görülmektedir.

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *ergenlerin annelerinden algıladıkları sıcaklığın düzenleyici etkisi* incelenmiştir (H3b). İlk adımda gizil etkileşim teriminin yer almadığı ölçüm modeli test edilmiş ve modelin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 19b). Faktör yüklerinin .46 ile .90 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). İkinci adımda, sıcaklığın aracılığı düzenleme etkisinin incelendiği model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 19b). Ancak DK ile sıcaklık arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığı ortaya konmuştur ($\beta = -.05, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 19b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	306.37	.949	.044	.057 (.051-.064)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	471.85	.973	.049	.028 (.024-.033)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde $n = 680$ ’dir.

3.4.4.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim

Bölüm 3.4.4.1’de özetlenen ilişki örüntüsünün tutarlı ve kullanılan bildirimden bağımsız olup olmadığını görmek için ilgili modeller ikinci kez test edilmiştir. Yeniden sınanan bu modellerde PK, DK, ebeveyn sıcaklığı ve annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ise ergen bildirim kullanılmıştır.

İlk olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *anne bildirimine dayalı sıcaklığın düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 20a). Bir önceki bölümde marjinal düzeyde anlamlı olduğu ortaya konan PK ile sıcaklık arasındaki etkileşimin bu modelde anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\beta = .00, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 20a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	273.33	.949	.043	.053 (.046-.059)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	324.68	.987	.037	.017 (.010-.023)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde $n = 680$ ’dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .49 - .86 arasında değiştiği görülmüştür.

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *anne bildirimine dayalı sıcaklığın düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 20b). Sonuçlar DK ile sıcaklık arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = .00, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 20b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile ES Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-By2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	286.31	.941	.049	.054 (.048-.061)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	471.85	.973	.049	.028 (.024-.033)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .50 - .90 arasında değiştiği görülmüştür.

3.4.5. Olumsuz Duygulanımın Düzenleyici Rolü

3.4.5.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Olumsuz Duygulanım Arasındaki Etkileşim

Olumsuz duygulanımın iki alt boyutu olan saldırgan mizaç ve depresif mizacın, önceki bölümlerde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin aracı rollerinin test edildiği modellerde düzenleyici rol oynayıp oynamadığı artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı kullanılarak YEM analizi ile incelenmiştir.

Modeller altı adet gizil değişken ve bir adet gözlenen değişkenden (kontrol değişkeni) oluşmaktadır. Gizil etkileşim terimi hariç tüm gizil değişkenler madde parsellerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. Gizil etkileşim terimi, önceki bölümlerde test edilen modellerde olduğu gibi çarpım terimlerinin artık değerlerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. İç yönelim ve dışa yönelim problemleri ile annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ergen bildirim kullanılmıştır.

İlk olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *saldırgan mizacın düzenleyici etkisi* test edilmiştir (H4a1). İlk adımda, gizil etkileşim terimi olmadan test edilen ölçüm modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği ortaya konmuştur. Faktör yüklerinin .47 ile .87 arasında değiştiği ($p < .001$) görülmüştür. Daha sonra, saldırgan mizacın aracılığı düzenleme etkisinin incelendiği model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (Tablo 21a). Ancak sonuçlar PK ile saldırgan mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını göstermiştir ($\beta = -.05, p > .10$). Bu model için yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı ortaya konmuştur ($ps > .09$).

Tablo 21a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	319.13	.946	.037	.054 (.047-.060)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	404.76	.969	.045	.027 (.022-.032)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir.

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *saldırgan mizacın düzenleyici etkisi* test edilmiştir (H4b1). İlk adımda gizil etkileşim teriminin yer almadığı ölçüm modeli test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur. Faktör yüklerinin .47 ile .90 arasında değiştiği ($p < .001$) görülmüştür. İkinci adımda saldırgan mizacın aracılığı düzenleme etkisine ilişkin yapısal model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (Tablo 21b). Ancak DK ile saldırgan mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = -.02, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 21b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	274.94	.951	.040	.053 (.046-.060)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	407.96	.978	.054	.027 (.022-.032)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir.

Üçüncü olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *depresif mizacın düzenleyici etkisi* sınanmıştır (H4a2). İlk adımda gizil etkileşim terimi olmadan test edilen ölçüm modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği ortaya konmuştur. Faktör yüklerinin .46 ile .87 arasında değiştiği ($ps < .001$) görülmüştür. İkinci adımda, depresif mizacın aracılığı düzenleme etkisine ilişkin yapısal model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 22a). Ancak PK ile depresif mizaç arasında anlamlı bir etkileşim olmadığı görülmüştür ($\beta = -.04, p > .10$). Bu model için yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 22a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-By2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	290.19	.944	.038	.055 (.048-.062)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	417.84	.966	.041	.028 (.023-.033)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir.

Son olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *depresif mizacın düzenleyici etkisi* sınanmıştır (H4b2). İlk adımda gizil etkileşim terimi olmadan test edilen ölçüm modelinin veriye iyi uyum gösterdiği ortaya konmuştur. Faktör yüklerinin .46 ile .90 arasında değiştiği ($p < .001$) görülmüştür. İkinci adımda, depresif mizacın aracılığı düzenleme etkisine ilişkin yapısal model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 22b). Ancak DK ile depresif mizaç arasında anlamlı bir etkileşim olmadığı görülmüştür ($\beta = .01$, $p > .10$). Bu model için yürütülen çoklu grup YEM analizi sonucunda, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 22b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-By2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	289.42	.947	.044	.055 (.048-.062)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	450.22	.971	.054	.031 (.026-.035)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir.

3.4.5.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile Olumsuz Duygulanım Arasındaki Etkileşim

Bölüm 3.4.5.1'de özetlenen ilişki örüntüsünün tutarlı ve kullanılan bildirimden bağımsız olup olmadığını görmek için ilgili modeller ikinci kez test edilmiştir. Yeniden sınanan bu modellerde PK, DK ve annenin eğitim düzeyi için anne bildirimini, diğer değişkenler için ise ergen bildirimini kullanılmıştır.

İlk olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *saldırgan mizacın düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 23a).

Sonuçlar PK ile saldırgan mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = .00, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 23a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	271.40	.951	.038	.052 (.046-.059)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	589.52	.923	.061	.042 (.038-.046)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .46 - .86 arasında değiştiği görülmüştür.

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *saldırgan mizacın düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 23b). Sonuçlar DK ile saldırgan mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = .01, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 23b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Saldırgan Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	317.65	.935	.048	.059 (.052-.065)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	638.55	.913	.079	.044 (.041-.048)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .46 - .94 arasında değiştiği görülmüştür.

Üçüncü olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *depresif mizacın düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 24a). Sonuçlar PK ile depresif mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = .00, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 24a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	278.87	.949	.044	.053 (.047-.060)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	631.88	.922	.057	.044 (.040-.048)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .49 - .88 arasında değiştiği görülmüştür.

Son olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *depresif mizaç düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 24b). Sonuçlar DK ile depresif mizaç arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = -.03, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 24b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile Depresif Mizaç Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
Ölçüm Modeli	94	311.07	.936	.051	.058 (.051-.064)
Aracılığı Düzenleyen Model	273	660.35	.897	.082	.046 (.042-.049)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .50 - .94 arasında değiştiği görülmüştür.

3.4.6. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolü

3.4.6.1. Ergen Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile PK/DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşim

Ergenin kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısının, önceki bölümlerde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin aracı rollerinin test edildiği modellerde düzenleyici rol oynayıp oynamadığı artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı kullanılarak YEM analizi ile incelenmiştir.

Modeller altı adet gizil değişken ve bir adet gözlenen değişkenden (kontrol değişkeni) oluşmaktadır. PK/DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı gizil değişkeni kendi maddeleriyle, etkileşim terimi hariç diğer gizil değişkenler madde parsellerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. Gizil etkileşim terimi önceki modellerde olduğu gibi çarpım terimlerinin artık değerlerinden oluşan göstergeler ile temsil edilmiştir. İçe yönelim ve dışa

yönelim problemleri ile annenin eğitim düzeyi için anne bildirim, diğer değişkenler için ergen bildirim kullanılmıştır.

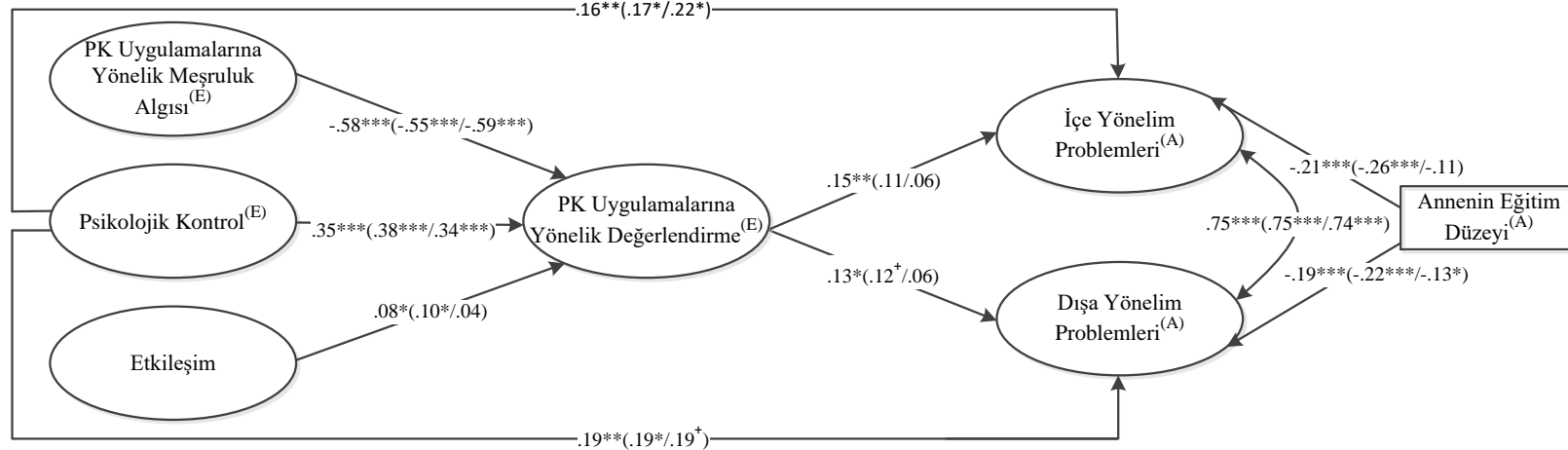
İlk olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici etkisi* test edilmiştir (H5a). İlk adımda gizil etkileşim teriminin yer almadığı ölçüm modeli test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum göstermediği bulunmuştur (bkz. Tablo 25a). Programın önerdiği düzeltme indeksleri doğrultusunda dışa yönelim problemlerinin birinci göstergesine ait hata ile üçüncü ve dördüncü göstergelerine ait hatalar ilişkilendirilmiştir. Yeniden düzenlenen bu ölçüm modelinin veri ile kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği ve faktör yüklerinin .42 ile .97 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). İkinci adımda, PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının aracılığı düzenleme etkisine ilişkin yapısal model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 25a). Sonuçlar, PK ile PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin anlamlı olduğunu ortaya koymuştur (bkz. Şekil 9). Etkileşim etkisini daha ayrıntılı inceleyebilmek için basit eğim analizi yürütülmüştür. Sonuçlara göre PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişki, PK uygulamalarını daha meşru algılayan ergenlerde (1 S üstü için *basit eğim* = .30, $p < .01$) PK uygulamalarını daha az meşru algılayan ergenlere (1 S altı için *basit eğim* = .07, $p < .05$) göre daha güçlüdür (bkz. Şekil 10).

PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının aracılığı düzenleme etkisinin kızlar ve erkeklerde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için çoklu grup YEM analizi yürütülmüştür. İlk adımda test edilen yapısal/biçimsel değişmezlik modelinin veriye kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığı bulunmuştur. İkinci adımda metrik değişmezlik test edilmiş ve yapısal/biçimsel değişmezlik modeliyle karşılaştırılmıştır. S-B ki kare farkı anlamlı bulunmuş fakat ΔCFI kriterine göre iki modelin anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Son adımda test edilen regresyon katsayılarının değişmezliği modeli ile metrik değişmezlik modeli arasında S-B ki kare farklılık testine ve ΔCFI kriterine göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 25a). Dolayısıyla etkileşim etkisinin erkek ve kızlar arasında farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Şekil 9'da etkileşim etkisinin sadece kızlarda anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 25a. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri ve Model Karşılaştırmaları

	Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)	Δ S-B χ^2	Δ CFI
DFA ve YEM	İlk Ölçüm Modeli	94	531.46	.887	.063	.082 (.076-.089)		
	Son Ölçüm Modeli	92	411.02	.918	.060	.071 (.064-.078)		
	Aracılığı Düzenleyen Model	269	499.13	.951	.046	.035 (.031-.040)		
Çoklu Grup YEM	Yapısal Değişmezlik	538	854.57	.933	.069	.042 (.037-.046)		
	Metrik Değişmezlik	557	890.85	.930	.073	.042 (.037-.046)	34.70*	.003
	Regresyon Katsayıları Değişmezliği	566	901.38	.929	.073	.042 (.031-.046)	9.10	.001

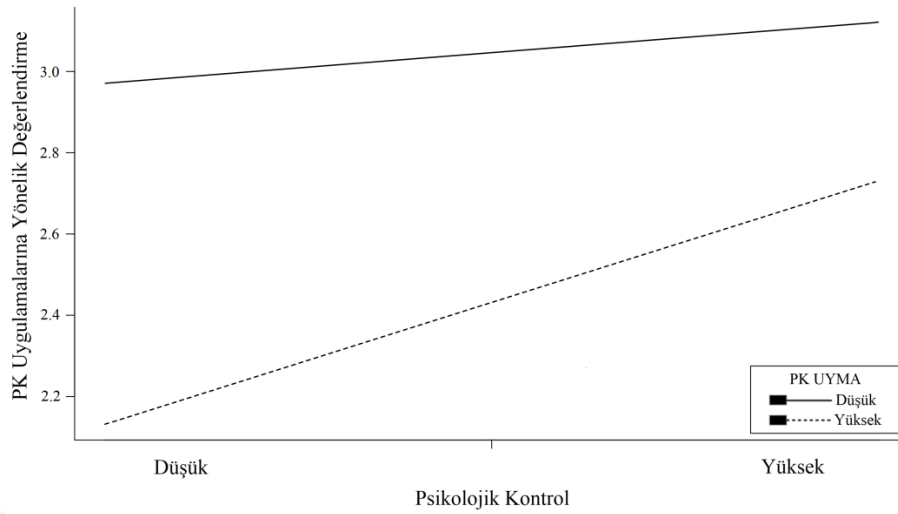
Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle yapısal modellerin test edildiği analizlerde n = 680'dir. * $p < .05$.

Şekil 9. Ergen Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Yapısal Model

Not. Parantez dışındaki değerler tüm örnekleme, parantez içindeki ilk değerler kızlara, ikinci değerler erkeklere aittir. (E) = Ergen bildirim, (A) = Anne bildirim.

$^+p < .08$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Şekil 10. PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği

Not. PK UYMA = PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici etkisi* test edilmiştir (H5b). İlk adımda gizil etkileşim teriminin yer almadığı ölçüm modeli test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum göstermediği bulunmuştur (bkz. Tablo 25b). Program tarafından önerilen düzeltme indeksleri doğrultusunda dışa yönelim problemlerinin birinci ile üçüncü göstergelerine ait hatalar ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin birinci ile ikinci göstergelerine ait hatalar ilişkilendirilmiştir. Yeniden düzenlenen bu ölçüm modelinin veri ile kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği ve faktör yüklerinin .41 ile .95 arasında değiştiği görülmüştür ($p < .001$). İkinci adımda, DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının aracılığı düzenleme etkisine ilişkin yapısal model test edilmiş ve modelin veriye iyi uyum gösterdiği bulunmuştur (bkz. Tablo 25b). Ancak DK ile DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasında anlamlı bir etkileşim olmadığı görülmüştür ($\beta = .00, p > .10$). Bu model için yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($p > .10$).

Tablo 25b. Ergen Bildirimine Dayalı DK ile DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
İlk Ölçüm Modeli	94	517.08	.889	.065	.081 (.075-.087)
Son Ölçüm Modeli	92	413.39	.915	.064	.071 (.065-.077)
Aracılığı Düzenleyen Model	271	411.06	.971	.055	.028 (.024-.031)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir.

3.4.6.2. Anne Bildirimine Dayalı Psikolojik/Davranışsal Kontrol ile PK/DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşim

Bölüm 3.4.6.1'de özetlenen ilişki örüntüsünün tutarlı ve kullanılan bildirimden bağımsız olup olmadığını görmek için ilgili modeller ikinci kez test edilmiştir. Yeniden sınanan bu modellerde PK, DK ve annenin eğitim düzeyi için anne bildirimini, diğer değişkenler için ergen bildirimini kullanılmıştır.

İlk olarak PK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı modelde *PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 26a). Ölçüm modeli veriye iyi uyum göstermediği için programın önerdiği düzeltme indeksleri doğrultusunda dışa yönelim problemlerinin birinci göstergesine ait hata ile ikinci ve üçüncü göstergelerine ait hatalar ilişkilendirilmiş ve analizlere bu şekilde devam edilmiştir. Sonuçlar, bir önceki bölümde anlamlı olduğu ortaya konan PK ile PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin bu modelde anlamlı olmadığını ortaya koymuştur ($\beta = .03, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ancak kızlar için anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .16, p = .01$). Dolayısıyla bir önceki bölümde ortaya konduğu gibi PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının kızlarda düzenleyici bir rol oynadığı doğrulanmıştır.

Tablo 26a. Anne Bildirimine Dayalı PK ile PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
İlk Ölçüm Modeli	94	481.93	.898	.065	.077 (.071-.084)
Son Ölçüm Modeli	92	406.38	.917	.061	.070 (.064-.077)
Aracılığı Düzenleyen Model	269	480.35	.955	.045	.034 (.030-.038)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde n = 680'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .43 - .97 arasında değiştiği görülmüştür.

İkinci olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin, DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı modelde *DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici etkisi* bir önceki bölümde anlatılan adımlar takip edilerek test edilmiştir (bkz. Tablo 26b). Ölçüm modeli veriye iyi uyum göstermediği için programın önerdiği düzeltme indeksleri doğrultusunda dışa yönelim problemlerinin birinci göstergesine ait hata ile ikinci ve üçüncü göstergelerine ait hatalar ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmenin birinci ve ikinci göstergesine ait hatalar ilişkilendirilmiş ve analizlere bu şekilde devam edilmiştir. Sonuçlar DK ile DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını doğrulamıştır ($\beta = -.08, p > .10$). Yürütülen çoklu grup YEM analizinde, etkileşim etkisinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı ve her iki cinsiyet için de anlamlı olmadığı görülmüştür ($ps > .10$).

Tablo 26b. Anne Bildirimine Dayalı DK ile DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Arasındaki Etkileşimin Test Edildiği Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Modeller	sd	S-B χ^2	CFI	SRMR	RMSEA (90-CI)
İlk Ölçüm Modeli	94	544.17	.869	.072	.083 (.077-.089)
Son Ölçüm Modeli	92	463.58	.891	.072	.077 (.071-.083)
Aracılığı Düzenleyen Model	270	411.06	.939	.054	.036 (.032-.040)

Not. Annenin eğitim düzeyi değişkenindeki eksik veri nedeniyle aracılığı düzenleyen modelin test edildiği analizde $n = 680$ 'dir. Ölçüm modelinde faktör yüklerinin .43 - .95 arasında değiştiği görülmüştür.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, annelerin farklı kontrol uygulamaları ile ergenlerin davranış problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin aracı rolünü incelemektir. Araştırmanın bir diğer amacı, ebeveyn sıcaklığının, ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin ve kontrol uygulamalarına yönelik meşruluk algısının, kontrol uygulamaları ile bu uygulamalara yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynayıp oynamadığını araştırmaktır. Bunlara ek olarak, tüm bu aracı ve düzenleyici ilişki örüntülerinin kızlar ve erkekler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek hedeflenmiştir.

Bu bölümde öncelikle, araştırmada ele alınan temel değişkenler açısından cinsiyet ve sınıf düzeyi farklılıkları ile değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Daha sonra, araştırmanın temel hipotezlerine ilişkin bulgular kapsamında önce aracı ilişkiler ardından düzenleyici ilişkiler tartışılmıştır (bkz. Tablo 27). Son olarak, genel tartışma ve sonuç bölümüne yer verildikten sonra araştırmanın sınırlılıklarına değinilmiş ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

4.1. BETİMLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI

4.1.1. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Farklılıkları

Bu çalışmada, kız ve erkek ergenlerin annelerinden algıladıkları PK düzeyinin farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak anne bildiriminden elde edilen sonuçlara göre annelerin kızlara daha fazla PK uygulama eğilimi gösterdikleri bulunmuştur. Hatırlanacağı gibi alanyazında, PK uygulama sıklığının ergenin cinsiyetine göre değişmediğine işaret eden bulguların yanı sıra kızlara ya da erkeklere daha fazla PK uygulandığını gösteren bulgular da mevcuttur (Kındap ve ark., 2008; Rogers ve ark., 2003; Shek, 2007; Werner ve ark., 2016; Yaban, Sayıl ve Tepe, 2014). Dolayısıyla, kızların PK uygulamalarına daha fazla maruz kaldığına işaret eden anne bildirimine dayalı bulgu, hem marjinal düzeyde anlamlı olması hem de algılanan PK açısından cinsiyet farkı bulunmaması nedeni ile dikkatli yorumlanmalıdır. Bu bağlamda, PK uygulamalarına yönelik cinsiyet farklılıklarına ilişkin bir meta-analiz çalışmasına ihtiyaç duyulduğu

söylenbilir. Bu tür bir çalışma, sözü edilen çelişkili bulguların aydınlatılmasını sağlayabilir ve cinsiyet farklılığının hangi faktörlere (örn., kullanılan ölçek, kullanılan bildirim, örneklemin yaş aralığı, kültür) bağlı olarak ortaya çıktığını daha iyi anlamayı sağlayabilir.

PK uygulamalarına ilişkin elde edilen diğer cinsiyet farklılığı ise erkeklerin, PK uygulamalarını kızlara göre daha meşru algıladıklarını ve daha az olumsuz değerlendirdiklerini göstermektedir. Alanyazın, ebeveynlerin erkek çocuklarına daha özerk hareket etme imkanı tanıdıklarına (Dost-Gözkan, 2012; Pomerantz ve Ruble, 1998) ve erkeklerin özerk hareket etme ve kendi davranışlarını yönetme beklentilerinin daha erken yaşlarda ortaya çıktığına (Feldman ve Rosenthal, 1991; Fuligni, 1998) işaret etmektedir. Bu nedenle, aslında kızlar yerine erkeklerin, özerkliklerini kısıtlayan PK uygulamalarını daha az haklı algılamaları ve daha olumsuz değerlendirmeleri beklenmiştir. Ancak, kızların ilişki yönelimli oldukları, kişiler arası ilişkilere daha fazla önem verdikleri buna bağlı olarak da ilişkiyel strese daha duyarlı oldukları (Rudolph, 2002) göz önünde bulundurulduğunda sözü edilen bulgu anlaşılır görünmektedir. Bu bağlamda kız ergenler, senaryolarda sunulan PK uygulamalarını kendi yaşantılarıyla daha yakından ilişkilendirmiş bu nedenle de daha olumsuz değerlendirmiş olabilirler. Bunlara ek olarak, sözü edilen bulgular, erkeklerin ailelerine/ebeveynlerine ilişkin daha olumlu bir tablo çizmeye çalıştıklarına da işaret ediyor olabilir. Nitekim, Türkiye’de yürütülen bir çalışmada ergenlik dönemindeki erkeklerin aile içindeki etkileşimi kızlara göre daha olumlu (örn., aile üyelerinin birbirlerini daha iyi anladıkları) değerlendirdikleri gösterilmiştir (Şahin ve Güvenç, 1996).

Alanyazındaki pek çok çalışma (örn., Çetin, 2010; Kerr ve Stattin, 2000; Sayıl ve ark., 2012) ile tutarlı olarak hem ergen hem de anne bildirimine göre elde edilen araştırma bulguları, annelerin kızlara daha fazla DK uyguladıklarına işaret etmektedir. Bacikova-Sleskova, Benka ve Orosova'nun da (2019) ifade ettiği gibi bu durum, ebeveynlerin erkek çocuklarına kıyasla kız çocuklarına ilişkin daha fazla risk algıladıklarına, bu nedenle de kızların aktivite ve davranışlarını daha fazla kontrol ettiklerine işaret etmektedir. DK uygulamalarına yönelik değerlendirme ve bu uygulamalara yönelik meşruluk algısı açısından ise cinsiyet farkı bulunmamıştır. Dolayısıyla, kızların daha sıkı ve tutarlı olarak izlenmelerine rağmen annelerinin söz konusu davranışlarına erkeklerle benzer anlamlar yükledikleri öne sürülebilir.

Araştırma sonuçları, alanyazındaki bulgularla tutarlı olarak (Clark ve ark., 2015; Ellis ve Rothbart, 2001) kızların daha fazla depresif mizaç özelliğine sahip olduklarına işaret etmektedir. Öte yandan, alanyazındaki bulgularla (örn., Clark ve ark., 2015; Ellis, 2002) çelişkili olarak kızların daha fazla saldırgan mizaç özelliği gösterdiği bulunmuştur. Ancak marjinal düzeyde

anlamli olması ve etki büyüklüğünün oldukça küçük olması, saldırgan mizaç özelliğine ilişkin bu farklılığın dikkatli değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bunlara ek olarak, alanyazınla tutarlı olarak kızların, içe yönelim problemi gösterme eğilimlerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (bkz. Bongers, Koot, der Ende ve Verhulst, 2003; Nolen-Hoeksema ve Girgus, 1994; Oliva, Parra ve Reina, 2014; Özdemir, 2012; Tığrak, 2017). Alanyazında pek çok çalışmada kızlarla kıyaslandığında erkeklerin dışa yönelim problemi gösterme eğiliminin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bongers ve ark., 2003; Kındap ve ark., 2008; Rescorla ve ark., 2007; Sayıl, 2009; Van Petegem ve ark., 2015). Bu çalışmada ise hem ergen hem de anne bildirimine göre elde edilen sonuçlar, kızların daha fazla dışa yönelim problemi gösterdiğine işaret etmektedir. Ancak iki bildirim için de etki büyüklüklerinin oldukça küçük olması ve dışa yönelim problemine ait varyansın düşük olması cinsiyete ilişkin bu farklılığın dikkatli değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, sözü edilen cinsiyet farklılığının ilerideki araştırmalarda demografik açıdan (örn., yaş ve gelir düzeyi) benzer özelliklere sahip örneklerde tekrarlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda değinilen cinsiyet farklılıklarına ek olarak, bazı araştırma değişkenlerinin sınıf düzeyine göre de farklılaştığı ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre 9. ve 8. sınıfa devam eden ergenlerin, 7. sınıfa devam eden ergenlere göre annelerinden daha fazla PK algıladıkları görülmüştür. Bu bulguyla uyumlu olarak Tığrak (2017), ergenlerin yaşları arttıkça annelerinden daha fazla PK algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, annelerin, yaşları ilerledikçe özerk davranma beklentisi ve çabası artan ergenlerin (Fuligni, 1998; Smetana, 2011) kendilerine olan bağlılığını koruyabilmek için daha fazla PK uyguladıklarına işaret ediyor olabilir. Ancak anne bildirimine göre PK uygulamaları açısından sınıf düzeyi farkı bulunmamıştır. Dolayısıyla, daha ileri yaştaki ergenler, maruz kaldıkları PK uygulamalarının sıklığı değişmediği halde özerk hareket etme beklentileri arttığı için daha fazla PK algılıyor olabilirler. Nitekim 9. sınıfa devam eden ergenlerin 7. sınıfa devam eden ergenlere göre hem PK hem de DK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirmeleri ve PK uygulamalarını daha az meşru algılamaları bu açıklamayı güçlendirmektedir. Bu bulgularla tutarlı olarak, daha önceki çalışmalarda da ergenlerin yaşları ilerledikçe PK uygulamalarını daha olumsuz yorumladıkları (Kakihara ve ark., 2010) ve ebeveyn otoritesini daha az haklı algıladıkları (bkz. Smetana, 2011) gösterilmiştir.

Bu çalışmada algılanan DK açısından sınıf düzeyi farkı bulunmamıştır. Ancak anne bildirimine göre elde edilen sonuçlar, 7. sınıftaki ergenlere, 8. ve 9. sınıftaki ergenlerden daha fazla DK uygulandığına işaret etmektedir. Bu bulgularla tutarlı olarak, Kerr ve arkadaşlarının (2010)

yürüttükleri boylamsal bir çalışmada ebeveynler, zamanla daha az DK (bilgi talebi) uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan, aynı çalışmada ergenler ise ebeveynlerinin bilgi talebinin giderek arttığını belirtmişlerdir. Bu bulgularla uyumlu olarak, Keijsers ve arkadaşları da (2009), boylamsal bir çalışmada hem annelerin hem de babaların kuralları giderek esnettiklerine işaret eden bulgular ortaya koymuşlardır. Ancak aynı çalışmada elde edilen bulgulara göre ergenler, anne ve babalarına göre kuralların daha az esnediğini düşünmektedirler. Öyle görünmektedir ki ergenler, ilk ergenlikten orta ergenliğe doğru anne babalarının bu tür davranışlarının ya pek değişmediğini ya da arttığını düşünmektedirler. Diğer taraftan, Türkiye’de yürütülen bir çalışmada ise ilk ergenlikteki ergenlerin (7. ve 8. sınıf) orta ergenlikteki ergenlere (9. ve 10. sınıf) göre annelerinden daha fazla izleme (ebeveyn bilgisi) ve bilgi talebi algıladıkları gösterilmiştir (Sayıl ve ark., 2012). Ancak bu çalışmadan farklı olarak sözü edilen çalışmada yaşça daha büyük ergenler (16 yaş) de çalışmaya katılmıştır. Dolayısıyla, öyle görünmektedir ki ergenler, liseye yeni başladıklarında annelerinden algıladıkları aktif izleme davranışlarının önceki yıllara kıyasla farklılaşmadığını düşünmekte ancak lisenin ilerleyen dönemlerinde bu uygulamaların giderek azaldığını fark etmektedirler.

Araştırmada elde edilen sonuçlar, 7. sınıfa devam eden ergenlerin 8. ve 9. sınıfa devam eden ergenlere göre annelerini daha sıcak algıladıklarını göstermektedir. Benzer şekilde, anne bildirimine göre elde edilen sonuçlar da, 7. sınıfa devam eden ergenlerin annelerinin 8. sınıfa devam eden ergenlerin annelerine göre çocuklarına daha şefkatli ve destekleyici davrandıklarına işaret etmektedir. Nitekim önceki kesitsel ve boylamsal araştırma bulguları da hem kızların hem de erkeklerin ilk ergenlikten orta ergenliğe doğru annelerini daha az sıcak algıladıklarına işaret etmektedir (De Goede, Branje ve Meeus, 2009; Hawk ve ark., 2016; Meeus, Iedema, Maassen ve Engels, 2005; Sayıl ve ark., 2008). Bu durumun, sözü edilen yaş aralığında ebeveyn ve ergen arasındaki çatışmanın artması ile ilişkili olabileceği düşünülmüştür (bkz. De Goede ve ark., 2009).

Ergenin mizacına ilişkin elde edilen sınıf düzeyi farklılıkları, 8. ve 9. sınıfa devam eden ergenlerin 7. sınıfa devam eden ergenlere göre daha fazla depresif ve saldırgan mizaç özelliği gösterdiklerine işaret etmektedir. Bu bulgularla uyumlu olarak, hem ergen hem de anne bildirimine göre elde edilen sonuçlar, 8. ve 9. sınıfa devam eden ergenlerin 7. sınıfa devam eden ergenlere göre içe yönelim ve dışa yönelim problemi gösterme eğilimlerinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Nitekim önceki araştırma bulguları da ergenlik döneminde yaş ilerledikçe içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin arttığını göstermektedir (Vollebergh ve ark., 2006; Wang, Chassin, Lee, Haller ve King, 2017).

4.1.2. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Bu çalışmada hem ergen hem de anne bildirimine göre, değişkenler arasında ortaya konan ilişkilerin genel olarak alanyazın ile tutarlı olduğu görülmektedir. Örneğin, pek çok çalışmada olduğu gibi PK arttıkça DK'nın azaldığı bulunmuştur. Bu bulgu, Barber ve arkadaşlarının (1996) belirttiği gibi, PK uygulama eğilimi yüksek olan annelerin genel olarak, çocuklarının nerede neler yaptığıyla daha az ilgilendiklerine (ilgisiz olduklarına) işaret etmektedir. Ayrıca sözü edilen bulgu, bazı annelerin, çocuklarının davranışlarını ve aktivitelerini suçluluk yaratma ve sevgiyi geri çekme gibi uygulamalarla dolaylı olarak kontrol ettiklerini düşündüklerine bu nedenle de çocuklarını aktif olarak izlemediklerine işaret ediyor olabilir.

Bu bulgunun yanı sıra, alanyazınla tutarlı olarak (Barber ve ark., 1994; Hawk ve ark., 2008; LaFleur ve ark., 2016; Sayıl ve ark., 2008), ES arttıkça PK'nın azaldığı, DK'nın ise arttığı gösterilmiştir. Bu bulgular, daha destekleyici ve şefkatli olan annelerin, çocuklarını aktif olarak izleme eğilimi gösterdiklerine ve PK uygulamalarına nadir olarak başvurduklarına işaret etmektedir. Öte yandan, görece daha az destekleyici ve şefkatli olan annelerin ise PK uygulamalarını daha sık kullandıkları ve çocuklarını aktif olarak izleme eğilimlerinin düşük olduğu söylenebilir.

Bunlara ek olarak, bu çalışmada PK uygulamaları arttıkça hem içe yönelim hem de dışa yönelim problemlerinin arttığı ortaya konmuştur. Bu bulgu, annelerin manipülatif, suçlayıcı ve müdahaleci uygulamalarının ergenlerde her iki davranış problemine de neden olabileceğini göstermektedir (bkz. Barber, 1996). Diğer taraftan, DK uygulamaları arttıkça dışa yönelim ve (sadece kızlarda) içe yönelim problemlerinin azaldığı bulunmuştur. Bu durum, annelerin aktif izleme davranışlarının özellikle dışa yönelim problemleri açısından olumlu bir etkisi olduğuna işaret etmektedir (bkz. Barber, 1996; Hoeve ve ark., 2009; Lippold ve ark., 2014).

Yukarıda sözü edilen bulgular, PK ve DK uygulamalarının hem ES hem de davranış problemleri ile zıt yönlerde ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulgular, PK ve DK'nın birbirinden ayrı yapılar olduğu görüşünü (bkz. Barber ve ark., 1994; Steinberg, 1990) desteklemektedir. Nitekim bu araştırmanın bulgularıyla uyumlu olarak, daha önce Türkiye'de yürütülen çalışmalarda da bu iki farklı türdeki kontrol uygulamasının ergenin gelişimsel sonuçları (örn., yalnızlık, saldırganlık ve benlik değeri) ve diğer ebeveynlik uygulamalarıyla (örn., ebeveyn desteği) ilişkisinin farklılaştığı gösterilmiştir (örn., Sayıl ve ark., 2008; Sayıl ve ark., 2012). Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, sözü edilen çalışmalarda

algılanan PK uygulamalarının saldırganlık ve yalnızlık ile pozitif yönde, benlik değeri ve anneden algılanan destek ile negatif yönde ilişkili olduğu, DK uygulamalarına dair söz konusu ilişkilerin ise tersi yönde olduğu ortaya konmuştur.

Annenin eğitim düzeyi ile araştırma değişkenleri arasında anlamlı bulunan ilişkiler, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin DK uygulamalarını daha az olumsuz değerlendirdiklerine ve annelerini daha sıcak algıladıklarına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, eğitim düzeyi görece daha yüksek olan anneler daha az PK uyguladıklarını ve çocuklarına daha şefkatli ve destekleyici davrandıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim Sayıl ve arkadaşlarının (2012) ergen bildirimine dayalı elde ettikleri bulgulara göre de alanyazınla tutarlı olarak (örn., Smetana ve Daddis, 2002) eğitim düzeyi daha yüksek olan anneler (lise ve yüksek öğrenim mezunu) eğitim düzeyi daha düşük olan annelere göre daha az PK uygulamaktadırlar [Sözü edilen çalışmada eğitim düzeyi daha yüksek olan ergenlerin annelerinden daha fazla DK (bilgi talebi) algıladıkları ortaya konmuştur. Ancak bu çalışmada her iki bildirimine göre de bu yönde bir farklılaşma elde edilmemiştir]. Bunlara ek olarak, hem ergen hem de anne bildirimine dayalı bulgular, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin içe yönelim ve dışa yönelim problemi gösterme eğilimlerinin azaldığına işaret etmektedir. Bu nedenle, diğer bazı araştırmalarda olduğu gibi (örn., Camras, Sun, Li ve Wright, 2012; Chao ve Aque, 2009; Sayıl ve ark., 2012) bu çalışmada da temel hipotezlerde öne sürülen ilişkiler incelenirken annenin eğitim düzeyinin davranış problemleri üzerindeki etkisi kontrol edilmiştir.

4.2. ARAŞTIRMANIN TEMEL HİPOTEZLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Tablo 27. Araştırmanın Temel Hipotezlerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Özet Tablosu

Hipotezler	Birinci Analiz	İkinci Analiz
H1: PK, ergenlerin PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri yoluyla içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili olacaktır.	Doğrulandı	Doğrulandı
H2: DK, ergenlerin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri yoluyla içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili olacaktır.	Doğrulandı	Doğrulandı
H3a: Ebeveyn sıcaklığı, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulandı	Doğrulanmadı
H3b: Ebeveyn sıcaklığı, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulanmadı	Doğrulanmadı
H4a: Olumsuz duygulanım, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulanmadı	Doğrulanmadı
H4b: Olumsuz duygulanım, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulanmadı	Doğrulanmadı
H5a: PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, H1’de belirtilen ilişki örüntüsünde PK ve PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulandı	Doğrulanmadı*
H5b: DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı, H2’de belirtilen ilişki örüntüsünde DK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulanmadı	Doğrulanmadı
H6: H1-H5’te öne sürülen ilişki örüntülerinde cinsiyet düzenleyici bir rol oynayacaktır.	Doğrulanmadı	Doğrulanmadı

Not. Birinci analizlerde yordayıcı değişken(ler) ergen bildirimine sonuç değişkenler anne bildirimine; ikinci analizlerde yordayıcı değişken(ler) anne bildirimine, sonuç değişkenler ergen bildirimine dayalıdır.

*Tüm örnekleme doğrulanmamıştır ancak kızlarda doğrulanmıştır.

4.2.1. PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolü

Bu çalışmada, ergenlerin PK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide kısmi aracı rol oynadığı ortaya konmuştur. **Anne** ve **ergen bildirimlerinin** birlikte ele alındığı iki farklı modelde de aynı bulgu elde edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın ilk hipotezi doğrulanmıştır.

Elde edilen bu bulgu, PK uygulamalarının davranış problemleri ile ilişkisinin kısmen, ergenlerin olumsuz değerlendirmeleri ile açıklanabileceğine işaret etmektedir. Öyle görünmektedir ki ergenler, maruz kaldıkları PK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha öfkeli ve üzgün hissetmekte, yaşamlarına müdahale edildiğini ve annelerinin gözünde önemsiz olduklarını düşünmektedirler. Buna bağlı olarak da ergenlerin davranış problemi gösterme eğilimlerinin arttığı söylenebilir.

Ergenlerin PK uygulamalarını neden olumsuz değerlendirdikleri ve bunun sonucunda neden davranış problemleri gösterdikleri, Kendini Belirleme Kuramı (Deci ve Ryan, 2000) ve Psikolojik Tepkisellik Kuramı (Brehm ve Brehm, 1981) olmak üzere iki farklı kuram çerçevesinde tartışılabilir. Kendini Belirleme Kuramına göre bireylerin özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyacı bulunmaktadır. Psikolojik sağlığın korunabilmesi ve işlevsel, etkin bir yaşam sürdürülebilme için bu temel ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların doyumu engellendiğinde ise bireyin gelişimi olumsuz etkilenmektedir (Costa ve ark., 2016; Deci ve Ryan, 2000). Bu bağlamda, ebeveynlerin kontrolcü uygulamalarının sözü edilen üç temel ihtiyacın karşılanmasını engellediği bu nedenle de çocukların/ergenlerin psikososyal uyumunu olumsuz etkilediği öne sürülmüştür (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Ebeveynin, ergeni kendi istekleri doğrultusunda davranmaya, düşünmeye ve hissetmeye zorlaması, sevgiyi koşullu olarak sunması ve utandırma/suçluluk yaratma amaçlı davranışları ergende baskı, yabancılaşma, yalnızlık ve yetersizlik hislerine neden olabilmektedir (Costa ve ark., 2019; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Dolayısıyla, ergenlerin maruz kaldıkları bu davranışlar karşısında annelerinin gözünde değersiz olduklarına inanmaları, yaşamlarına müdahale edildiğini düşünmeleri ve olumsuz duygular hissetmeleri oldukça anlaşılır görünmektedir.

Özerkliğin önemine dikkat çeken bir diğer kuram olan Psikolojik Tepkisellik Kuramına göre bireylerin özerk hareket etmelerini engelleyen ya da tehdit eden durumlar, olumsuz duygu (örn., öfke) ve düşüncelerin yanı sıra tepkisel davranmaya neden olabilir (Brehm ve Brehm, 1981; Rains, 2013). Bireylerin özerk hareket etmeleri ne kadar fazla engellenirse tepkisel davranma olasılıkları da o kadar yüksektir. Diğer taraftan, eğer birey durumu değiştiremeyeceğini düşünüyorsa öğrenilmiş çaresizlik ve depresif duygular hissedebilir (Brehm ve Brehm, 1981). Nitekim, bu çalışmada da ergenlerin, özerkliklerini kısıtlayan PK uygulamalarına daha sık maruz kaldıklarında, bu uygulamaları daha müdahaleci değerlendirdikleri ve daha fazla öfke hissettikleri gösterilmiştir. Buna ek olarak, elde edilen bulgular ergenlerin, bu olumsuz duygu ve düşüncelerinin de etkisiyle tepkisel olarak dışa yönelim problemi gösterdiklerine işaret etmektedir. Öyle görünmektedir ki ergen, özerkliği

baskılanmaya çalışıldığında, olumsuz değerlendirmelerinin de etkisiyle annesinin hoşlanmayacağı davranışlar göstermekte, bu sayede özerkliğini yeniden kazanmaya çalışmaktadır. Buna ek olarak, annelerinin kontrolcü uygulamalarını benzer şekilde olumsuz değerlendiren bazı ergenlerin, bu durumu değiştiremeyeceklerini düşündükleri bu nedenle de dışa yönelim problemleri yerine (veya dışa yönelim problemlerinin yanı sıra) içe yönelim problemleri gösterdikleri söylenebilir. Nitekim Van Petegem ve arkadaşları (2015), sözü edilen iki kuramın ortak noktalarından yola çıkarak yürüttükleri çalışmalarında, PK uygulamalarının ergenlerin özerklik ihtiyacının doyumunu engellediğini buna bağlı olarak tepkisel eğilimlerinin arttığını göstermişlerdir. Tepkisel eğilimleri artan ergenlerin de dışa yönelim ve içe yönelim problemi gösterdiklerini bulmuşlardır. Sözü edilen tepkisel eğilimleri Türkiye’de ele alan bir çalışmada elde edilen bulgulara göre de PK uygulamaları daha sık kullanıldığında ergenlerin psikolojik tepkiselliği artmakta buna bağlı olarak benlik değerleri düşerken depresyon belirtileri artmaktadır (Tığrak, 2017).

Maruz kalınan PK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz değerlendirilmesi ve davranış problemi gösterme eğiliminin artması, bu uygulamaların ergenlerin yaşama bakışını etkilemesiyle de ilişkilendirilebilir (bkz. Scharf ve Goldner, 2018; Schleider, Vélez, Krause ve Gillham, 2014). Schleider ve arkadaşlarının (2014) boylamsal araştırma bulgularına göre daha fazla PK uygulamasına maruz kalan ergenler, olumsuz olayların nedenlerinin değiştirilemez ve genellenebilir olduğunu düşünmekte, buna bağlı olarak da kaygı belirtileri göstermektedirler. Araştırmacılar, bu bulgularına dayanarak, sıklıkla uygulanan manipüle edici ve suçluluk yaratma amaçlı davranışların ergeni, hem kendisine (örn., “yeterince iyi değilim”) hem de başkalarına ilişkin (örn., “annem ve babam beni önemsemiyor”, “yetişkinler acımasızdır”) olumsuz düşüncelere itebileceğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, bu tür davranışların ergenin, dünyanın tehlikeli bir yer olduğuna inanmasına ve gelecekte meydana gelebilecek olumsuz olaylarla başa çıkma becerilerinden şüphe duymasına neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular da bu yöndedir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin, PK uygulamalarını anneleri için önemsiz olduklarının bir kanıtı olarak yorumladıkları söylenebilir. Anneleri için değersiz olduklarını düşünen ergenler, kendilerine ilişkin bu olumsuz yargılarını diğer ilişkilerine genelliyor ve bu durumun değiştirilemeyeceğini düşünüyor olabilirler. Buna bağlı olarak da kendilerini sosyal ilişkilerden soyutluyor, kaygı/depresyon ve somatizasyon belirtileri gösteriyor olabilirler. Bunun yanı sıra, bazı ergenler hissettikleri öfkenin de etkisiyle saldırgan davranışlar sergiliyor ve kurallara karşı geliyor görünmektedir.

Soenens, Vansteenkiste ve Van Petegem (2015), kontrolcü uygulamaların ergenlerin/çocukların gelişimini evrensel olarak olumsuz etkilediğini ancak bu uygulamalara yönelik değerlendirmelerin ve başa çıkma yollarının farklılaşabileceğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, önceki araştırmalar bazı kültürlerde ergenlerin aynı ebeveyn uygulamasına hem olumlu hem de olumsuz anlamlar yükleyebileceğini göstermiştir. Örneğin, Mason ve arkadaşlarının (2004) çalışmasında, Afrikalı Amerikalı ergenlerin, annelerinin (ya da temel bakım veren kişinin) *suçluluk yaratma* amaçlı davranışları karşısında hem kontrol/manipule edildiklerini düşündükleri hem de sevildiklerini/ilgilenildiklerini hissettikleri ortaya konmuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgular da ergenlerin, PK uygulamalarını yaşamlarına müdahale olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Ancak yukarıda sözü edilen bulgunun aksine, bu uygulamaların sıklığı arttıkça ergenlerin kendilerini annelerinin gözünde değersiz hissetmeleri söz konusu davranışların ilgi ve sevginin bir belirtisi olarak yorumlanmadığına işaret etmektedir.

Bu bağlamda, bazı araştırmacılar belirli PK uygulamalarına yüklenen anlamın kültüre göre farklılaşabileceğini öne sürmüşlerdir (örn., Chen, Soenens, Vansteenkiste, Petegem ve Beyers, 2016; Rudy, Carlo, Lambert ve Awong, 2014). Nitekim, bazı kültürlerde *suçluluk yaratmanın* diğer PK uygulamalarına göre daha olumlu değerlendirildiğine işaret eden araştırma bulguları elde edilmiştir (Chen ve ark., 2016; Mason ve ark., 2004; Rudy ve ark., 2014). Örneğin, Chen ve arkadaşları (2016) karşılıklı bağımlılığın vurgulandığı ve toplulukçu kültürel eğilimin baskın olduğu Çin’de suçluluk yaratmanın çocukta sorumluluk anlayışının gelişmesi amacıyla sıklıkla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar, Çinli ve Belçikalı ergenleri karşılaştırdıkları çalışmalarında, Çinli ergenlerin akademik alanda suçluluk yaratmayı daha az müdahaleci algıladıklarını göstermişlerdir. Bu bulguyla paralel olarak Rudy ve arkadaşları (2014), sevgiyi geri çekme, çocuğun duygu ve düşüncelerini dikkate almama gibi katı PK uygulamalarının çocuğun özerk hareket etmesini engellediğini, diğer taraftan, ilişki yönelimli suçluluk yaratma davranışlarının (örn., ebeveynin “beni önemseseydin endişelenmeme neden olan şeyler yapmazdın” demesi) bireyci kültürlerden farklı olarak toplulukçu kültürlerde bir değer olarak görülen karşılıklı bağımlılığı teşvik etmek için kullanıldığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar, Hindistanlı ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin geriye dönük yaşantılarına ilişkin bildirimlerini karşılaştırdıkları çalışmalarında, ilişki yönelimli suçluluk yaratma davranışları ile katı PK uygulamaları arasındaki ilişkinin Amerikalı öğrencilerde daha güçlü olduğunu göstermişlerdir. Bir diğer deyişle, Hindistan ile karşılaştırıldığında Amerika’da suçluluk yaratmaya sıklıkla başvuran ebeveynlerin katı PK uygulamalarını kullanma eğilimlerinin de daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, katı PK uygulamalarının her iki

kültürde de öğrencilerin öz saygısını olumsuz etkilediği, diğer taraftan, suçluluk yaratmanın Hindistanlı öğrencilerde öz saygıyla pozitif Amerikalı öğrencilerde ise negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Rudy ve ark., 2014). Dolayısıyla bu bulgular, araştırmacıların da ifade ettiği bazı kültürlerde (ilişki yönelimli) suçluluk yaratmaya yüklenen anlamın diğer PK uygulamalarına göre daha olumlu olduğunu göstermektedir. Ancak hatırlanacağı gibi, bu çalışma kapsamında ergenlerin olası olumlu değerlendirmeleri ele alınmamış ve farklı PK uygulamaları ayrıştırılarak incelenmemiştir. Bu nedenle ergenlerin, suçluluk yaratma gibi belirli PK uygulamalarını bazı açılardan olumlu değerlendirip değerlendirmedikleri konusunda doğrudan bir çıkarım yapmak söz konusu değildir.

Önceki araştırmalarda, PK uygulamalarının daha normatif olduğu kültürlerde ergenler tarafından daha az olumsuz değerlendirildiği gösterilmiştir (Chao ve Aque, 2009; Helwig ve ark., 2014). Örneğin, Chao ve Aque (2009), Asyalı ergenlere kıyasla Avrupalı Amerikalı ergenlerin, PK uygulamalarına daha az maruz kaldıklarını ve bu uygulamalar karşısında daha fazla öfke hissettiklerini göstermişlerdir. Bu bağlamda, Weitkamp ve Seiffge-Krenke'in (2019) 14 ile 16 yaşları arasındaki ergenlerle sekiz farklı ülkede yürüttükleri bir çalışmada elde edilen sonuçlar, PK uygulamalarının Türkiye'de Almanya ve Fransa gibi ülkelere göre daha yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir (Sözü edilen çalışmada Türkiye'deki algılanan ortalama PK düzeyinin 5 üzerinden 2.69 olduğu bu çalışmada ise 4 üzerinden 1.69 (anne bildiriminde 1.59) olduğu ortaya konmuştur). Buradan hareketle, ülkemizdeki ergenlerin, bireyci eğilimin daha baskın olduğu sözü edilen ülkelerdeki ergenlere kıyasla PK uygulamalarını daha az olumsuz değerlendirdikleri tahmini yapılabilir. Ancak, bu spekülasyonun kültürlerarası karşılaştırmaları içeren çalışmalarla incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Özetle, bu çalışmada PK uygulamalarının kısmen, ergenlerin bu uygulamalara yönelik olumsuz değerlendirmeleri üzerinden davranış problemleri ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Dolayısıyla, beraberlik kültürünün devam ettiği ancak özerkliğin de işlevsel hale geldiği kültürel ortamlarda (bkz. Kağıtçıbaşı, 2012), sözü edilen uygulamaların olumsuz değerlendirildiği ve ergenin uyumunu olumsuz etkilediği söylenebilir. Ayrıca, PK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin söz konusu ilişkiyi kısmi olarak açıklaması, bu uygulamaların ergenin uyumunu doğrudan ya da bu çalışmada ele alınmayan başka mekanizmalar aracılığıyla da etkilediğine işaret etmektedir.

4.2.2. DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmenin Aracı Rolü

Bu araştırmada, DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin DK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkide tam aracı rol oynadığı ortaya konmuştur. **Anne** ve **ergen bildirimlerinin** birlikte ele alındığı iki modelde de aynı bulgu elde edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın ikinci hipotezi de doğrulanmıştır.

Elde edilen bu bulgular, sıklıkla uygulanan aktif izleme davranışlarının yaşama müdahale olarak algılanmadığına, annenin gözünde önemsiz olmanın bir göstergesi olarak yorumlanmadığına ve olumsuz duygulara yol açmadığına işaret etmektedir. Aksine, sözü edilen bulgular ergenlerin, aktif izleme uygulamalarını bir çeşit ebeveyn ilgisi olarak değerlendirdiklerini düşündürmektedir. Dolayısıyla, sıklıkla uygulanan aktif izleme davranışlarının ergen ve anne arasındaki ilişkiyi olumlu yönde etkilediği, buna bağlı olarak içe yönelim ve dışa yönelim problemi gösterme eğilimini azalttığı öne sürülebilir.

Öyle görünmektedir ki ergenler, DK uygulamalarını oldukça olağan uygulamalar olarak görmekte ve ebeveyn olmanın bir gerekliliği olarak değerlendirmektedirler. Nitekim, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde çoğu ergen, senaryolardaki aktif izleme davranışlarının günlük yaşantılarında anneleri tarafından sıklıkla uygulandığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, anne olmanın senaryolarda anlatılan şekilde davranmayı gerektirdiğini sıklıkla vurgulamışlardır. Ayrıca bu görüşmelerde çoğu ergenin annelerinin bu davranışlarına iyi niyet atfettikleri (örn., “Beni korumak için nereye gittiğimi öğrenmek istiyor”, “Beni merak ettiği için soruyor”) görülmüştür. Bu bağlamda Padilla-Walker ve Carlo'nun (2004) çalışmasında ergenler, iyi niyetle yapıldığını düşündükleri disiplin uygulamalarını makul davranışlar olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla ergenler, annelerinin iyi niyetle (örn., onları korumak için) kendilerine sorular sorup kurallar koyduklarını düşündükleri ve bu uygulamaları ebeveyn olmanın bir gerekliliği olarak gördükleri için olumsuz değerlendirmemiş olabilirler. Nitekim, bu çalışmada çocuklarını daha sıkı ve tutarlı olarak izleyen annelerin daha şefkatli algılanmaları bu açıklamaları güçlendirmektedir.

Batıda yürütülen çalışmalarda aktif izleme uygulamalarının ergenler tarafından olumsuz değerlendirildiği (örn., mahremiyet ihlali, aşırı kontrol edilme hissi) buna bağlı olarak da ergenin uyumunu olumsuz etkilediği ortaya konmuştur (örn., Hawk ve ark., 2016; Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017; Laird ve ark., 2018). Bu çalışmada ise yukarıda ifade edildiği gibi aksi yönde bulgular elde edilmiştir. Bu durumun olası nedenlerinden biri kültürel

farklılıklar olabilir. Kültürel bağlam, ergenlerin ana babalık uygulamaları karşısında ne hissettiklerini, nasıl tepki verdiklerini ve bu uygulamaları nasıl yorumladıklarını etkilemektedir (Soenens ve ark., 2015; Tilton-Weaver ve Stattin, 2010). Bu nedenle, benzer uygulamalar farklı kültürel bağlamlarda aynı işlevi görmeyebilir (Bornstein, 2012). Bağımsız aile modelinin ön plana çıktığı bireyci Batı kültürlerinde bağımsızlık ve bireyselleşmenin görece daha fazla vurgulandığı ifade edilmektedir (Bornstein, 2012; Kağıtçıbaşı, 2013). Bu nedenle, sıkı ebeveyn denetimi bu kültürlerde daha az yaygındır ve daha az normatif olduğu için de sevgi eksikliği olarak değerlendirilebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Dolayısıyla, Batı kültürlerindeki ergenlerin aktif izleme uygulamalarını yaşamlarına müdahale ve aşırı kontrol olarak değerlendirmeleri oldukça anlaşılır bir durumdur. Diğer taraftan, sıkı ebeveyn denetimi Doğu kültürlerinde daha yaygın olduğu için olağan olarak görülmekte ve sevgi eksikliği olarak değerlendirilmemektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Nitekim, Amerika’da yaşayan Çinli göçmen ergenlerin, Avrupalı Amerikalı ergenlerle karşılaştırıldığında ebeveynlerinin sınırlayıcı uygulamaları karşısında daha az öfke rapor etmeleri de bu görüşü desteklemektedir (Chao ve Aque, 2009).

Türkiye’nin kentsel bölgelerinde anne babalar bir yandan çocuğun özerkliğini desteklemeye bir yandan da ebeveyn/aileye olan duygusal bağlılığını (connectedness) devam ettirmeye çalışmaktadır. Buna bağlı olarak da baskıcı olmayan bir şekilde kontrol uygulama eğilimi göstermektedirler (Kağıtçıbaşı, 2013). Nitekim, Türkiye’de yürütülen bir çalışmada hem ergen hem de anne bildirimine göre annelerin akran ilişkileri ve arkadaş seçimine ilişkin yönetim stratejileri arasından en fazla destek stratejisini (örn., çocuğu arkadaşlarıyla sorun yaşadığında onunla konuşma) daha sonra yasaklama stratejisini (örn., çocuğunun, arkadaşlarının evinde kalmasına izin vermeme) kullandıkları gösterilmiştir (Bayar, 2016). Aynı çalışmada daha müdahaleci olduğu ifade edilen kontrol stratejisinin (örn., kişisel eşyaları karıştırma, arkadaş seçimine müdahale etme) ise en az kullanılan yöntem olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgular da annelerin günlük yaşam içerisinde çocuğa bir tür rehberlik sağladığı düşünülen aktif izleme uygulamalarına sıklıkla başvurduklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla, Batıdaki bulguların aksine bu çalışma kapsamında sözü edilen uygulamaların olumsuz değerlendirilmemesi şaşırtıcı değildir.

Ergenlerin ebeveynlerinden bağımsız hareket edebilme beklentisinin bazı kültürlerde görece daha geç ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Darling, Cumsille ve Peña-Alampay, 2005). Dolayısıyla yukarıda değinilen çelişkili bulguların bir diğer olası nedeni özerklik beklentisindeki kültürel farklılıklar olabilir. Türkiye’de annelerin, çocuklarının yaşamlarına

gereğinden fazla dahil oldukları, bir diğer deyişle, helikopter ebeveynlik (yüksek düzeyde sıcaklık ve kontrol, düşük düzeyde özerklik sağlama; bkz. Padilla-Walker ve Nelson, 2012) gösterme eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Weitkamp ve Seiffge-Krenke, 2019). Bu bulgu, ülkemizdeki ergenlerin Batıdaki yaşlılarına göre daha geç yaşlarda özerk davranma beklentisi içine girdiklerini düşündürmektedir. Nitekim Sayıl ve Kındap Tepe (2012), Batı kültürlerinde bireyciliğe ve bağımsızlığa olan vurgu nedeniyle ana babaların, çocuklarının kendi başlarına karar vermesine görece daha erken yaşlarda izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, DK uygulamalarının olumsuz değerlendirilmemesi, özerk davranma beklentisinin ele alınan yaş grubunda düşük olmasıyla da ilişkili olabilir. Ancak Smetana ve arkadaşlarının (2005) ifade ettiği gibi, daha erken yaşlarda duyarlılık/ilgi olarak değerlendirilen ebeveyn uygulamaları daha ileri yaşlarda yaşama müdahale olarak yorumlanabilir. Bu nedenle, benzer ilişki örüntülerinin daha ileri yaşlardaki ergenler için de geçerli olup olmadığı araştırılmalıdır.

Annelerin DK uygulamalarının olumsuz değerlendirilmemesinin bir diğer olası nedeni ergenlerin, ev dışında ve okulda yaptıkları aktiviteleri daha az kişisel alan içerisinde algılamaları olabilir. Alanyazında elde edilen bulgular, ergenlerin kendi kontrolleri altında olması gerektiğini düşündükleri kişisel alanda (örn., arkadaş seçimi, boş zamanın nasıl geçirildiği ve ziyaret edilen internet siteleri) uygulanan ebeveyn kontrolünü daha olumsuz yorumladıklarını göstermektedir (bkz. Hawk ve ark., 2016). Örneğin, Kakihara ve Tilton-Weaver (2009) kişisel alanda (örn., arkadaş seçimi) uygulanan her tür kontrolün (PK ve DK) daha olumsuz değerlendirildiğini göstermişlerdir. Ancak kişisel alanın sınırlarının ve içeriğinin kültürden kültüre farklılaşabileceği ifade edilmektedir (Smetana ve ark., 2005). Bu bağlamda, ülkemizde yürütülen bir çalışmada (Sayıl ve Kındap, 2016), ergenlerin; yatma vakti, arkadaş seçimi ve izlenen TV programları gibi konuları içeren kişisel alanda algıladıkları yetkinin Batıdaki ergenler kadar yüksek olmadığı ifade edilmiştir. Bu çalışmadaki vinyetlerde ergenin okulda geçirdiği zaman ve faaliyetler ile okul sonrası dışarıdaki aktiviteleri ele alınmıştır. Annelerin bu konulardaki aktif izleme uygulamalarının oldukça meşru algılanması, ergenlerin bu konuları kişisel alan içinde değerlendirme eğilimlerinin ya da bu konulara ilişkin kendi yetkilerinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla ergenler, söz konusu uygulamaları bu sebeple yaşamlarına müdahale olarak değerlendirmemiş olabilirler.

Alanyazındaki bulgular, ele alınan davranışsal kontrolün türüne bağlı olarak, DK'nın ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğinin ve ergenin uyumu üzerindeki etkisinin farklılaşabileceğine işaret etmektedir. Örneğin, Hawk ve arkadaşları (2016), gizli kapaklı (covert) izleme davranışlarının (örn. ergeni telefonda konuşurken dinleme, ergenin izni olmadan kişisel

eşyalarını karıştırma) açık olarak yapılan izleme davranışlarına (örn., ergene sorular sorarak bilgi edinmeye çalışma) göre daha olumsuz algılandığını (mahremiyet ihlali) göstermişlerdir. Bununla birlikte, aynı çalışmada gizli kapaklı yapılan izleme uygulamaları ile dışa yönelim problemleri arasında daha güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Hatırlanacağı gibi, bu çalışma kapsamında sadece açık olarak uygulanan (ergenin farkında olduğu) izleme davranışları ele alınmıştır. Bu nedenle, bu araştırmada elde edilen bulguların gizli kapaklı yapılan izleme davranışları için geçerli olup olmadığının ilerideki çalışmalarda araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Conger (2009), ebeveyn kontrolünü kontrol ve yapı olarak (PK ve DK olarak) ikiye ayırmanın doğru olmadığını öne sürmüştür. Bunun nedeni, araştırmacıya göre ebeveyn kuralları ve beklentilerinin de diğer kontrol türleri gibi baskı, müdahale ve güç içermesidir. Nitekim, Batı kültürlerinde yürütülen çalışmalar da (Arım ve ark., 2010; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009) DK uygulamalarının kişisel alanda ve sıklıkla uygulandığında PK uygulamaları gibi olumsuz değerlendirildiğine işaret etmektedir. Bu nedenle araştırmacılar, PK ve DK'nın bir noktada örtüştüğünü ifade etmişlerdir. Ancak öyle görünmektedir ki ülkemizdeki ergenlerin bakış açısından değerlendirildiğinde bu uygulamalar birbirinden farklılaşmaktadır. PK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz değerlendirildiği, DK uygulamalarının (bu çalışma kapsamında ele alınan konularda uygulanan aktif izleme davranışlarının) sıklığı arttıkça olumsuz değerlendirme eğiliminin azaldığı görülmüştür. Buradan hareketle, sözü edilen uygulamaların en azından bazı kültürlerde iki ayrı yapıyı temsil ettiği söylenebilir. Nitekim ülkemizde yürütülen önceki çalışmalarda da PK ve DK'nın ergenin gelişimsel sonuçlarıyla ilişkisinin farklılaştığı ortaya konularak bu iki farklı türdeki kontrolün ayrı yapılar olduğu doğrulanmıştır (örn., Harma, 2008; Kındap ve ark., 2008; Sayıl ve ark., 2012).

4.2.3. Ebeveyn Sıcaklığının Düzenleyici Rolü

4.2.3.1. Psikolojik Kontrol ve Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim

Bu çalışmada, ergen bildirimine dayalı ES ile PK arasındaki etkileşimin anlamlı olduğu bulunmuştur. Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse anneden algılanan sıcaklık düzeyi görece yüksek ve düşük olan iki grup ergenin de PK düzeyi arttıkça PK uygulamalarını daha olumsuz değerlendirdikleri gösterilmiştir. Ancak bu ilişkinin annelerini daha sıcak algılayan ergenlerde daha güçlü olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan, anne bildirimine dayalı ES ile PK arasında ise bir etkileşim bulunmamıştır. Dolayısıyla ES'nin, PK ve PK uygulamalarına yönelik

değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacağı hipotezi sadece ergen bildirimine dayalı ES için doğrulanmıştır.

Bu bulgular, annelerini *daha sıcak* algılayan ergenlerin, maruz kaldıkları PK uygulamalarının artışına daha duyarlı olduklarına işaret etmektedir. Aunola ve Nurmi'nin (2004) ifade ettiği gibi, şefkatli ve destekleyici ebeveynlerin PK uygulamalarına sıkça başvurması ailedeki ilişki örüntüsünün iç içe geçmiş (enmeshed relationships) olduğuna işaret ediyor olabilir. Bu tür ailelerde ebeveynler, sundukları şefkati zaman zaman çocuklarını manipüle etmek ya da çocukları üzerinde baskı kurmak için kullanmakta böylece çocuklarının kendilerine yakın ve bağlı kalmasını sağlamaya çalışmaktadırlar (Aunola ve Nurmi, 2005; Gargurevich ve Soenens, 2016). Kakihara ve Tilton-Weaver (2009), iç içe geçmiş ilişki örüntüsünün gözlemlendiği ailelerdeki ergenlerin özerk hareket etme beklentilerinin düşük olabileceğini bu nedenle oldukça kontrolcü olan uygulamaları bile olumsuz (müdahaleci) yorumlamayabileceklerini öne sürmüşlerdir. Ancak araştırmacıların bu görüşünün aksine bu çalışmada, maruz kalınan PK uygulamaları arttıkça annelerini görece daha sıcak algılayan ergenlerin de bu uygulamaları olumsuz değerlendirdikleri gösterilmiştir. Bunun olası nedenlerinden biri, bu uygulamaların sıklıkla kullanıldığında tolere edilmesinin zorlaşması olabilir. Ayrıca bu tür davranışlar, daha nadir uygulandığında geçici ve durumsal faktörlere (örn., çok yorulduğu için böyle söyledi) ya da annenin kişilik özelliklerine (örn., benim annem de böyle birisi, beni seviyor ama bazen böyle şeyler de söyleyebiliyor) atıf yapıyorken sıklıkla uygulandığında annelerin şefkatli ve destekleyici davranışlarına ilişkin içtenliğin sorgulanmasına neden oluyor olabilir. Buna bağlı olarak da ergenlerin, annelerine olan güvenleri sarsılıyor olabilir. Dolayısıyla, annelerinin şefkatli ve destekleyici uygulamaları, PK uygulamalarının sıklığı arttıkça ödünleyici etkisini kaybediyor görünmektedir.

Diğer taraftan, annelerini *daha az sıcak* algılayan ergenlerin ise PK uygulamalarını, bu davranışların sıklığından görece bağımsız olarak olumsuz değerlendirdikleri gösterilmiştir. Dolayısıyla, bu ergenlerin nadir olarak maruz kalsalar da bu uygulamaları tolere etmedikleri ve olumsuz değerlendirdikleri söylenebilir. PK uygulamaları, annelerini daha az şefkatli ve destekleyici algılayan ergenlerin sevgi eksikliği algısını pekiştiriyor bu nedenle de annenin gözünde değersiz olmanın bir kanıtı olarak değerlendiriliyor olabilir. Bununla birlikte, PK uygulamalarının iyi niyetle yapılmadığını düşündükleri için bu uygulamaları yaşamlarına müdahale olarak yorumluyor ve olumsuz duygular hissediyor olabilirler. Dolayısıyla, annelerini daha az sıcak algılayan ergenlerin nadir olarak uygulandığında bile PK uygulamalarından olumsuz etkilendikleri öne sürülebilir.

Özetle, bazı araştırmacılar PK uygulamalarının ES düzeyi yüksek olduğunda ergenler tarafından bir tür ebeveyn ilgisi olarak yorumlanabileceğini (örn., Pettit ve Laird, 2002) ya da daha az müdahaleci olarak değerlendirilebileceğini (Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009) öne sürmüşlerdir. Ancak elde edilen bulgular araştırmacıların bu görüşlerinin sadece PK uygulamaları nadir olarak kullanıldığında geçerli olabileceğine işaret etmektedir. Annelerini daha sıcak algılayan ergenler, PK uygulamaları arttıkça bu uygulamaları daha olumsuz değerlendirmektedirler. Diğer taraftan, annelerini daha az sıcak algılayan ergenlerin ise çok sık maruz kalmasalar bile bu uygulamaları olumsuz değerlendirme eğilimlerinin genel olarak yüksek olduğu söylenebilir.

4.2.3.2. Davranışsal Kontrol ve Ebeveyn Sıcaklığı Arasındaki Etkileşim

Araştırmada elde edilen sonuçlar, ergen ve anne bildirimine dayalı DK ile ES arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını göstermiştir. Bir diğer ifadeyle, aktif izleme uygulamaları ile olumsuz değerlendirmeler arasındaki negatif ilişkinin ES düzeyinden bağımsız olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla, ES'nin DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynayacağı hipotezi doğrulanmamıştır.

Ebeveyn sıcaklığının düzenleyici rolünü ele alan araştırmalarda elde edilen bazı bulgular, ebeveynlerini görece daha sıcak algılayan ergenlerin belirli DK uygulamalarını olumsuz değerlendirdiklerine (Hawk ve ark., 2008) ve DK uygulamalarının yüksek düzeyde devam ettirilmesinin bu ergenlerde davranış problemlerine yol açtığına işaret etmektedir (Keijsers ve ark., 2009). Diğer taraftan, bazı araştırmalarda ise tam tersi yönde bulgular elde edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, sadece ebeveynleri daha az şefkatli ve destekleyici olan ergenlerin DK uygulamalarını olumsuz değerlendirdikleri ve bu uygulamalardan olumsuz etkilendikleri gösterilmiştir (Forehand ve Nousiainen, 1993; LaFleur ve ark., 2016; Salaam ve Mounts, 2016). Ancak bu araştırmadan elde edilen bulgular, iki farklı yöne de işaret eden bulguları destekler nitelikte değildir. Ulaşılan sonuçlar, DK uygulamalarının genel olarak olumsuz değerlendirilmediğine işaret etmektedir. Bu durum ergenlerin, anneleri görece daha nadir olarak şefkatli ve destekleyici davranışlar sergileseler bile tutarlı olarak uygulanan aktif izleme davranışlarını ebeveyn ilgisi olarak değerlendirdiklerini ve/veya bu davranışlara iyi niyet atfettiklerini düşündürmektedir.

Özetlenen araştırma bulguları değerlendirilirken genel olarak Batı kültürlerinde yürütüldüğü dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Kağıtçıbaşı (2012), bu kültürlerde sıkı ebeveyn denetiminin

sevgi eksikliği olarak yorumlanabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla sözü edilen kültürlerde anneler ergenlere genel olarak şefkatli davrandıklarında (örn., övdüğünde, gülümsediğinde) ve onlara kendileriyle rahatça konuşabileceklerini hissettirdiklerinde, ergenler annelerinin aktif izleme uygulamalarını sevgi eksikliği olarak değerlendirmiyor olabilir. Dolayısıyla da söz konusu uygulamalar karşısında daha az olumsuz duygular hissediyor ve bu uygulamaları daha az olumsuz (örn., yaşamlarına müdahale ve mahremiyet ihlali) değerlendiriyor olabilirler. Öte yandan, ebeveynin şefkatli ve destekleyici davranışlar sergileme eğilimi düşük olduğunda, DK uygulamaları ergenin sevgi eksikliği algısını pekiştiriyor olabilir. Doğu kültürlerinde ebeveyn denetimini sevgi eksikliği olarak değerlendirme eğiliminin düşük olduğu ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Nitekim bu çalışmada elde edilen bulgular, DK uygulamalarının ülkemizde bir çeşit ilgi olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, DK uygulamaları bir tür ilgi ve sevgi göstergesi olarak algılandığı için ES'nin düzenleyici bir rol oynamaması anlaşılabilir.

Alternatif olarak, özerkliğin ve bağımsızlığın vurgulandığı Batı kültürlerinde annelerini daha sıcak algılayan ergenler, kuralların sıkı bir şekilde takip edilmesinden ve nerede kimlerle neler yaptıkları hakkında sorular sorulmasından annelerinin kendilerine güvenmedikleri anlamını çıkarıyor olabilirler. Dolayısıyla, annelerinin kendilerine daha fazla güven duymasına gerektiğini düşünen bu ergenlerin, sözü edilen davranışları olumsuz değerlendirmesi (örn., Hawk ve ark., 2008) anlaşılabilir bir durumdur. Buna bağlı olarak, aktivitelerinin ve davranışlarının sıkı olarak izlenmesinin bu ergenlerde tepkisel olarak davranış problemlerine yol açması şaşırtıcı değildir (bkz. Keijsers ve ark., 2009).

Darling ve arkadaşları (2008), erken ergenlikten orta ergenliğe doğru ebeveyn otoritesine ilişkin meşruluk algısının ve ebeveyne olan itaatin azaldığını göstermişlerdir. Ancak araştırmacılar, *ebeveynlerini daha destekleyici algılayan*, ebeveynleri tarafından daha fazla izlenen ve daha az davranış problemi sergileyen ergenlerin, 11 ile 17 yaşları arasında alınan tüm ölçümlerde *ebeveyn otoritesini daha meşru algıladıklarını* ve ebeveynlerine daha fazla itaat ettiklerini bulmuşlardır. Bu bulgularla tutarlı olarak, bu çalışmada da anneden algılanan sıcaklık düzeyi arttıkça DK uygulamalarının daha meşru, azaldıkça daha az meşru algılandığı ortaya konmuştur. Ancak elde edilen bulgular anneleri görece daha az şefkatli olan ergenlerin de sıklıkla uygulandığında bu uygulamaları olumsuz değerlendirmediklerine işaret etmektedir. Öyle görünmektedir ki bu ergenler annelerinin kurallar koymaya ve bilgi talebinde bulunmaya daha az hakkı olduklarını düşünseler de annelerinin kontrol uygulamalarına iyi niyet atfettikleri için bu uygulamaları olumsuz değerlendirme eğilimi göstermemektedirler.

Tüm bunlara ek olarak, betimsel değerler incelendiğinde hem ergenlerin hem de annelerin ES ve DK'yı oldukça yüksek rapor ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla ES ve DK arasındaki etkileşimin anlamsız bulunması bu durumla da ilişkili olabilir. Bu nedenle, sözü edilen bulgu ve çıkarımlar, ülkemizde yürütülecek başka çalışmalar tarafından doğrulanmaya ihtiyaç duymaktadır.

4.2.4. Olumsuz Duygulanımın Düzenleyici Rolü

Hatırlanacağı gibi bu çalışmada, olumsuz duygulanım kapsamında depresif mizaç ve saldırgan mizaç özellikleri ele alınmış ve bu mizaç özelliklerinin hem PK hem de DK ile etkileşimi ayrı ayrı incelenmişti. Elde edilen sonuçlar, bu iki mizaç boyutunun da anne ve ergen bildirimine dayalı PK/DK ile ergenin PK/DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynamadığını göstermiştir. Dolayısıyla, olumsuz duygulanımın kontrol uygulamaları ile bu uygulamalara yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacağını öne süren hipotezler doğrulanmamıştır. Bu bulgular, ergenlerin mizaç özelliklerinden bağımsız olarak PK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz, DK uygulamalarının sıklığı arttıkça ise daha az olumsuz değerlendirildiğine işaret etmektedir.

Daha önce ifade edildiği gibi, sınırlı sayıda da olsa bazı araştırmalar, ergenin mizacının ya da mizaçla yakından ilişkili olan duygu düzenleme becerisinin, PK/DK uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynadığını göstermiştir (Clark ve ark., 2015; Cui ve ark., 2014; Stice ve Gonzales, 1998). Dolayısıyla önceki çalışmalar kontrol uygulamalarının belirli mizaç özelliklerine sahip ergenler için (daha) olumsuz/olumlu etkileri olduğuna işaret etmektedir. Ancak sözü edilen araştırmalarda ergenin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri ele alınmamıştır. Bir diğer deyişle, önceki araştırmalar mizaç özellikleri farklı olan ergenlerin kontrol uygulamalarına yükledikleri anlamın ve bu uygulamalar karşısında hissettikleri duyguların farklı olup olmadığını değerlendirmemişlerdir. Bu konuyu doğrudan ele alan bu çalışmada, olumsuz duygulanım açısından farklılaşan ergenlerin kontrol uygulamalarını benzer düzeyde olumsuz değerlendirdikleri gösterilmiştir.

Bu bağlamda Mabbe, Soenens, Vansteenkiste ve Van Leeuwen (2016), uyumlu olmayan (uyumluluk kişilik özelliği düzeyi düşük olan) ergenlerde PK uygulamalarının dışa yönelim problemleri ile pozitif yönde ilişkiliyken, uyumlu olan ergenlerde ise bu ilişkinin anlamlı olmadığını göstermişlerdir. Araştırmacılar, bu bulgularına iki farklı olası açıklama getirmişlerdir. İlk olarak, uyumlu ergenlerin ilgili kontrol davranışlarını olumsuz (müdahaleci

ve baskıcı) değerlendirmedikleri için PK uygulamalarının bu ergenlerde dışa yönelim problemleriyle sonuçlanmadığını öne sürmüşlerdir. İkinci açıklamada ise uyumlu olan ergenlerin, PK uygulamalarını olumsuz değerlendirseler bile bu uygulamalarla daha iyi başa çıkabildikleri için dışa yönelim problemi göstermediklerini ifade etmişlerdir. Ancak aynı çalışmada, PK ile içe yönelim problemleri arasındaki ilişki uyumlu olan ergenlerde de anlamlı bulunmuştur. Öyle görünmektedir ki, uyumlu olan ergenler de söz konusu uygulamaları olumsuz değerlendirmekte ancak kişilik özellikleri doğrultusunda dışa yönelim yerine içe yönelim problemleri göstermektedirler. Nitekim bu çalışmada uyumluluk kişilik özelliği ile yakından ilişkili olduğu ifade edilen saldırgan mizaç özelliğinin (Rothbart, 2011) PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler açısından düzenleyici bir rol oynamaması bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Soenens ve Vansteenkiste (2010), PK uygulamalarının ergeni ebeveynin istediği gibi davranmaya, düşünmeye ve hissetmeye zorlaması, sevgiyi manipüle eden doğası ve utandırma amaçlı ve suçlayıcı davranışlar içermesi nedeniyle özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olmak üzere temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasını *evrensel düzeyde* engellediğini öne sürmüşlerdir. Nitekim, Mabbe ve arkadaşlarının (2016) elde ettiği bulgulara göre PK uygulamaları, ergenlerin *kişilik özelliklerinden* bağımsız olarak temel ihtiyaçların doyumunu engellemektedir. Dolayısıyla, mizaç özelliği açısından farklılaşan ergenlerin PK uygulamalarını benzer şekilde olumsuz değerlendirmelerinin olası bir nedeni bu tür davranışların *mizaç özelliklerinden* bağımsız olarak temel ihtiyaçlarının doyumunu engellemesi olabilir. Buradan hareketle, annelerin manipulatif, suçluluk yaratıcı ve ergeni utandırmaya yönelik uygulamalarının ergenin mizaç özelliklerinden bağımsız olarak davranış problemi gösterme eğilimini artırdığı öne sürülebilir. Ancak, bu çalışmada ele alınmayan başka mizaç özelliklerinin (örn., çekingen/utangaç olma) sözü edilen ilişkide düzenleyici bir rol oynayabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, ortaya konan bu görüşler, diğer mizaç özelliklerinin ele alındığı gelecek çalışmalarla doğrulanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Olumsuz duygulanım mizaç özelliği görece düşük veya yüksek olan ergenlerin genel olarak, DK uygulamalarının sıklığı arttıkça bu tür davranışları daha az olumsuz değerlendirmeleri bu uygulamaların ilgi ve sevginin bir göstergesi olarak algılandığını doğrulamaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi Batı kültürlerinde yürütülen bazı araştırmalarda, aktif izleme uygulamalarının, ergenin uyumunu olumsuz etkilediği gösterilmiş, diğer taraftan, bazı araştırmalarda ise belirli ergenler için (örn., empati özelliği düşük olanların) bu uygulamaların davranış problemlerini engellemede işlevsel olabileceği bulunmuştur (örn., Crocetti ve ark.,

2016; Laird ve ark., 2010). Ancak bu çalışmada öfke ve üzüntü gibi negatif duygular hissetme eğilimi genel olarak yüksek olan ergenlerin bile (saldırgan veya depresif mizaç özelliği yüksek olanlar) aktif izleme uygulamaları arttıkça bu uygulamalar karşısında olumsuz duygular hissetme eğilimlerinin azaldığı bulunmuştur. Bu bulgu, Batı kültürlerinden farklı olarak bizim kültürümüzde söz konusu davranışlara olumlu anlamlar yüklendiği görüşünü güçlendirmektedir. Dolayısıyla ergenin mizaç özelliklerinden bağımsız olarak sıklıkla ve tutarlı olarak uygulanan aktif izleme uygulamalarının ergenin uyumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir.

4.2.5. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısının Düzenleyici Rolü

4.2.5.1. Psikolojik Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı

Araştırma sonuçları, algılanan PK ile ergenin PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin anlamlı olduğunu göstermiştir. Ayrıntılı olarak ifade etmek gerekirse, genel olarak (PK uygulamalarını daha meşru ve daha az meşru algılayan ergenlerde), algılanan PK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz değerlendirildiği ancak bu ilişkinin meşruluk algısı yüksek olan ergenlerde daha güçlü olduğu ortaya konmuştur. Anne bildirimine dayalı PK ile ergenin PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşim ise tüm örneklem için anlamlı bulunmamıştır (Bu ilişkinin sadece kızlar için anlamlı olduğu görülmüştür). Dolayısıyla, PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının, PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacağına ilişkin hipotez tüm örneklemde sadece ergen bildirimine dayalı PK için doğrulanmıştır.

Sözü edilen bulgu, PK uygulamalarını daha meşru algılayan ergenlerin, PK uygulamalarındaki artışa daha duyarlı olduklarına işaret etmektedir. Bu ergenler, PK uygulamalarına daha az maruz kaldıklarında ilgili davranışları görece daha meşru algıladıkları için çok da olumsuz değerlendirmiyor görünmektedirler. Ancak, PK uygulamaları arttıkça bu uygulamalar karşısındaki olumsuz duygu ve düşünceleri de keskin bir şekilde artış göstermektedir. Diğer taraftan, meşruluk algısı görece düşük olan ergenlerin ise nadir olarak maruz kaldıklarında bile annelerinin ilgili davranışlarını olumsuz değerlendirme eğilimi gösterdikleri ve bu uygulamalar arttıkça olumsuz duygu ve düşüncelerinin az da olsa arttığı söylenebilir.

Bu konuyla ilişkili olarak Camras, Sun, Fraumeni ve Li'nin (2017) çalışmasında, Çinli ve Amerikalı ergenlere eleştiri, başkalarıyla karşılaştırma ve başkalarının önünde utandırmayı kapsayan farklı PK uygulamalarını onaylayıp onaylamadıkları sorulmuştur. Araştırmada, PK

uygulamalarını daha az onaylayan ergenlerde PK uygulamaları ile depresyon arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, daha fazla onaylayan ergenlerde böyle bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca, PK uygulamalarını görece daha fazla onaylayan ergenlerin, kendi iyilikleri için annelerinin öyle davrandığını düşünmeye daha yatkın oldukları gösterilmiştir. Dolayısıyla, sözü edilen çalışmanın bulguları bu çalışmanın bulguları ile birlikte değerlendirildiğine, meşruluk algısı düşük olan ergenlerin, çok maruz kalmasalar bile bu uygulamaları olumsuz değerlendirme eğilimleri yüksek olduğu için annelerinin söz konusu davranışlarından daha olumsuz etkilendikleri söylenebilir.

Özetle, elde edilen bulgular, PK uygulamalarını daha az meşru algılayan ergenlerin çok maruz kalmasalar da bu uygulamaları oldukça olumsuz değerlendirdiklerine, diğer taraftan, PK uygulamalarını daha meşru algılayan ergenlerin nadir uygulandığında söz konusu davranışları görece daha fazla tolere edebildiklerine işaret etmektedir. PK uygulamalarının sıklığı arttıkça bu uygulamalara yönelik olumsuz değerlendirmeler de artmıştır ancak bu artış meşruluk algısı yüksek olan ergenlerde daha keskindir.

4.2.5.2. Davranışsal Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı

Araştırmada ele edilen sonuçlar, ergen ve anne bildirimine dayalı DK ile DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin anlamlı olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla, DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının, DK ile ergenin DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeleri arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacağına ilişkin hipotez doğrulanmamıştır.

Bu bulgular ergenlerin, DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısından bağımsız olarak annelerinin sıklıkla uyguladıkları aktif izleme uygulamalarını olumsuz değerlendirmediklerine işaret etmektedir. Ancak ergenlerin büyük bir çoğunluğunun vinyetlerde anlatılan DK uygulamalarını oldukça meşru değerlendirdikleri (ergenlerin yaklaşık %81'inin 4 puan üzerinden değerlendirilen meşruluk algısı ortalama puanı 3 ve üstüdür) görülmüştür. Dolayısıyla, DK ve DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşim, tavan etkisi nedeniyle de anlamlı bulunmamış olabilir. Elde edilen bu bulgular, ergenlerin DK uygulamalarını ebeveyn ilgisi olarak yorumladıkları ve/veya bu uygulamalara iyi niyet atfettikleri düşüncesini güçlendirmektedir.

Elde edilen bu yöndeki bulguların aksine LaFleur ve arkadaşları (2016), ebeveyn otoritesine ilişkin meşruluk algısı düşük olan ergenlerin, aktif izleme uygulamalarını olumsuz değerlendirdiklerini göstermişlerdir. Ancak sözü edilen çalışmada, meşruluk algısı görece daha kişisel algılanabilecek konularda ebeveynin *kural koymasının* haklı olup olmadığını temsil etmektedir. Örneğin, ergenin gidebileceği yerler ve evden çıkarken izin alması gibi konuların yanında ergenin dinlediği müzik, izlediği film ve TV programları, boş zamanlarını nasıl geçirdiği ve kiminle arkadaş olup olamayacağına ilişkin konular da kapsamıştır. Bu çalışmada ise meşruluk algısı, annenin ergene ya da ergenin arkadaşlarına (örn., hangi dersleri işledikleri, hangi sinemaya kiminle birlikte gittiği, sınavların yaklaşım yaklaşmadığı) sorular sormasının ve ergene kuralları (eve gecikeceği zaman haber vermesi) hatırlatmasının haklı olup olmadığını temsil etmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada meşruluk algısını değerlendirmek için kullanılan DK uygulamalarının içeriğinin görece daha az kişisel algılanabilecek konuları içerdiği söylenebilir. Smetana (2011), arkadaş ilişkileri ve ebeveyn gözetiminde değilken yapılan aktiviteler ile ilgili konuların erken ergenlik döneminden itibaren kişisel alanda algılanmaya başladığını ifade etmiştir. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi kişisel alanın içeriği ve sınırları kültürden kültüre değişebilmektedir (Smetana ve ark., 2005). Ülkemizde okulla ilgili ve günlük yaşamın düzenlenmesi ile ilgili sorumluluğun büyük ölçüde annede olması ergenlerin, annelerinin bu konudaki uygulamalarını haklı bulmalarının bir açıklaması olabilir. Bunlara ek olarak, Hawk ve arkadaşları (2016), *kurallar* ile karşılaştırıldığında *bilgi talebinin* ergenler tarafından daha meşru algılandığını göstermişlerdir. Dolayısıyla, bu çalışmada DK uygulamalarının oldukça haklı ve yerinde davranışsal düzenlemeler olarak değerlendirilmesinin bir diğer olası nedeni, vinyetlerde kuralların yanı sıra bilgi talebinin de kapsanması olabilir.

Özetle, bu çalışmada ergenlerin aktif izleme uygulamalarını oldukça meşru değerlendirdikleri bu nedenle de DK uygulamalarına yönelik meşruluk algısının düzenleyici bir rol oynamadığı düşünülmüştür. Ayrıca, sözü edilen bulguların, DK uygulamalarının ebeveyn ilgisi olarak algılandığına ilişkin çıkarımı desteklediği söylenebilir.

4.2.6. Ergenin Cinsiyetinin Düzenleyici Rolü

Araştırmada ele alınan ilişkilerden bazılarının hem erkeklerde hem de kızlarda anlamlı bulunduğu, bazılarının ise sadece kızlarda tutarlı olarak anlamlı düzeye ulaştığı görülmektedir. PK uygulamalarına ilişkin modellerde cinsiyete göre elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: (1) Ele alınan bildirimden bağımsız olarak PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki pozitif ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur.

(2) Ergen bildirimine dayalı davranış problemleri ele alındığında, PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki pozitif ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur. (3) Anne bildirimine dayalı davranış problemleri ele alındığında, PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki erkeklerde anlamlı bulunmamıştır. Kızlarda ise sözü edilen bu ilişkiler anlamlı düzeye ulaşmıştır. Ancak annenin eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, kızlarda marjinal düzeyde anlamlı olan PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki anlamsız hale gelmiştir. (4) Ele alınan bildirimden bağımsız olarak, PK ile içe yönelim problemleri arasındaki doğrudan ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur. (5) Ergen bildirimine dayalı PK ile anne bildirimine dayalı dışa yönelim problemleri arasındaki doğrudan ilişki kızlarda ve erkeklerde (marjinal düzeyde) anlamlı bulunmuştur. Ancak annenin eğitim düzeyi kontrol edildiğinde bu ilişki erkeklerde anlamsız hale gelmiştir. (6) Anne bildirimine dayalı PK ile ergen bildirimine dayalı dışa yönelim problemleri arasındaki doğrudan ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur.

Davranışsal kontrol uygulamalarına ilişkin modellerde cinsiyete göre elde edilen bulgular ise şu şekildedir: (1) Ergen bildirimine dayalı DK kullanıldığında, DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki negatif ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur. (2) Anne bildirimine dayalı DK kullanıldığında, DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki negatif ilişki sadece kızlarda anlamlılık düzeyine ulaşmıştır. (3) Ele alınan bildirimden bağımsız olarak DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile içe yönelim ve dışa problemleri arasındaki pozitif ilişki hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı bulunmuştur. Ancak, annenin eğitim düzeyi kontrol edildiğinde, DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile anne bildirimine dayalı dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki erkeklerde anlamsız hale gelmiştir.

Etkileşim etkilerinin test edildiği modellerde cinsiyete göre elde edilen bulgularda ise iki etkileşim etkisi dışında tüm etkileşim etkilerinin hem kızlarda hem de erkeklerde anlamlı olmadığı gösterilmiştir. PK ile ES ve PK ile PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimlerin ise sadece kızlarda anlamlı düzeye ulaştığı görülmektedir.

Anlamlılık düzeyine göre özetlenen bu bulgular tüm örnekleme öne sürülen ilişkilerin genel olarak kızlarda daha güçlü olduğuna işaret etse de çoklu grup analizlerinde cinsiyetin

düzenleyici bir rol oynamadığı ortaya konmuştur. Dolayısıyla, sözü edilen ilişkilerin erkeklerde ve kızlarda farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.

Cinsiyetin PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynamaması bu uygulamaların hem kızların hem de erkeklerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemesiyle (Van Petegem ve ark., 2015) açıklanabilir. Nitekim, önceki çalışma bulguları, PK düzeyi yükseldikçe kızların ve erkeklerin temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının benzer düzeyde engellendiğine bunun sonucunda da psikososyal uyumlarının olumsuz etkilendiğine işaret etmektedir (Selçuk ve Şener, 2018). Bu konuyla ilişkili olarak Barber ve arkadaşları (2005), kültürlerarası yürüttükleri bir çalışmada elde ettikleri bulgulara dayanarak PK uygulamalarının kızlar ve erkekler üzerinde benzer etkileri olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu çalışmada da cinsiyetin söz konusu ilişkilerde düzenleyici bir rol oynamaması araştırmacıların bu görüşünü desteklemektedir.

Cinsiyetin DK ile DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynamaması DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin cinsiyete göre farklılaşmadığına işaret eden bulgularla uyumaktadır. Örneğin, Hawk ve arkadaşları (2016), aktif izleme uygulamaları ile ergenlerin mahremiyet ihlali algısı arasındaki bağlantının ergenin cinsiyetinden bağımsız olduğunu bulmuşlardır. Öte yandan, erkeklerin kişisel alanda davranışlarının ciddi düzeyde sınırlanmasını (yüksek düzey DK) kızlardan daha olumsuz değerlendirdiklerine işaret eden araştırma bulguları da mevcuttur (Kakihara ve Tilton-Weaver 2009). Ancak sözü edilen sınırlama, ilgili davranışın yasaklanmasını içermektedir. Dolayısıyla, önceki çalışma bulguları da dikkate alındığında, DK uygulamaları kurallar ve bilgi talebi çerçevesinde ele alındığında kızların ve erkeklerin bu uygulamaları benzer şekilde değerlendirdikleri söylenebilir.

Bu çalışmada aynı zamanda, PK/DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin de cinsiyete göre değişmediği ortaya konmuştur. Dolayısıyla, olumsuz değerlendirmelerin hem kızlarda hem de erkeklerde içe yönelim ve dışa yönelim problemi gösterme eğilimini artırdığı söylenebilir. Ancak bu bulgularla çelişkili olarak Kapetanovic ve arkadaşları (2017), aşırı kontrol edilme hissi ile zorbalık arasındaki pozitif ilişkinin sadece erkeklerde anlamlı olduğunu göstermişlerdir. Bu farklılığın olası nedenlerinden biri, sözü edilen çalışmada spesifik olarak DK uygulamaları karşısında hissedilen aşırı kontrol edilme hissi yerine genel olarak anne ve baba tarafından aşırı kontrol edilme hissini ele

alınması olabilir. Buna ek olarak, sözü edilen çalışmada DK uygulamalarının sıklığı arttıkça daha olumsuz, bu çalışmada ise daha az olumsuz değerlendirilmesi cinsiyet farklılığına ilişkin çelişki bulguların bir diğer olası nedeni olabilir.

Bir meta-analiz çalışmasında PK ve DK dahil olmak üzere farklı ana babalık uygulamaları/stilleri ile çocukların/ergenlerin dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişkide cinsiyetin düzenleyici bir rolü olmadığı gösterilmiştir (Pinquart, 2017). Benzer şekilde pek çok araştırmada ebeveynlerin kontrol uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin kızlar ve erkekler arasında farklılaşmadığı gösterilmiştir (bkz. Cui ve ark., 2014; Kerr ve Stattin, 2000; Soenens ve ark., 2006). Nitekim, bu çalışmada da PK ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki doğrudan ilişkilerin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Dolayısıyla kızların ya da erkeklerin PK uygulamalarına benzer düzeyde duyarlı oldukları söylenebilir.

Araştırmada öne sürülen belirli ilişkilerin, eğilim olarak aynı yönde olsa da erkeklerde anlamlı düzeye ulaşmaması erkek katılımcı sayısının daha az olmasından kaynaklanmış olabilir. Yapısal eşitlik modelleri için önerilen örneklem büyüklüğü konusunda fikir birliği olmasa da modelde tahmin edilen parametre başına ideal olarak en az 20 katılımcı gerektiği, bu sayının 10'un altına düşmesi durumunda ise istatistiksel gücün azaldığı öne sürülmüştür (bkz. Kline, 2011). Bu çalışmada, özellikle etkileşim etkisinin test edildiği modellerde tahmin edilen parametre sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim, etkileşim etkilerini göstermenin, etki büyüklüğü ve örneklem büyüklüğüne dayalı nedenlerle zor olduğu ifade edilmektedir (Mabbe ve ark., 2016). Dolayısıyla etkileşim etkilerinden ikisinin tüm örnekleme ve kızlarda anlamlı iken erkeklerde anlamlı düzeye ulaşmaması, erkekler için yürütülen analizlerde istatistiksel gücün görece düşük olmasıyla açıklanabilir. Özellikle, ergen bildirimine dayalı PK ve ES arasındaki etkileşim etkisi katsayılarının kızlar ve erkeklerde benzer olmasına rağmen sadece kızlarda anlamlı düzeye ulaşması bu açıklamayı desteklemektedir.

4.3. GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulguların yukarıda ifade edildiği gibi ergenin cinsiyetinden bağımsız olduğunun ortaya konulmasının yanı sıra (iki etkileşim etkisi dışında) genel olarak, kontrolün ve davranış problemlerinin anne ya da ergen bildirimine dayalı olmasından bağımsız olduğu gösterilmiştir. Ayrıca, annenin eğitim düzeyinin davranış problemleri üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde öne sürülen ilişkilerin tüm örneklem için değişmediği bulunmuştur.

Keijsers ve arkadaşları (2009), aynı dünyada yaşasalar da anne babaların ve çocuklarının farklı gerçeklikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bir diğer deyişle, ebeveynlerin ve çocukların ana babalık uygulamaları ve davranış problemlerine ilişkin farklı bakış açıları olabileceğine işaret etmişlerdir. Bu nedenle de hipotezlerini ergen, anne ve baba bildirim için ayrı ayrı test etmişlerdir. Hatırlanacağı gibi bu araştırmada da her bir hipotez için ergen ve anne bildirim dikkate alınarak iki ayrı model sınanmıştır. Örneğin, aracı ilişkilerin test edildiği analizlerde “yordayıcı değişken → aracı değişken → sonuç değişkenler” için ilk olarak ergen-ergen-anne bildirimine, ikinci olarak ise anne-ergen-ergen bildirimine dayalı modeller sınanmıştır. Bu sayede öne sürülen ilişki örüntülerinin kullanılan bildirimden bağımsız ve tutarlı olup olmadığı incelenebilmiştir.

Tek bir kaynağa dayalı olarak elde edilen ilişkilerin ortak yöntem varyansı sorunu nedeniyle gerçekte olduğundan daha güçlü bulunabileceği ifade edilmektedir (Podsakoff ve ark., 2003). Örneğin, yürütülen bir meta-analiz çalışmasında ana babalık uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkinin aynı bildirim kullanıldığında farklı bildirim kullanıldığında daha güçlü olduğu gösterilmiştir (Pinquart, 2017). Bu çalışmada da yordayıcı değişkenin ergen bildirimine dayalı olduğu modellerde yordayıcı değişken ile aracı değişken arasındaki ilişkinin (örn., PK ile PK uygulamalarına yönelik değerlendirme arasındaki ilişki) daha güçlü olduğu görülmüştür. Öte yandan, sonuç değişkenlerin ergen bildirimine dayalı olduğu modellerde ise aracı değişken ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkilerin (örn., PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ile içe yönelim ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkiler) daha güçlü olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, ele alınan bildirim açısından farklılaşan modellere dayalı bulguların bir arada sunulması öne sürülen ilişkilerin daha doğru değerlendirilmesi açısından önemli görünmektedir.

Aracılık etkilerinin test edildiği modellerde kullanılan bildirimden bağımsız olarak tüm örneklem için benzer ilişki örüntüleri elde edilmiştir. Dolayısıyla, PK/DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin, PK/DK ile davranış problemleri arasındaki ilişkide aracı rolü tutarlı olarak gösterilmiştir. Benzer şekilde, etkileşim etkilerinin test edildiği analizlerin ikisi hariç hepsinde anne ve ergen bildirimlerinin birlikte ele alındığı iki farklı modelde benzer bulgular elde edilmiştir. Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, tüm örneklemde PK ile ES arasındaki etkileşim ve PK ile PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşim ergen bildiriminde anlamlı bulunurken anne bildiriminde anlamlı bulunmamıştır. Diğer test edilen etkileşim etkilerinin ise tutarlı olarak anlamlı olmadığı gösterilmiştir.

PK ve ES arasındaki etkileşim ile PK ve PK uygulamalarına yönelik meşruluk algısı arasındaki etkileşimin sadece ergen bildiriminde anlamlı olması, ergenin algısının daha kritik bir öneme sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu görüşle tutarlı olarak Cheung, Pomerantz, Wang ve Qu (2016), akademik alanda uygulanan kontrol uygulamaları için üç farklı kaynaktan (ergen, anne, gözlemci) bildirim aldıkları çalışmalarında hem Çinli hem de Amerikalı ailelerde ergenin akademik başarısını (Raven testi sonuçları ve okul puanları) ve duygusal işlevselliğini (ergen bildirimini) en iyi yordayan değişkenin ergen bildirimine dayalı kontrol uygulamaları olduğunu bulmuşlardır. Dolayısıyla, bazı araştırmacıların da ifade ettiği gibi (Aunola, Stattin ve Nurmi, 2000; Weitkamp ve Seiffge-Krenke, 2019) ergenin davranışlarını, tepkilerini ya da psikososyal uyumlarını belirleyen asıl faktör, ebeveynlerin çocuklarına nasıl davrandıkları ya da nasıl davrandıklarına ilişkin görüşleri değil, ergenin ilgili davranışı nasıl deneyimlediğidir. Bu konuyla ilişki olarak Smetana (2011), ergenin algısı ergenin davranışlarıyla daha yakından ilişkili olduğu için anne ve ergen bildiriminin ne düzeyde uyduğundan ziyade asıl odaklanılması gerekenin ergenin algısı olduğunu ifade etmiştir.

Önceki çalışmalarla tutarlı olarak (örn., Cheung, ve ark., 2016; Kerr ve Stattin, 2000; Soenens, Duriez, Vansteenkiste ve Goossens, 2007) bu çalışmada, kontrol uygulamalarına ve ES'ye ilişkin ergen ve anne bildirimleri arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, Cheung ve arkadaşlarının (2016) da ifade ettiği gibi annelerin ve çocukların/ergenlerin farklı bakış açıları ve kaygıları olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, annelerin bildirimleri, zihinlerindeki ideal ya da olması gereken durumdan daha çok etkilenmiş olabilir. Nitekim Soenens, Vansteenkiste ve arkadaşları (2008), annelerin kendi ana babalık uygulamalarına ilişkin daha iyimser bir izlenim oluşturma eğilimi gösterdiklerini (bkz. Morsbach ve Prinz, 2006; Weitkamp ve Seiffge-Krenke, 2019) dolayısıyla PK uygulamaları için anne bildirimlerinin kullanılmasıyla daha az geçerli sonuçlara neden olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu sebeple, anne bildirimine dayalı PK (ve ES) kullanıldığında sözü edilen iki etkileşim etkisinin anlamlı bulunmamasının olası bir nedeni, annelerin sosyal istenirliğe uygun cevaplar vermesi buna bağlı olarak da düşük bir varyans elde edilmesi olabilir. Bu çalışmada, olumlu ebeveynlik uygulamalarını içeren ES için ergen bildirimine göre anne bildiriminde daha yüksek değerlerin elde edilmesi, olumsuz ebeveynlik davranışlarını içeren PK için ise anne bildiriminden elde edilen değerlerin daha düşük olması bu düşüncüyü desteklemektedir.

Özetle, araştırmada tüm örneklem için elde edilen bulguların genel olarak bildirimden bağımsız ve tutarlı olduğu gösterilmiştir. Sözü edilen iki etkileşimin sadece ergen bildirimini için anlamlı bulunması ise ergenlerin ana babalık uygulamalarına ilişkin *algılarının* daha belirleyici

olduğuna işaret ediyor olabilir. Bununla birlikte, söz konusu etkileşimler, annelerin sosyal istenirliğe uygun cevap verme eğilimleri nedeniyle de anne bildiriminde anlamlı bulunmamış olabilir. Dolayısıyla bu bulgular, Hoeve ve arkadaşlarının (2009) ifade ettiği gibi ana babalık uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirirken farklı bildirimlerin söz konusu ilişkiye etkisini göz önünde bulundurmak gerektiğini göstermektedir.

Hatırlanacağı gibi bu çalışmada annenin eğitim düzeyinin ergenin içe yönelim ve dışa yönelim problemleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu nedenle araştırma hipotezlerinin sınındığı modellerde annenin eğitim düzeyinin davranış problemleri üzerindeki etkisi kontrol edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin kontrol uygulamaları ile davranış problemleri arasındaki ilişkide aracı etkisi annenin eğitim düzeyi kontrol edildiğinde de değişmemiştir. Bu bulgu, kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin annenin eğitim düzeyinden bağımsız olarak sözü edilen ilişkiyi açıkladığına işaret etmektedir.

Özetle, kontrol uygulamalarının ergenin zihninde nasıl temsil edildiğine odaklanan bu çalışmada, ergenlerin kontrol uygulamalarına ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmelerinin kontrol uygulamaları ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide önemli bir aracı mekanizma olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen bulgular, önceki araştırma bulgularıyla tutarlı olarak (örn., Kakihara ve ark., 2010) maruz kalınan PK uygulamalarının sıklığı *artıkça* daha olumsuz değerlendirildiğine, buna bağlı olarak da ergenin uyumunu olumsuz etkilediğine işaret etmektedir. Sözü edilen bu örüntünün ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliğinden bağımsız olduğu gösterilmiştir. Ancak anneden algılanan sıcaklığa ve bu uygulamalara yönelik meşruluk algısına göre ergenlerin olumsuz değerlendirmelerinin farklılaşabileceği ortaya konmuştur.

Araştırmada DK uygulamalarına ilişkin elde edilen ilişki örüntülerinin ise önceki çalışma bulgularıyla çeliştiği görülmüştür. Daha açık bir ifadeyle, DK uygulamalarının sıklığı *artıkça* daha olumsuz değerlendirildiğini (aşırı kontrol edilme ve mahremiyet ihlali) gösteren araştırma bulgularının aksine (Kakihara ve ark., 2010; Kapetanovic ve ark., 2017; Laird ve ark., 2018) bu çalışmada söz konusu davranışların sıklığı *artıkça* daha az olumsuz değerlendirildiği (yaşama müdahale ve ebeveynin gözünde önemsiz olma düşünceleri ile olumsuz duyguların azaldığı) ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra, sözü edilen bu ilişki örüntüsünün ebeveyn sıcaklığından, ergenin olumsuz duygulanım mizaç özelliğinden ve bu uygulamalara yönelik meşruluk algısından bağımsız olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, aktif izleme uygulamalarına yüklenen

anlamın kültüre göre farklılaşabileceğine işaret eden ve oldukça önemli ipuçları içeren araştırmanın bulguları dikkate alındığında, ağırlıklı olarak Batı kültürlerinde elde edilen bulguların genellenmesi konusunda daha ihtiyatlı olunması gerektiği söylenebilir.

Psikolojik kontrol uygulamalarına ilişkin elde edilen bulguların genel olarak, ülkemizde ortaya konan önceki araştırma bulgularıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi PK uygulamalarının yalnızlık, ilişkisel saldırganlık, depresyon, kaygı, antisosyal davranışlar ve sapkın arkadaşlara sahip olma gibi olumsuz gelişimsel sonuçlarla pozitif yönde; yaşam doyumu, benlik saygısı ve olumlu özdenetim becerileri gibi olumlu gelişimsel sonuçlarla negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (örn., Kındap ve ark., 2008, 2012; Özdemir, 2012; Pulat, 2011; Sayıl, 2009; Ulaşan Özgüle, 2011). Dolayısıyla, araştırma bulguları tutarlı olarak göstermektedir ki sözü edilen uygulamalar ergenin gelişimini bizim kültürümüzde de olumsuz etkilemektedir. Kındap ve arkadaşları (2008), PK uygulamalarının ergenin benlik değeriyle ilişkili olmadığını bulmuşlar ve bu bulguya dayanarak ergenlerin sözü edilen uygulamaları benliklerine yönelik bir müdahale olarak değerlendirmediklerini öne sürmüşlerdir. Ancak araştırmacıların bu görüşlerinin aksine bu çalışmada, PK uygulamaları arttıkça olumsuz değerlendirmelerin arttığı (örn., annenin gözünde önemsiz olduğunu düşünme) görülmektedir. Ayrıca, PK uygulamalarının davranış problemleri ile dolaylı ilişkisinin yanı sıra doğrudan da bağlantılı olması daha önceki çalışmalarla tutarlı olarak bu uygulamaların ergenin uyumunu doğrudan da etkileyebileceğine işaret etmektedir (örn., Kındap ve ark., 2008; Soenens, Luyckx, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2008). Bununla birlikte, sözü edilen bulgu PK uygulamalarının ergenin uyumunu başka yollarla da etkileyebileceğine işaret ediyor olabilir. Örneğin, PK uygulamaları duygusal açıdan manipüle edici uygulamaları içerdiği için ergenin duygu düzenleme becerilerini olumsuz etkilemesi (bkz. Cui ve ark., 2014) sonucunda ya da ergenlerin başkalarına bağımlı olma eğilimini (dependency) artırdığı için de (bkz. Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis, 2012) davranış problemlerine yol açıyor olabilir.

Bunun yanı sıra, ülkemizde yürütülen önceki çalışmalarda, annenin ergenin aktivite ve davranışlarına ilişkin bilgisi ve/veya annenin bilgi kaynakları ile temsil edilen DK uygulamalarının ergenin uyumu üzerinde olumlu etkileri olduğu gösterilmiştir. Örneğin, DK uygulamalarının sapkın arkadaşlara sahip olma, zorbalık, risk alma davranışları ve fiziksel saldırganlık ile negatif yönde; okul başarısı (kızlarda), benlik saygısı, olumlu öz denetim becerileri ve olumlu arkadaşlara sahip olma ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Kındap ve ark., 2008; Sayıl, 2009; Sayıl ve ark., 2008, 2012; Ulaşan Özgüle, 2011). Kındap ve arkadaşları (2008) ve Sayıl (2009), bu yöndeki bulgulardan yola çıkarak DK uygulamalarının

ülkemizde yakınlık ve ilgi olarak algılandığını öne sürmüşlerdir. Bunun yanı sıra, DK ile ergenin benlik değeri arasında ortaya konulan pozitif ilişkiye dayanarak ilgi ve yakınlığın bir göstergesi olarak değerlendiren bu uygulamaların ergenin kendini daha değerli hissetmesini sağlıyor olabileceği ifade edilmiştir (Kındap ve ark., 2008). Nitekim bu araştırmada aktif izleme uygulamaları arttıkça olumsuz değerlendirmelerin azalması (örn., annenin gözünde önemsiz olma düşüncesinin azalması) araştırmacıların bu görüşlerini desteklemektedir. Ergenlerin olumsuz değerlendirmelerinin, DK ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi tümüyle açıklaması, bu değerlendirmelerin söz konusu ilişkinin yönünü belirleyen önemli bir mekanizma olduğuna işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, ergen DK uygulamalarını aktif bir şekilde değerlendirmekte ve psikososyal uyumu bu değerlendirmelere bağlı olarak değiştirmektedir. Dolayısıyla, ergenlerin bu uygulamalara yönelik bilişsel ve duygusal değerlendirmelerini etkileyen (bu çalışmada ele alınmayan) olası durumların gelecek çalışmalarda incelenmeye devam edilmesi önerilebilir.

Bu tez çalışmasından elde edilen bulgular, ergenlerin optimal gelişimlerinin desteklenmesini ya da davranış problemi gösterme eğiliminin azaltılmasını amaçlayan müdahale ve önleme programları için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda, uygulamaya dönük çıktılar ergenlerle çalışan psikologlar ve rehber öğretmenlerin ebeveynlerle yaptıkları görüşmelerde ya da düzenledikleri aile eğitim seminerleri ve eğitim programlarında paylaşılabilir. Çoğu ebeveyn PK içeren davranışları kasıtlı/bilinçli olmadan ve bu tür davranışların çocukları üzerindeki olumsuz etkilerinin farkında olmadan uygulamaktadır. Dolayısıyla anne babalara, günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan PK uygulamalarının neler olduğu ve bu tür davranışların ergenin sağlıklı gelişimi açısından olumsuz etkileri somut örneklerle aktarılabilir. PK uygulamalarının kısa vadede aile içerisindeki birtakım çatışmalar ya da günlük yaşamda ortaya çıkan anlaşmazlıklar için çözüm sağlasa bile uzun vadede depresyon, kaygı, saldırgan davranışlar ve kurallara karşı gelme gibi problemlerin artması ile sonuçlanabileceği açık olarak ifade edilmelidir. Bunun yanı sıra, anne ve babaların zaman zaman başvurdukları suçluluk yaratma, başkalarıyla karşılaştırma, ailedeki problemler için çocuğu suçlama ve geçmişteki hataları gündeme getirme gibi PK uygulamalarının ergenler tarafından nasıl değerlendirildiği bilgisi ayrıntılı olarak anlatılabilir. Annelerinin görece daha şefkatli ve destekleyici olduğunu düşünen ya da sözü edilen davranışları daha meşru algılayan ergenlerin bile bu uygulamalar karşısında öfkelenedikleri, üzüldükleri, yaşamlarına müdahale edildiğini ve annelerinin gözünde aslında önemsiz olduklarını düşündükleri bu nedenle de bu tür davranışlardan olabildiğince kaçınılması gerektiği vurgulanabilir. Örneğin, “Hata yaptığında ona soğuk davransam da aslında benim onu sevdiğimi bilir” ya da “Anne olunca çocuğunuzun iyiliği için bazen öyle davranmak

zorunda kalıyorsunuz, çocuğum da zaten bunun farkında” gibi düşüncelerin, farkında olmadan ergen açısından bir takım olumsuz sonuçlara neden olabileceği örneklendirilerek anlatılabilir.

Ergenliğe geçişle birlikte, anne ve babanın gözetimi dışında akranlarla birlikte geçirilen sürenin yavaş yavaş arttığı ve bu süreçte ergenin davranış ve aktivitelerini nasıl izleyip denetlenebileceklerine ilişkin etkili stratejiler konusunda ebeveynler bilgilendirilebilir. Bu bağlamda, ergene özerk hareket etme imkanının bir takım kural ve sınırlar çerçevesinde sunulması gerekliliği vurgulanmalıdır. Örneğin ebeveynlere, yargılayıcı olmadan sıcak bir aile iklimi içerisinde gün içerisinde neler yaptıkları (örn., okulda neler yaptığı, hangi dersleri işledikleri vb.) ile ilgili çocuklarıyla konuşmaları, çocukları dışarı çıkacağı zaman nerede ve kimlerle birlikte vakit geçireceklerini sormaları ve eve geç kalacağı zaman haber vermesi gibi gereklilikleri açık olarak ifade etmeleri önerilebilir. Ergenlere yapı ve rehberlik sağlamak amacıyla bu türden davranışların gerekçelerinin açıklanmasının, sınırların net olmasının (örn., en geç saat kaçta evde olunması gerektiğinin belirlenmiş olması) ve kuralların ergenle birlikte karşılıklı olarak konuşularak belirlenmesinin ve takip edilebilir olmasının önemine değinilebilir. Buna ek olarak, sözü edilen uygulamaların ilk ve orta ergenlikte olumsuz değerlendirilmediği, aksine ilgi ve yakınlık olarak algılandığı, buna bağlı olarak da ergenlik döneminde artma eğilimi gösteren içe yönelim ve dışa yönelim problemlerini engellemede işlevsel olduğu vurgulanabilir.

4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

Ergenlerin kontrol uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerini *doğrudan* ele alan çalışmaların çoğunda annenin davranışı bir bağlam içinde sunulmamıştır. Ergenlerin sözü edilen değerlendirmelerini belirli bir bağlam içerisinde (belirli bir senaryo çerçevesinde) ele alan sadece birkaç araştırmaya ulaşılabilmektedir (örn., Barnett, Quackenbush ve Sinisi, 1996; Kakihara ve Tilton-Weaver, 2009). Bu bağlamda, bu çalışmanın öne çıkan güçlü yanlarından biri kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin vinyetler aracılığıyla standart bir bağlamda ölçülmesidir. Bunun yanı sıra, bu çalışma kapsamında geliştirilen vinyetlerde ele alınan kontrol uygulamalarının, günlük yaşamdaki ebeveyn ergen etkileşimini oldukça iyi yansıttığı gösterilmiştir. Dolayısıyla, alanyazına kontrol uygulamalarına ilişkin elverişli bir ölçme aracı kazandırıldığı söylenebilir. Gelecekte yürütülecek araştırmalarda bu vinyetler kullanılarak ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik olası olumlu değerlendirmeleri de (örn., ilgi, sevgi, koruma) ele alınabilir ve bu araştırmada öne sürülen varsayımlar (örn., anne babaların bu uygulamaları iyi niyetle yaptıkları) sınanabilir.

Bunlara ek olarak, ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini ele alan çalışmalarda ağırlıklı olarak DK uygulamalarının, bir kısmında ise PK uygulamalarının incelendiği görülmektedir. Bu iki kontrol uygulamasını birlikte ele alan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (rn., Kakihara ve ark., 2010). Dolayısıyla, bu çalışmada hem PK hem de DK uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin ele alınması araştırmanın bir diğer gcl yanısı olarak değerlendirilebilir. Bu sayede PK ve DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ve bu uygulamaların ergen uyumu ile ilişkisi karşılaştırılabilmiştir. Bu bağlamda, ergenlerin bu uygulamaları farklı değerlendirdikleri gösterilerek bu iki kontrol uygulamasının ergenlerin bakış açısından ele alındığında farklı yapıları temsil ettiği gösterilmiştir.

Bu araştırmada her hipotez, anne ve ergen bildirimleri birlikte ele alınarak iki ayrı modelde sınanmış bu sayede ne sürülen ilişkilerdeki ortak yöntem varyans etkisi en aza indirgenmiştir. Buna ek olarak, ele alınan örneklem büyüklüğünün geniş olması sayesinde aracı etkiler YEM analizi, etkileşim etkileri aynı analiz yöntemi kullanılarak artık değerlerin merkezileştirilmesi yaklaşımı ile sınanabilmiştir.

Ancak bu araştırmanın aşağıda değinilen bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Araştırmada enlemesine kesitsel desen kullanıldığı için elde edilen ilişkileri tersi yönde yorumlamak da mümkündür. Örneğin, nceki boylamsal çalışmaların işaret ettiği gibi daha fazla dışa yönelim problemi sergileyen ergenlerin anneleri çocuklarıyla baş edebilmek için daha fazla PK uygulamaya başlamış (rn., Barber, 1996), bunun sonucunda da ergenler bu uygulamaları daha olumsuz değerlendirmiş olabilirler. Bununla birlikte, daha fazla dışa yönelim problemi gösteren ergenlerin anneleri, DK uygulamalarının çocuklarında içe yaramadığını düşündüğü için ve/veya çocuklarının bu davranışlar karşısında fkelenediklerini ve tepkisel davrandıklarını gördükleri için zaman içinde aktif izleme uygulamalarını azaltmış olabilir (bkz. Kerr ve Stattin, 2003). Bir diğer alternatif ise daha önce pek çok çalışmada olduğu gibi kontrol uygulamaları ile ergenin uyumu arasında karşılıklı bir ilişkinin olmasıdır (He, Yuan, Sun ve Bian, 2019; Kerr ve ark., 2012; Pinguart, 2017). Dolayısıyla, ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin aracı rolünü ele alan boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Örneklemenin genel olarak orta gelir grubunu temsil etmesi nedeniyle elde edilen bulgular, düşük ve yüksek gelir grubuna genellenebilir olmayabilir. Smetana (2011) ergenlerin, kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma konusunda akran gruplarını referans aldıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla yüksek ya da düşük gelir grubuna sahip ergenlerin kontrol uygulamalarına

ilişkin değerlendirmeleri niteliksel olarak farklı olmasa da nicel açıdan farklılaşabilir. Örneğin, düşük gelir grubunda PK uygulamaları daha yaygın olduğu için (bkz. Barber, 1996; Pulat, 2011), düşük gelirli ailelerdeki ergenler bu uygulamaları görece daha meşru algılayıp daha az olumsuz değerlendiriyor olabilir.

Bu çalışmada ergenlerin kontrol uygulamalarına yönelik sadece olumsuz değerlendirmeleri ele alınmıştır. Önceki araştırmalarda, ergenlerin/çocukların kontrol uygulamalarına yönelik hem olumsuz hem de olumlu duygu ve düşünceleri olabileceği gösterilmiştir (bkz. Mason ve ark., 2004; Pomerantz ve Eaton, 2000). Bu nedenle gelecek çalışmalarda olumlu değerlendirmeler olumsuz değerlendirmelerle birlikte incelenebilir. Buna ek olarak, bu araştırmada PK uygulamalarına yönelik olumsuz değerlendirmelerin arkasında temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun engellenmesi yatabileceği öne sürülmüş ancak bu çalışma kapsamında temel ihtiyaçlara ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Dolayısıyla, gelecekte yürütülecek araştırmalarda, PK uygulamaları ile ergenlerin PK uygulamalarına yönelik olumsuz değerlendirmeleri arasındaki ilişkide temel ihtiyaçların doyumunun engellenmesinin aracı rol oynayıp oynamadığı incelenebilir.

Örneklemin genel olarak içe yönelim ve dışa yönelim problem düzeyi düşük olan ergenleri içerdiği görülmektedir. Bu nedenle, daha riskli çevrelerde yaşayan ve daha fazla davranış problemi sergileyen ergenlerin de dahil edildiği çalışmalar yürütülerek elde edilen bulgu ve çıkarımların bu ergenler için geçerli olup olmadığı araştırılabilir. Araştırmanın bir başka sınırlılığı erkeklerin örnekleme görece daha az temsil edilmesidir. Bu durum, erkeklerde özellikle etkileşim etkilerinin anlamlı bulunmamasını belirli ölçüde açıklayabilir. Dolayısıyla, cinsiyetin düzenleyici rolünün erkek ve kız oranının daha yakın olduğu bir örneklem üzerinden sınanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Önceki araştırma bulguları, annelerin ve babaların ebeveynlik uygulamalarının ergenler üzerinde farklı etkileri olabileceğini göstermektedir (bkz. Bean ve ark., 2003; Chen, Liu ve Li, 2000; Rogers ve ark., 2003). Bunun yanı sıra, psikolojik ve davranışsal kontrolün ergen uyumu ile ilişkisinin baba-kız, baba-erkek, anne-kız ve anne-erkek çiftlerinde farklılaşabileceğine işaret eden pek çok çalışma bulunmaktadır (örn., Barber, 1996; Bean ve ark., 2003; Bean ve Northrup, 2009; Kındap Tepe ve Sayıl, 2012; Sayıl ve ark., 2008; Soenens, Luyckx ve ark., 2008). Bu nedenle, anne ve babaları birlikte ele alarak cinsiyetin düzenleyici rolünü daha kapsamlı olarak inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Daha önce ifade edildiği gibi yaşla birlikte, ebeveyn gözetimi dışında ve dışarıda arkadaşlarla birlikte geçirilen süre artmaktadır (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck ve Duckett, 1996; Smetana, 2011). Ayrıca yaşça daha büyük ergenler, kendi yaşamlarına ilişkin pek çok konuda ebeveyn otoritesinin azalması gerektiğini düşünmekte ve ev dışında yapılan aktiviteleri ve arkadaş ilişkilerini giderek daha kişisel alan içinde algılamaktadır (Smetana, 2011). Bu nedenle, yaşça daha büyük ergenler DK uygulamalarını olumsuz değerlendiriyor ve daha az meşru algılıyor olabilirler. Nitekim Hawk ve arkadaşları (2016), ileri ergenlik dönemindeki ergenlerin kişisel alanda uygulanan aktif izleme uygulamalarını orta ergenlik dönemindeki ergenlerden daha az meşru algıladıklarını göstermişlerdir. Bu çalışmada ilk ergenlikten orta ergenliğe geçiş sürecini ele alacak şekilde sadece 7. ve 8. sınıfa devam eden ortaokul öğrencileri ile 9. sınıfa devam eden lise öğrencileri ele alınmıştır. Dolayısıyla DK uygulamalarının kültürümüzde bir tür ebeveyn ilgisi olarak algılandığına yönelik çıkarım, ileri ergenlik dönemi için geçerli olmayabilir. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda yaş aralığı daha geniş bir örneklem ile çalışılarak farklı kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerin gelişim dönemine göre değişip değişmediği incelenebilir.

Daha önce ifade edildiği gibi bazı kültürlerde *suçluluk yaratmanın* diğer PK uygulamalarına göre daha olumlu değerlendirildiğine işaret eden araştırma bulguları mevcuttur (Chen ve ark., 2016; Mason ve ark., 2004; Rudy ve ark., 2014). Bu bağlamda Rudy ve arkadaşları (2014), bireyci kültürlerde genel olarak ilgi ve sevgi eksikliği ya da ebeveyn olumsuzluğu (parental negativity) olarak yorumlanan suçluluk yaratmanın toplulukçu kültürlerde bu şekilde yorumlanmayabileceğini ifade etmişlerdir. Nitekim Harma (2008), Türkiye’de yürüttüğü bir çalışmada sevgiyi geri çekmenin/duygu ve düşünceleri geçersizleştirmenin ergenin kendini düzenleme becerisi ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiş ancak suçluluk yaratma/tutarsız duygusal davranışlar için böyle bir ilişki bulmamıştır. Araştırmacı, bu bulgudan yola çıkarak, sözü edilen farklı türdeki PK uygulamalarına yüklenen anlamın farklılaşabileceğini öne sürmüştür. Suçluluk yaratmanın sevgiyi geri çekme kadar olumsuz değerlendirilmediğini, daha açık bir ifadeyle, sevgiyi geri çekmenin/duygu ve düşünceleri geçersizleştirmenin reddedici ve manipülatif uygulamalar olarak değerlendirilirken, suçluluk yaratmanın davranışı düzenlemeye ve iyi bir karakter geliştirmeye yardımcı olan iyi niyetli uygulamalar olarak algılanabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu ve görüşlerle tutarlı olarak, ülkemizde üniversite öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada da hem anneden hem de babadan algılanan sevgiyi esirgeme davranışlarının özerk-ilişkisel benlik ile negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuş ancak suçluluk yaratma için bu yönde bir ilişki bulunmamıştır (Akçınar ve Özbek, 2017). Bu çalışmada farklı PK uygulamaları ayrıştırılmadan ergenlerin bu uygulamalara yönelik genel

değerlendirmeleri ele alınmıştır. Dolayısıyla, gelecek çalışmalarda farklı PK uygulamaları karşılaştırılarak ülkemizdeki ergenlerin belirli PK uygulamalarını görece daha olumlu değerlendirip değerlendirmedikleri ele alınabilir. Bununla birlikte, belirli kültürlerde (Çin) *akademik alanda* suçluluk yaratmanın daha az müdahaleci algılandığı gösterilmiştir (Chen ve ark., 2016). Ülkemizdeki annelerin de çocuklarının okul yaşamını genel olarak yakından takip ettikleri ve akademik performanslarına büyük önem verdikleri söylenebilir. Dolayısıyla, ileriki araştırmalarda ergenlerin akademik alanda uygulanan kontrolcü uygulamaları diğer alanlara göre (örn., arkadaş ilişkilerini içeren kişisel alan) daha olumlu değerlendirip değerlendirmedikleri de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Achenbach, T. M. (1991a). *Manual for the Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T. M. (1991b). *Manual for the Youth Self-report and 1991 profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T. M. ve Rescorla, L. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles*. Burlington: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families.
- Ahmad, I., Smetana, J. G. ve Klimstra, T. (2015). Maternal monitoring, adolescent disclosure, and adolescent adjustment among Palestinian refugee youth in Jordan. *Journal of Research on Adolescence*, 25(3), 403–411.
- Ahmad, I., Vansteenkiste, M. ve Soenens, B. (2013). The relations of Arab Jordanian adolescents' perceived maternal parenting to teacher-rated adjustment and problems: The intervening role of perceived need satisfaction. *Developmental Psychology*, 49(1), 177-183.
- Akçınar, B. ve Özbek, E. (2017). Benlik gelişiminin öz-yeterlik algısı ve ebeveyn davranışlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 38-53.
- Arım, R. G., Marshall, S. K. ve Shapka, J. D. (2010). A domain-specific approach to adolescent reporting of parental control. *Journal of Adolescence*, 33(3), 355–366.
- Aksu, G., Eser, M. H. ve Güzeller, C. O. (2017). *Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aunola, K. ve Nurmi, J.-E. (2004). Maternal affection moderates the impact of psychological control on a child's mathematical performance. *Developmental Psychology*, 40(6), 965-978.
- Aunola, K. ve Nurmi, J.-E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6), 1144–1159.
- Aunola, K., Stattin, H. ve Nurmi, J.-E. (2000). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*, 23(2), 205–222.
- Bacikova-Sleskova, M., Benka, J. ve Orosova, O. (2019). Parental behavioural control and knowledge in early adolescence. A person-oriented approach. *Current Psychology*. Advance online publication.
- Bandalos, D. L. (2002). The effects of item parceling on goodness-of-fit and parameter estimate bias in structural equation modeling. *Structural Equation Modeling*, 9(1), 78–102.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296–3319.

- Barber, B. K. ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* içinde (s. 15-52). Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. ve Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65(4), 1120–1136.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4).
- Barnett, M. A., Quackenbush, S. W. ve Sinisi, C. S. (1996). Factors affecting children's, adolescents', and young adults' perceptions of parental discipline. *The Journal of Genetic Psychology*, 157(4), 411–424.
- Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. Brooks-Gunn, R. Lerner ve A. C. Peterson (Eds.), *The encyclopaedia of adolescence* içinde (s. 746–758). New York, NY: Garland.
- Bayar, Y. (2016). *Ergen ve anne bildirimine göre ebeveyn akran yönetiminin öncülleri ve akran ilişkileri açısından sonuçları* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bayram, H. G. (2014). *What determines the sibling conflict resolution strategies of adolescents? Parents, siblings, or temperament?* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Bean, R. A., Barber, B. K. ve Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth: The relationships to academic grades, delinquency, and depression. *Journal of Family Issues*, 27(10), 1335-1355.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C. ve Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18(5), 523–541.
- Bean, R. A. ve Northrup, J. C. (2009). Parental psychological control, psychological autonomy, and acceptance as predictors of self-esteem in Latino adolescents. *Journal of Family Issues*, 30(11), 1486–1504.
- Bendezú, J. J., Pinderhughes, E. E., Hurley, S. M., McMahon, R. J. ve Racz, S. J. (2018). Longitudinal relations among parental monitoring strategies, knowledge, and adolescent delinquency in a racially diverse at-risk sample. *Journal of Clinical Child & Adolescent*

- Psychology*, 47(sup1), S21–S34.
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107(2), 238–246.
- Bentler, P. M. (1995). *EQS structural equations program manual*. Encino, CA: Multivariate Software.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., der Ende, J. ve Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(2), 179–192.
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural approaches to parenting. *Parenting: Science and Practice*, 12(2–3), 212–221.
- Bowen, F., Vitaro, F., Kerr, M. ve Pelletier, D. (1995). Childhood internalizing problems: Prediction from kindergarten, effect of maternal overprotectiveness, and sex differences. *Development and Psychopathology*, 7(3), 481–498.
- Brehm, S. ve Brehm, J. (1981). *Psychological reactance: A theory of freedom and control*. New York, NY: Academic Press.
- Broberg, A. G., Ekeröth, K., Gustafsson, P. A., Hansson, K., Hägglöf, B., Ivarsson, T. ve Larsson, B. (2001). Self-reported competencies and problems among Swedish adolescents: A normative study of the YSR. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 10(3), 186–193.
- Bullock, A., Liu, J., Cheah, C. S. L., Coplan, R. J., Chen, X. ve Li, D. (2018). The role of adolescents' perceived parental psychological control in the links between shyness and socio-emotional adjustment among youth. *Journal of Adolescence*, 68, 117–126.
- Camras, L. A., Sun, K., Fraumeni, B. R. ve Li, Y. (2017). Interpretations of parenting by mainland Chinese and U.S. American children. *Parenting: Science and Practice*, 17(4), 262–280.
- Camras, L. A., Sun, K., Li, Y. ve Wright, M. F. (2012). Do Chinese and American children's interpretations of parenting moderate links between perceived parenting and child adjustment? *Parenting: Science and Practice*, 12(4), 306–327.
- Capaldi, D. M. ve Rothbart, M. K. (1992). Development and validation of an early adolescent temperament measure. *The Journal of Early Adolescence*, 12(2), 153–173.
- Çetin, H. (2010). *Anababaların ortaöğretime devam eden çocuklarını (ergenleri) izlemeleri ve izleme yolları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Chao, R. K. ve Aque, C. (2009). Interpretations of parental control by Asian immigrant and European American youth. *Journal of Family Psychology*, 23(3), 342–354.
- Chen, B., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Van Petegem, S. ve Beyers, W. (2016). Where do the

- cultural differences in dynamics of controlling parenting lie? Adolescents as active agents in the perception of and coping with parental behavior. *Psychologica Belgica*, 56(3), 169–192.
- Chen, F. F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 14(3), 464–504.
- Chen, X., Liu, M. ve Li, D. (2000). Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 401-504.
- Cheung, C. S., Pomerantz, E. M., Wang, M. ve Qu, Y. (2016). Controlling and autonomy-supportive parenting in the United States and china: Beyond children’s reports. *Child Development*, 87(6), 1992–2007.
- Cheung, G. W. ve Rensvold, R. B. (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 9(2), 233–255.
- Clark, D. A., Donnellan, M. B., Robins, R. W. ve Conger, R. D. (2015). Early adolescent temperament, parental monitoring, and substance use in Mexican-origin adolescents. *Journal of Adolescence*, 41, 121–130.
- Cole, J. D. ve Kazarian, S. S. (1988). The level of expressed emotion scale: A new measure of expressed emotion. *Journal of Clinical Psychology*, 44(3), 392-397.
- Conger, R. D. (2009). Commentary on Grolnick and Pomerantz, “Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization.” *Child Development Perspectives*, 3(3), 173–175.
- Costa, S., Cuzzocrea, F., Gugliandolo, M. C. ve Larcana, R. (2016). Associations between parental psychological control and autonomy support, and psychological outcomes in adolescents: The mediating role of need satisfaction and need frustration. *Child Indicators Research*, 9(4), 1059–1076.
- Costa, S., Gugliandolo, M. C., Barberis, N., Cuzzocrea, F. ve Liga, F. (2019). Antecedents and consequences of parental psychological control and autonomy support: The role of psychological basic needs. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(4), 1168–1189.
- Crocetti, E., Moscatelli, S., Branje, S., Van der Graaff, J., Rubini, M., Koot, H. M., ... Meeus, W. (2016). A longitudinal study on the effects of parental monitoring on adolescent antisocial behaviors: The moderating role of adolescent empathy. *Frontiers in Psychology*, 7, 1–11.
- Cui, L., Morris, A. S., Criss, M. M., Houlberg, B. J. ve Silk, J. S. (2014). Parental psychological control and adolescent adjustment: The role of adolescent emotion

- regulation. *Parenting: Science and Practice*, 14(1), 47–67.
- Darling, N., Cumsille, P. ve Martínez, M. L. (2007). Adolescents as active agents in the socialization process: Legitimacy of parental authority and obligation to obey as predictors of obedience. *Journal of Adolescence*, 30(2), 297–311.
- Darling, N., Cumsille, P. ve Martínez, M. L. (2008). Individual differences in adolescents' beliefs about the legitimacy of parental authority and their own obligation to obey: A longitudinal investigation. *Child Development*, 79(4), 1103–1118.
- Darling, N., Cumsille, P. ve Peña-Alampay, L. (2005). Rules, legitimacy of parental authority, and obligation to obey in Chile, the Philippines, and the United States. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 47–60.
- Darling, N., Cumsille, P., Peña-Alampay, L. ve Coatsworth, D. (2009). Individual and issue-specific differences in parental knowledge and adolescent disclosure in Chile, the Philippines, and the United States. *Journal of Research on Adolescence*, 19(4), 715–740.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496.
- De Goede, I., Branje, S. ve Meeus, W. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 75–88.
- Dearing, E. (2004). The developmental implications of restrictive and supportive parenting across neighborhoods and ethnicities: Exceptions are the rule. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(5), 555–575.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Doğruyol, B. (2008). *The impact of parental control and support on the development of chronic self-regulatory focus* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Dost-Gözkan, A. (2012). *Adolescent-parent discrepancies in beliefs about family relationships in Turkish families: Links to conflict, cohesion, life satisfaction and conflict management*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Clark University, Worcester, MA.
- Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2005). Parenting, marital conflict and adjustment from early-to mid-adolescence: Mediated by adolescent attachment style? *Journal of Youth and Adolescence*, 34(2), 97–110.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Guthrie, I. K. ve Reiser, M. (2000). Dispositional emotionality and regulation: Their role in predicting quality of social functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 136–157.

- Ellis, L. K. (2002). *Individual differences and adolescent psychosocial development*. (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Oregon, Eugene, OR.
- Ellis, L. K. ve Rothbart, M. K. (2001). *Revision of the early adolescent temperament questionnaire* (Poster). The Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development. Minneapolis, MN.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2010). *Okul Çağı Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçekleri El Kitabı*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Feldman, S. S. ve Rosenthal, D. A. (1991). Age expectations of behavioural autonomy in Hong Kong, Australian and American youth: The influence of family variables and adolescents' values. *International Journal of Psychology*, 26(1), 1–23.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L. ve Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development*, 75(3), 781–796.
- Forehand, R. ve Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology*, 7(2), 213–221.
- Fulgini, A. J. (1998). Authority, autonomy, and parent-adolescent conflict and cohesion: A study of adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 34(4), 782–792.
- Fung, J. ve Lau, A. S. (2012). Tough love or hostile domination? Psychological control and relational induction in cultural context. *Journal of Family Psychology*, 26(6), 966–975.
- Galambos, N. L., Barker, E. T. ve Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 74(2), 578–594.
- Gargurevich, R. ve Soenens, B. (2016). Psychologically controlling parenting and personality vulnerability to depression: A study in Peruvian late adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 911–921.
- George, D. ve Mallery, P. (1999). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Allyn & Bacon.
- Gray, M. R. ve Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3) 574–587.
- Green, L. M., Missotten, L., Tone, E. B. ve Luyckx, K. (2018). Empathy, depressive symptoms, and self-esteem in adolescence: The moderating role of the mother-adolescent relationship. *Journal of Child and Family Studies*, 27(12), 3964–3974.
- Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Grolnick, W. S. ve Pomerantz, E. M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3(3), 165–170.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Harma (2008). *The impact of parental control and marital conflict on adolescents' self-regulation and adjustment* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Hawk, S. T., Becht, A. ve Branje, S. (2016). “Snooping” as a distinct parental monitoring strategy: Comparisons with overt solicitation and control. *Journal of Research on Adolescence*, 26(3), 443–458.
- Hawk, S. T., Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W. ve Meeus, W. (2008). Adolescents’ perceptions of privacy invasion in reaction to parental solicitation and control. *Journal of Early Adolescence*, 28(4), 583–608.
- He, Y., Yuan, K., Sun, L. ve Bian, Y. (2019). A cross-lagged model of the link between parental psychological control and adolescent aggression. *Journal of Adolescence*, 74, 103–112.
- Helwig, C. C., To, S., Wang, Q., Liu, C. ve Yang, S. (2014). Judgments and reasoning about parental discipline involving induction and psychological control in China and Canada. *Child Development*, 85(3), 1150–1167.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van Der Laan, P. H., Smeenk, W. ve Gerris, J. R. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(6), 749–775.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55.
- Huisman, M., Araya, R., Verhulst, F. C., Ormel, J., Lawlor, D. A., Oldehinkel, A. J. ve Huisman, M. (2010). Cognitive ability, parental socioeconomic position and internalising and externalising problems in adolescence: Findings from two European cohort studies. *European Journal of Epidemiology*, 25(8), 569–580.
- Kagan, J., Reznick, J. S. ve Snidman, N. (1987). The physiology and psychology of behavioral inhibition in children. *Child Development*, 58(6), 1459–1473.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çıkarsamaları. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma içinde* (s. 61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). Adolescent autonomy-relatedness and the family in cultural context: What is optimal? *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 223–235.

- Kakihara, F. ve Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80(6), 1722–1738.
- Kakihara, F., Tilton-Weaver, L., Kerr, M. ve Stattin, H. (2010). The relationship of parental control to youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role? *Journal of Youth and Adolescence*, 39(12), 1442–1456.
- Kapetanovic, S., Bohlin, M., Skoog, T. ve Gerdner, A. (2017). Structural relations between sources of parental knowledge, feelings of being overly controlled and risk behaviors in early adolescence. *Journal of Family Studies*. Advance online publication.
- Karkhanis, D. G. ve Winsler, A. (2016). Temperament, gender, and cultural differences in maternal emotion socialization of anxiety, somatization, and anger. *Psychological Studies*, 61(3), 137–158.
- Kaya, G. N. (2012). *Parenting , self , and positive youth development in adolescence: A mediational model* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Keijsers, L., Branje, S., VanderValk, I. E. ve Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 88–113.
- Keijsers, L., Frijns, T., Branje, S. ve Meeus, W. (2009). Developmental links of adolescent disclosure, parental solicitation, and control with delinquency: Moderation by parental support. *Developmental Psychology*, 45(5), 1314–1327.
- Keijsers, L. ve Laird, R. D. (2014). Mother-adolescent monitoring dynamics and the legitimacy of parental authority. *Journal of Adolescence*, 37(5), 515–524.
- Kerr, M. ve Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36(3), 366–380.
- Kerr, M. ve Stattin, H. (2003). Parenting of adolescents: Action or reaction? A. Booth ve A. C. Crouter (Ed.), *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships* içinde (s. 121–151). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kerr, M., Stattin, H. ve Burk, W. J. (2010). A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 39–64.
- Kerr, M., Stattin, H. ve Özdemir, M. (2012). Perceived parenting style and adolescent adjustment: Revisiting directions of effects and the role of parental knowledge. *Developmental Psychology*, 48(6), 1540–1552.
- Kiesner, J., Dishion, T. J., Poulin, F. ve Pastore, M. (2009). Temporal dynamics linking aspects of parent monitoring with early adolescent antisocial behavior. *Social Development*, 18(4), 765-784.

- Kındap Tepe, Y., Deliser B., Kuzan, G. ve İslamoğlu, R. (2018). İlköğretimin ikinci kademe öğrencilerinin ana-babadan algıladığı psikolojik kontrolün kendini belirleme düzeyi ve sosyal girişkenlikle ilişkisi. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Sempozyum Özel Sayısı), 294-312.
- Kındap Tepe, Y. ve Sayıl, M. (2012). Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 119-132.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kurt, D. (2010, Nisan). *Ergenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma sorun davranışlarında ebeveynin kontrol uygulamaları ve desteğinin ayrı ve ortak rolleri*. 16. Ulusal Psikoloji Kongresi, Mersin.
- Klein, A. ve Moosbrugger, H. (2000). Maximum likelihood estimation of latent interaction effects with the LMS method. *Psychometrika*, 65(4), 457-474.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed). New York, NY: Guilford Press.
- Koçak, A., Mouratidis, A., Sayıl, M., Kındap Tepe, Y. ve Uçanok, Z. (2017). Interparental conflict and adolescents' relational aggression and loneliness: The mediating role of maternal psychological control. *Journal of Child and Family Studies*, 26(12), 3546-3558.
- Koçak, A., Selçuk, Ş., Mouratidis, A., Michou, A. ve Sayıl, M. (2016, Ağustos). Perceived maternal psychological control and adolescent adjustment: The mediating role of basic psychological needs (Poster). 15th International Conference on Motivation, Thessalonike, Greece.
- Kuhn, E. S. ve Laird, R. D. (2011). Individual differences in early adolescents' beliefs in the legitimacy of parental authority. *Developmental Psychology*, 47(5), 1353-1365.
- Kumru, A. (2011). *Çocukların bilişsel, duygusal ve olumlu sosyal gelişimlerinin boylamsal çalışılması*. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu tarafından desteklenmiş proje. (Proje No: SOBAG 104K068).
- LaFleur, L. K., Zhao, Y., Zeringue, M. M. ve Laird, R. D. (2016). Warmth and legitimacy beliefs contextualize adolescents' negative reactions to parental monitoring. *Journal of Adolescence*, 51, 58-67.
- Laird, R. D., Marrero, M. D., Melching, J. ve Kuhn, E. S. (2013). Brief report: Improving the validity of assessments of adolescents' feelings of privacy invasion. *Journal of Adolescence*, 36(1), 227-231.
- Laird, R. D., Marrero, M. D. ve Sentse, M. (2010). Revisiting parental monitoring: Evidence

- that parental solicitation can be effective when needed most. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(12), 1431–1441.
- Laird, R. D., Zeringue, M. M. ve Lambert, E. S. (2018). Negative reactions to monitoring: Do they undermine the ability of monitoring to protect adolescents? *Journal of Adolescence*, 63, 75–84.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32(4), 744-754.
- Lengua, L. J. (2008). Anxiousness, frustration, and effortful control as moderators of the relation between parenting and adjustment in middle-childhood. *Social Development*, 17(3), 554–577.
- Li, A. ve Reb, J. (2009). A cross-nations, cross-cultures, and cross-conditions analysis on the equivalence of the Balanced Inventory of Desirable Responding. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(2), 214–233.
- Li, D., Zhang, W. ve Wang, Y. (2015). Parental behavioral control, psychological control and Chinese adolescents' peer victimization: The mediating role of self-control. *Journal of Child and Family Studies*, 24(3), 628–637.
- Lippold, M. A., Greenberg, M. T., Graham, J. W. ve Feinberg, M. E. (2014). Unpacking the effect of parental monitoring on early adolescent problem behavior: Mediation by parental knowledge and moderation by parent-youth warmth. *Journal of Family Issues*, 35(13), 1800–1823.
- Little, R. J. A. ve Rubin, D. B. (2002). *Statistical Analysis with Missing Data* (2nd ed.). New York, NY: John Wiley & Sons.
- Little, T. D., Bovaird, J. A. ve Widaman, K. F. (2006). On the merits of orthogonalizing powered and product terms: Implications for modeling interactions among latent variables. *Structural Equation Modeling*, 13(4), 497–519.
- Lopez-Tamayo, R., Robinson, W. L., Lambert, S. F., Jason, L. A. ve Ialongo, N. S. (2016). Parental monitoring, association with externalized behavior, and academic outcomes in urban African-American youth: A moderated mediation analysis. *American Journal of Community Psychology*, 57(3–4), 366–379.
- Mabbe, E., Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Van Leeuwen, K. (2016). Do personality traits moderate relations between psychologically controlling parenting and problem behavior in adolescents? *Journal of Personality*, 84(3), 381–392.
- MacCallum, R. C. ve Austin, J. T. (2000). Applications of structural equation modeling in psychological research. *Annual Review of Psychology*, 51(1), 201–226.

- Marsh, H. W., Wen, Z. ve Hau, K.-T. (2004). Structural equation models of latent interactions: evaluation of alternative estimation strategies and indicator construction. *Psychological Methods*, 9(3), 275-300.
- Marshall, S. K. (2001). Do I matter? Construct validation of adolescents' perceived mattering to parents and friends. *Journal of Adolescence*, 24(4), 473-490.
- Mason, C. A., Walker-Barnes, C. J., Tu, S., Simons, J. ve Martinez-Arrue, R. (2004). Ethnic differences in the affective meaning of parental control behaviors. *Journal of Primary Prevention*, 25(1), 59-79.
- McElhaney, K. B. ve Allen, J. P. (2001). Autonomy and adolescent social functioning: The moderating effect of risk. *Child Development*, 72(1), 220-235.
- McNeely, C. A. ve Barber, B. K. (2010). How do parents make adolescents feel loved? Perspectives on supportive parenting from adolescents in 12 cultures. *Journal of Adolescent Research*, 25(4), 601-631.
- Meeus, W., Iedema, J., Maassen, G. ve Engels, R. (2005). Separation-individuation revisited: On the interplay of parent-adolescent relations, identity and emotional adjustment in adolescence. *Journal of Adolescence*, 28(1), 89-106.
- Mellado, C., Cumsille, P. ve Martínez, M. L. (2018). Interactive associations of parental support, demands, and psychological control, over adolescents' beliefs about the legitimacy of parental authority. *Journal of Adolescence*, 64, 81-88.
- Micalizzi, L., Sokolovsky, A. W., Janssen, T. ve Jackson, K. M. (2019). Parental social support and sources of knowledge interact to predict children's externalizing behavior over time. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(3), 484-494.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S. ve Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 461-471.
- Morsbach, S. K. ve Prinz, R. J. (2006). Understanding and improving the validity of self-report of parenting. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(1), 1-21.
- Mouratidis, A., Sayıl, M., Kumru, A., Selçuk, B. ve Soenens, B. (2019). Maternal knowledge as a mediator of the relation between maternal psychological control and altruistic prosocial, instrumental prosocial, and antisocial behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 65(2), 207-231.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Girgus, J. S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological Bulletin*, 115(3), 424-443.
- Oldehinkel, A. J., Veenstra, R., Ormel, J., de Winter, A. F. ve Verhulst, F. C. (2006). Temperament, parenting, and depressive symptoms in a population sample of preadolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 47(7),

684–695.

- Oliva, A., Parra, Á. ve Reina, M. C. (2014). Personal and contextual factors related to internalizing problems during adolescence. *Child and Youth Care Forum*, 43(4), 505–520.
- Özdemir, Y., Vazsonyi, A. T. ve Çok, F. (2013). Parenting processes and aggression: The role of self-control among Turkish adolescents. *Journal of Adolescence*, 36(1), 65–77.
- Özdemir, Y. (2012). Parental behavioral and psychological control relationships to self-esteem, life satisfaction, depression, and antisocial behaviors. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1581–1590.
- Padilla-Walker, L. M. ve Carlo, G. (2004). “It’s not fair!” Adolescents’ constructions of appropriateness of parental reactions. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(5), 389–401.
- Padilla-Walker, L. M. ve Nelson, L. J. (2012). Black hawk down?: Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1177–1190.
- Parker, S. J. ve Benson, J. M. (2004). Parent-adolescent relations and adolescent functioning: self-esteem, substance abuse, and delinquency. *Adolescence*, 39(155), 519–530.
- Pérez, J. C. ve Cumsille, P. (2012). Adolescent temperament and parental control in the development of the adolescent decision making in a Chilean sample. *Journal of Adolescence*, 35(3), 659–669.
- Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. ve Meece, D. W. (1999). The impact of after-school peer contact on early adolescent externalizing problems is moderated by parental monitoring, perceived neighborhood safety, and prior adjustment. *Child Development*, 70(3), 768–778.
- Pettit, G. S. ve Laird, R. D. (2002). Psychological control and monitoring in early adolescence: The role of parental involvement and earlier child adjustment. B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* içinde (s. 97-123). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. ve Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, 72(2), 583–598.
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873–932.
- Pluess, M. ve Belsky, J. (2010). Children’s differential susceptibility to effects of parenting. *Family Science*, 1(1), 14–25.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y. ve Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended

- remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879-903.
- Pomerantz, E. M. ve Eaton, M. M. (2000). Developmental differences in children's conceptions of parental control: "They love me, but they make me feel incompetent". *Merrill-Palmer Quarterly*, 46, 140-167.
- Pomerantz, E. M. ve Ruble, D. N. (1998). The role of maternal control in the development of sex differences in child self-evaluative factors. *Child Development*, 69(2), 458-478.
- Pulat, N. (2011). *Ebeveynlerin uyguladığı psikolojik kontrolün ergenlerin depresyon, kaygı ve öfke belirtileri üzerindeki etkisi: Mükemmeliyetçiliğin aracı rolü* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- R Core Team (2016). *R: A language and environment for statistical computing [Computer software manual]*. Vienna, Austria: R Foundation for Statistical Computing. Retrieved from <http://www.R-project.org/>.
- Rabinowitz, J. A. ve Drabick, D. A. G. (2017). Do children fare for better and for worse? Associations among child features and parenting with child competence and symptoms. *Developmental Review*, 45, 1-30.
- Racz, S. J. ve McMahon, R. J. (2011). The relationship between parental knowledge and monitoring and child and adolescent conduct problems: A 10-year update. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(4), 377-398.
- Rains, S. A. (2013). The nature of psychological reactance revisited: A meta-analytic review. *Human Communication Research*, 39(1), 47-73.
- Rekker, R., Keijsers, L., Branje, S., Koot, H. ve Meeus, W. (2017). The interplay of parental monitoring and socioeconomic status in predicting minor delinquency between and within adolescents. *Journal of Adolescence*, 59, 155-165.
- Rescorla, L., Achenbach, T., Ivanova, M. Y., Dumenci, L., Almqvist, F., Bilenberg, N., ... Erol, N. (2007). Behavioral and emotional problems reported by parents of children ages 6 to 16 in 31 societies. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 15(3), 130-142.
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M. ve Winchell, M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence*, 23(4), 349-383.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. *Journal of Family Theory & Review*, 2(1), 73-87.
- Rollins, B. C. ve Thomas, D. L. (1979). Parental support, power, and control techniques in the socialization of children. W. R. Burr, R. Hill, F. I. Nye ve I. L. Reiss (Ed.), *Contemporary Theories about the Family: Research-Based Theories* içinde (s. 317-364). New York: Free

Press.

- Rosenfield, S., Vertefuille, J. ve McAlpine, D. D. (2000). Gender stratification and mental health: An exploration of dimensions of the self. *Social Psychology Quarterly*, 63, 208–223.
- Rosseel, Y. (2012). Lavaan: An R package for structural equation modeling and more. Version 0.5-12 (BETA). *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1–36.
- Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. New York, NY: Guilford Press.
- Rothbart, M. K. ve Ahadi, S. A. (1994). Temperament and the development of personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 103(1), 55–66.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L. ve Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at three to seven years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72(5), 1394–1408.
- Rothbart, M. K. ve Bates, J. E. (2006). Temperament. W. Damon ve R. Lerner (Seri Ed.) ve N. Eisenberg (Cilt Ed.), *Handbook of child psychology: Vol 3. Social, emotional, and personality development* (6. baskı) içinde (s. 99-166). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Rothbart, M. K., Sheese, B. E. ve Posner, M. I. (2014). Temperament and emotion regulation. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2nd ed.) içinde (s. 305-320). New York, NY: Guilford Press.
- Rothbaum, F. ve Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116(1), 55-74.
- Rudolph, K. D. (2002). Gender differences in emotional responses to interpersonal stress during adolescence. *Journal of Adolescent Health*, 30, 3-13.
- Rudy, D., Carlo, G., Lambert, M. C. ve Awong, T. (2014). Undergraduates' perceptions of parental relationship-oriented guilt induction versus harsh psychological control: Does cultural group status moderate their associations with self-esteem? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(6), 905–920.
- Salaam, B. ve Mounts, N. S. (2016). International note: Maternal warmth, behavioral control, and psychological control: Relations to adjustment of Ghanaian early adolescents. *Journal of Adolescence*, 49, 99–104.
- Satorra, A. ve Bentler, P. (1988). *Scaling corrections for statistics in covariance structure analysis* (UCLA Statistics Series 2). Los Angeles, CA: University of California.
- Satorra, A. ve Bentler, P. M. (2001). A scaled difference chi-square test statistic for moment structure analysis. *Psychometrika*, 66(4), 507–514.
- Sayı, M. (2009). *Özerkliği destekleyici anne babalık davranışları ile ergen işlevselliği*

- ilişkisinde kendini düzenlemenin aracı rolü.* Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu tarafından desteklenmiş proje. (Proje No: SOBAG 108K155).
- Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. (2012). Ana babanın kontrol davranışları ve ergenlik. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (s. 329-359). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. (2016). *Anababa ergen ilişkilerinde kontrol, özerklik ve çatışmanın sosyal alan kuramı ve sosyal değişim bağlamında incelenmesi: Ebeveyn ve ergen açısından sonuçlar.* Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu tarafından desteklenmiş proje. (Proje No: SOBAG 113K208).
- Sayıl, M. ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62–71.
- Sayıl, M., Kındap, Y., Bayar, Y., Bayraktar, F., Kurt, D., Tığrak, A. ve Yaban, H. (2012). *Ergenlik döneminde ebeveynlik ve ergenin psikososyal uyumu.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M., Kumru, A., Bayraktar, F., Demir, G. Ö. ve Kındap, Y. (2008). *Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde sosyal ilişkilerin niteliği ve karakter oluşumuyla ilişkisi.* Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu tarafından desteklenmiş proje. (Proje No: SOBAG 105K029).
- Schaefer, E. S. (1965a). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29(6), 552-557.
- Schaefer, E. S. (1965b). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36(2), 413–424.
- Scharf, M. ve Goldner, L. (2018). "If you really love me, you will do/be...": Parental psychological control and its implications for children's adjustment. *Developmental Review*, 49, 16–30.
- Schleider, J. L., Vélez, C. E., Krause, E. D. ve Gillham, J. (2014). Perceived psychological control and anxiety in early adolescents: The mediating role of attributional style. *Cognitive Therapy and Research*, 38(1), 71–81.
- Schuldermann, E. H. ve Schuldermann, S. M. (1988). *Children's report of parent behavior (CRPBI-108, CRPBI-30) for older children and adolescents (Technical report).* Winnipeg, MB, Canada: University of Manitoba.
- Selçuk, Ş. ve Şener, E. (2018, Eylül). *Antecedents and consequences of basic psychological needs in adolescence.* 16th European Association for Research on Adolescence (EARA) Conference, Ghent, Belgium.
- Shek, D. T. L. (2007). A longitudinal study of perceived differences in parental control and

- parent-child relational qualities in Chinese adolescents in Hong Kong. *Journal of Adolescent Research*, 22(2), 156–188.
- Sirois, M., Bernier, A. ve Lemelin, J. (2019). Child temperamental anger, mother-child interactions, and socio-emotional functioning at school entry. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 30–38.
- Slagt, M., Dubas, J. S., Deković, M. ve van Aken, M. A. G. (2016). Differences in sensitivity to parenting depending on child temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 142(10), 1068-110.
- Slagt, M., Dubas, J. S. ve van Aken, M. A. G. (2016). Differential susceptibility to parenting in middle childhood: Do impulsivity, effortful control and negative emotionality indicate susceptibility or vulnerability? *Infant and Child Development*, 25(4), 302–324.
- Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, 66(2), 299-316.
- Smetana, J. G. (2011). *Adolescents, families, and social development: How teens construct their worlds*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Smetana, J. G., Crean, H. F. ve Campione-Barr, N. (2005). Adolescents' and parents' changing conceptions of parental authority. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 31–46.
- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73(2), 563–580.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290–312.
- Soenens, B., Duriez, B., Vansteenkiste, M. ve Goossens, L. (2007). The intergenerational transmission of empathy-related responding in adolescence: The role of maternal support. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(3), 299–311.
- Soenens, B., Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Duriez, B. ve Goossens, L. (2008). Clarifying the link between parental psychological control and adolescents' depressive symptoms: Reciprocal versus unidirectional models. *Merrill-Palmer Quarterly*, 54, 411–444.
- Soenens, B., Park, S. Y., Vansteenkiste, M. ve Mouratidis, A. (2012). Perceived parental psychological control and adolescent depressive experiences: A cross-cultural study with Belgian and South-Korean adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(2), 261-272.
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74–99.

- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., Duriez, B. ve Niemiec, C. P. (2008). The intervening role of relational aggression between psychological control and friendship quality. *Social Development, 17*(3), 661–681.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K. ve Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology, 42*(2), 305–318.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Van Petegem, S. (2015). Let us not throw out the baby with the bathwater: Applying the principle of universalism without uniformity to autonomy-supportive and controlling parenting. *Child Development Perspectives, 9*(1), 44–49.
- Sönmez, Ş. (2011). *Ergenliğe geçişte annenin davranışsal ve psikolojik kontrolünün anne-ergen ilişkisine ve ergenin bir yıl sonraki uyumuna etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*(4), 1072–1085.
- Stavrinides, P., Georgiou, S. ve Demetriou, A. (2010). Longitudinal associations between adolescent alcohol use and parents' sources of knowledge. *British Journal of Developmental Psychology, 28*(3), 643–655.
- Stavrinides, P., Nikiforou, M. ve Georgiou, S. (2015). Do mothers know? Longitudinal associations between parental knowledge, bullying, and victimization. *Journal of Social and Personal Relationships, 32*(2), 180–196.
- Steiger, J. H. ve Lind, J. C. (1980, Mayıs). *Statistically based tests for the number of common factors*. The Annual Meeting of the Psychometric Society. Iowa City, IA.
- Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. S. S. Feldman ve G. R. Elliot (Ed.), *At the threshold: The developing adolescent* içinde (s. 255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Steinmetz, H., Davidov, E. ve Schmidt, P. (2011). Three approaches to estimate latent interaction effects: Intention and perceived behavioral control in the theory of planned behavior. *Methodological Innovations Online, 6*(1), 95-110.
- Stice, E. ve Gonzales, N. (1998). Adolescent temperament moderates the relation of parenting to antisocial behavior and substance use. *Journal of Adolescent Research, 13*(1), 5–31.
- Sunar, D. ve Fişek, G. (2005). Contemporary Turkish families. U. Gielen ve J. Roopnarine (Ed.), *Families in global perspective* içinde (s. 169-183). Boston: Allyn & Bacon/Pearson.
- Symeou, M. ve Georgiou, S. (2017). Externalizing and internalizing behaviours in adolescence, and the importance of parental behavioural and psychological control practices. *Journal of Adolescence, 60*, 104–113.

- Şahin, D. ve Güvenç, G. B. (1996). Ergenlerde aile algısı ve benlik algısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(38), 22–32.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Essex: Pearson Education.
- Thomas, A. ve Chess, S. (1977). *Temperament and development*. Oxford, England: Brunner/Mazel.
- Tığrak, A. (2017). *Anneden algılanan kontrolün ergenin psikososyal işlevselliği ile ilişkisinde tepkiselliğin ve evlatlık inancının rolü* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tilton-Weaver, L. C., Burk, W. J., Kerr, M. ve Stattin, H. (2013). Can parental monitoring and peer management reduce the selection or influence of delinquent peers? Testing the question using a dynamic social network approach. *Developmental Psychology*, 49(11), 2057–2070.
- Tung, I., Noroña, A. N., Morgan, J. E., Caplan, B., Lee, S. S. ve Baker, B. L. (2018). Patterns of sensitivity to parenting and peer environments: Early temperament and adolescent externalizing behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 225–239.
- Ulaşan Özgüle, E. T. (2011). *Mediating role of self-regulation between parenting, attachment, and adjustment in middle adolescence* (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Van Petegem, S., Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Beyers, W. (2015). Rebels with a cause? Adolescent defiance from the perspective of reactance theory and self-determination theory. *Child Development*, 86(3), 903–918.
- Van Petegem, S., Zimmer-Gembeck, M. J., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Brenning, K., Mabbe, E., ... Zimmermann, G. (2017). Does general parenting context modify adolescents' appraisals and coping with a situation of parental regulation? The case of autonomy-supportive parenting. *Journal of Child and Family Studies*, 26(9), 2623–2639.
- Vollebergh, W. A. M., van Dorsselaer, S., Monshouwer, K., Verdurmen, J., van der Ende, J. ve ter Bogt, T. (2006). Mental health problems in early adolescents in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(2), 156–163.
- Wang, B., Stanton, B., Li, X., Cottrell, L., Deveaux, L. ve Kaljee, L. (2013). The influence of parental monitoring and parent-adolescent communication on Bahamian adolescent risk involvement: A three-year longitudinal examination. *Social Science & Medicine*, 97, 161–169.

- Wang, F. L., Chassin, L., Lee, M., Haller, M. ve King, K. (2017). Roles of response inhibition and gene-environment interplay in pathways to adolescents' externalizing problems. *Journal of Research on Adolescence*, 27(2), 258–277.
- Wang, Q., Pomerantz, E. M. ve Chen, H. (2007). The role of parents' control in early adolescents' psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child Development*, 78(5), 1592–1610.
- Weitkamp, K. ve Seiffge-Krenke, I. (2019). The association between parental rearing dimensions and adolescent psychopathology: A cross-cultural study. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(3), 469–483.
- Werner, L., Van der Graaff, J., Meeus, W. ve Branje, S. (2016). Depressive symptoms in adolescence: Longitudinal links with maternal empathy and psychological control. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(6), 1121–1132.
- Willoughby, T. ve Hamza, C. A. (2011). A longitudinal examination of the bidirectional associations among perceived parenting behaviors, adolescent disclosure and problem behavior across the high school years. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(4), 463–478.
- Yaban, E. H., Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. K. (2014). Are discrepancies in perceptions of psychological control related to maladjustment? A study of adolescents and their parents in Turkey. *International Journal of Behavioral Development*, 38(6), 550–562.
- Yoo, H., Feng, X. ve Day, R. D. (2013). Adolescents' empathy and prosocial behavior in the family context: A longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(12), 1858–1872.
- Yu, J., Cheah, C. S. L., Hart, C. H. ve Yang, C. (2018). Child inhibitory control and maternal acculturation moderate effects of maternal parenting on Chinese American children's adjustment. *Developmental Psychology*, 54(6), 1111–1123.

EK 1. ÖN ÇALIŞMA

Doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen ön çalışma (1) ergenlerle yapılan yapılandırılmış görüşmeler ve (2) ölçeklerin uygulandığı anket çalışması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Bu bölümde ön çalışmanın bu iki aşamasına yönelik ayrıntılı bilgi sırasıyla yer almaktadır.

1. ÇALIŞMA 1

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri annelerin PK ve DK uygulamalarına yönelik vinyet geliştirmektir. Bu bağlamda, uzman görüşü alınarak PK ve DK vinyetlerinin oluşturulması, oluşturulan vinyetlerin gerçeğe uygunluğunun, inandırıcılığının ve yaşanma sıklığının incelenmesi ve ergenlerin geribildirimleri doğrultusunda vinyetlerde gerekli düzeltmelerin yapılması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın diğer amacı ise “Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği” ve “Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğine” ilişkin ergenlerin geri bildirimlerinin alınması ve ölçekte kapsanmayan ancak kontrol uygulamalarına yönelik duygu ya da düşüncelerin olup olmadığının belirlenmesi, bu sayede bu ölçeklerin yeniden düzenlenmesidir.

1.1. ÖRNEKLEM

Çalışmaya 12 ile 15 yaşları arasındaki 20 ergen katılmıştır ($Ort.yaş = 13.55$, $S = .76$). Uygun örnekleme (convenience sampling) yoluyla ulaşılan bu ergenlerden yaşları ve cinsiyetleri dışında demografik bilgi alınmamıştır.

1.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

1.2.1. Vinyetler

Ebeveynlerin uyguladığı psikolojik ve davranışsal kontrol uygulamalarını içeren 10 (PK için 5, DK için 5) adet vinyetten oluşmaktadır (vinyet geliştirmeye yönelik ayrıntılı bilgi *İşlem* bölümünde sunulmuştur). Vinyetlerde bir ergen ve annesinin günlük yaşamda yaşayabilecekleri belirli durumlar ve bu durumlarda annelerin kullandığı belirli PK ya da DK uygulamalarını içeren senaryolar yer almaktadır.

1.2.2. Vinyetlerin Geçerliğini Değerlendirme Formu

Bu form, vinyetlerin gerçeğe uygunluğunu, inandırıcılığını ve yaşanma sıklığını değerlendirmek için kullanılmıştır. Formda bulunan 3 madde (örn., Bu senaryo ne kadar inandırıcı?) bu çalışma kapsamında Van Petegem ve arkadaşlarının (2015) çalışmasından uyarlanmıştır. Maddeler 5'li Likert ölçek (1 = Hiç inandırıcı değil, 5 = Çok inandırıcı) üzerinden değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yüksek puanlar vinyetlerin daha yüksek geçerliğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca bu çalışma kapsamında forma, ergenlerin vinyetlere yönelik öneri ve eleştirilerini belirtebilecekleri açık uçlu bir soru da eklenmiştir.

1.2.3. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeği

Bu doktora tez çalışması kapsamında oluşturulan ve 9 maddeden oluşan bu ölçek, ergenlerin vinyetlerde anlatılan PK ve DK uygulamalarını nasıl değerlendirdiklerini (duygu ve düşüncelerini) ölçmek için kullanılmıştır [Ölçeğin geliştirilmesine ilişkin ayrıntılı bilgi *İşlem* bölümünde sunulmuştur]. Ölçekteki 9 maddeye ek olarak ayrı bir maddede “diğer” ifadesi yazılarak boşluk bırakılmış ve ölçekteki maddelerin dışında belirtmek istedikleri duygu ve düşüncelerini yazıp puanlamaları istenmiştir. Maddeler 4'lü Likert ölçek (1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum) üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan vinyetlerde anlatılan kontrol uygulamalarının ergenler tarafından daha olumsuz değerlendirildiğine işaret etmektedir.

1.2.4. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeği

Bu doktora tez çalışması kapsamında oluşturulan ve 3 maddeden oluşan bu ölçek, ergenlerin vinyetlerde anlatılan PK ve DK uygulamalarını ne kadar meşru algıladıklarını ölçmek için kullanılmıştır [Ölçeğin geliştirilmesine ilişkin ayrıntılı bilgi *İşlem* bölümünde sunulmuştur]. Maddeler 4'lü Likert ölçek (1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum) üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan vinyetlerde anlatılan kontrol uygulamalarının ergenler tarafından daha meşru algılandığına işaret etmektedir.

1.3. İŞLEM

Bu çalışmada öncelikle alanyazında kullanılan PK ve DK vinyetleri incelenmiştir. Daha sonra, bu çalışmada PK ve DK'yi ölçmek için kullanılan ölçeklerin içeriğine uygun olacak şekilde 9

adet PK ve 11 adet DK vinyeti olmak üzere toplamda 20 senaryo hazırlanmıştır. Hazırlanan bu vinyetler, psikolojinin farklı alanlarında çalışan/eğitim gören 17 uzman (gelişim psikolojisi, sosyal psikoloji, klinik psikoloji ve deneysel psikoloji alanından doktora öğrencisi ve öğretim üyeleri) tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanlar, vinyetleri 7’li Likert tipi bir ölçek (örn., 1 = Hiç inandırıcı değil, 7 = Çok inandırıcı) üzerinden gerçeğe uygunluk, inandırıcılık ve yaşanma sıklığı açısından puanlamışlardır. Buna ek olarak, vinyetleri geliştirmeye yönelik öneri ve eleştirilerini de belirtmişlerdir. Yapılan bu uzman değerlendirmesi sonucunda 20 vinyet arasından belirli vinyetler seçilmiş ya da uzmanların önerileri doğrultusunda bazı yeni vinyetler yazılmıştır.

İkinci olarak alanyazın taraması yapılarak ergenlerin, annelerin kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmelerini ölçmek için kullanılacak maddeler incelenmiştir. Bu bağlamda, İfade Edilen Duygu Düzeyi Ölçeğinin (Level of Expressed Emotion Scale; Cole ve Kazarian, 1988) “Müdahaleci Olma” alt ölçeği, Kakihara ve Tilton-Weaver’ın (2009) çalışmasında kullanılan müdahaleci olma (intrusiveness) maddeleri, Başkalarının Gözünde Önemli Olma Ölçeği (Mattering to Others Questionnaire; Marshall, 2001) seçilmiştir. Bu ölçeklerde seçilen maddelerin uyarlanması ya da bu maddelere uygun yeni maddelerin yazılması yoluyla “Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeği” oluşturulmuştur. Benzer bir yol izlenerek, Smetana ve Daddis’in (2002) çalışmasında kullanılan ebeveyn otoritesinin meşruluğu maddelerine uygun yeni maddelerin yazılması yoluyla “Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeği” oluşturulmuştur.

Vinyetler ve yukarıda ifade edilen ölçekler oluşturulduktan ve Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alındıktan sonra ergenlerle yaklaşık yarım saat süren bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde, ergenlere vinyetlerin ve ölçeklerin birlikte yer aldığı form verilmiş ve araştırma hakkında sözel olarak kısaca bilgi verilmiştir. Ergenler her vinyeti okuduktan sonra vinyette anlatılan durumun ve annenin verdiği tepkinin gerçeğe uygunluğunu, inandırıcılığını ve yaşanma sıklığını puanlamış ve oluşturulan bu vinyetlerle ilgili öneri ve eleştirilerini belirtmişlerdir. Ayrıca her vinyetten sonra Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeğini ve Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğini puanlamışlardır. Son olarak, ergenlerden bu iki ölçekte yer alan ifadelerin anlaşılabilirliğine ilişkin öneri ya da eleştirilerini belirtmeleri istenmiştir.

1.4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle vinyetlerin geçerliğini değerlendirme formundaki maddelerin ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur (bkz. Tablo 28). Daha sonra Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği ve Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 28’de verilen değerlere ve ergenlerden alınan geribildirimlere dayanarak vinyetlerin 12 ve 15 yaş grubu ergenler için geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 28. Vinyetlerin Gerçeğe Uygunluk, İnanırcılık ve Yaşanma Sıklığı Değerleri (Ön Çalışma 1)

	Psikolojik Kontrol					Davranışsal Kontrol				
	S1	S2	S3	S4	S5	S1	S2	S3	S4	S5
Gerçeğe Uygunluk	3.95 (1.4)	3.6 (1.6)	3.5 (1.6)	3.45 (1.5)	3.25 (1.45)	4.5 (1.0)	4.2 (0.9)	4.5 (0.8)	4.65 (0.6)	4.65 (0.8)
İnanırcılık	4.15 (0.9)	4.05 (1.1)	3.45 (1.3)	3.65 (1.4)	3.75 (1.25)	4.75 (0.4)	4.6 (0.6)	4.4 (0.9)	4.9 (0.3)	4.6 (0.8)
Yaşanma Sıklığı	4.01 (1.0)	3.6 (1.3)	3.5 (1.4)	3.6 (1.3)	3.6 (1.4)	4.25 (1.2)	4.05 (1.2)	4.2 (0.9)	4.65 (0.7)	4.4 (0.8)

Not. Parantez içindeki değerler standart sapma değerleridir. S = Senaryo (örn., S1 = Senaryo 1).

Ergenlerin, Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği ve Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğine ilişkin geribildirimleri doğrultusunda bu ölçeklerdeki maddelerin anlaşılır olduğu görülmüştür. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeğinde “diğer” ifadesinin yer aldığı maddede ortak olarak belirtilen duygu ya da düşünce olmadığı belirlenmiştir. Ergenlerin bu maddeye genel olarak duygu ve düşünce yerine davranış yazdıkları (örn., “Ona karşı gelmezdim” ve “Ben de ona soğuk davranırdım”) görülmüştür. Bu nedenle, ön çalışmanın ikinci aşamasında ölçekte herhangi bir değişiklik yapılmadan kullanılmasına karar verilmiştir.

2. ÇALIŞMA 2

2.1. ÖRNEKLEM

Bu çalışmada, Ankara'da İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir devlet lisesi ve bir ortaokulda yaşları 12 ile 15 arasında değişen 7., 8. ve 9. sınıf öğrencilerinden veri toplanmıştır. Örneklemin sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29. Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımları ve Yaşlarına İlişkin Betimsel Değerler (Ön Çalışma 2)

	Kız		Erkek		Yaş		Toplam	
	n	%	n	%	Ort	S	n	%
7. sınıf	28	58.3	20	41.7	12.64	.33	48	31.4
8. Sınıf	23	47.9	25	52.1	13.70	.48	48	31.4
9. Sınıf	38	66.7	19	33.3	14.59	.31	57	62.7
Toplam	89	58.2	64	41.8	13.67	.88	153	100

Çalışmaya katılan ergenlerin yaklaşık %71'inin kendisini orta gelir düzeyinde algıladığı ve %45'inin aylık olarak evlerine giren toplam gelir miktarının 3000-5000 TL arasında olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin anne ve babalarının yaş ortalaması sırasıyla 40.01 ($S = 5.24$) ve 43.9 ($S = 5.53$) olduğu görülmüştür. Ayrıca ergenlerin annelerinin yaklaşık %68'inin, babalarının ise yaklaşık %82'sinin lise ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu ortaya konmuştur (Demografik bilgilere yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 30).

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışma 2 kapsamında ergenlere uygulanan ölçeklere ilişkin bilgi Tablo 31’de sunulmuştur. Bu çalışmada soru sayısını azaltmak amacıyla PK ve DK’ya ilişkin ölçek ve vinyetler için iki ayrı form (A ve B formu) oluşturulmuş ve örneklemin yaklaşık yarısı (%51’i) A formunu, diğer yarısı ise (%49’u) B formunu doldurmuştur. Ölçeklere ilişkin ayrıntılı bilgiye asıl çalışmanın Yöntem (bkz. 2.2 Veri Toplama Araçları) bölümünden ulaşılabilir.

Tablo 31. A ve B Formunda Yer Alan Ölçekler (Ön Çalışma 2)

A Formu	B Formu
1) Kişisel Bilgi Formu (15 madde)	1) Kişisel Bilgi Formu (15 madde)
2) Psikolojik Kontrol Ölçeği (8 madde)	2) Ebeveyn Kuralları ve Ebeveyn Talebi Ölçekleri (14 madde)
3) Seçilen PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (3 x 12 madde)*	3) Seçilen DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (3 X 12 madde)*
4) Seçilen PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (3 x 3 madde)*	4) Seçilen DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (3 X 3 madde)*
5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Çaba Gerektiren Kontrol, Olumsuz Duygulanım ve Algısal Duyarlık Alt Ölçekleri (39 madde)**	5) Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği: Çaba Gerektiren Kontrol, Olumsuz Duygulanım ve Algısal Duyarlık Alt Ölçekleri (39 madde)**
6) Ebeveyn Davranış Envanteri - Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği (10 madde)	6) Ebeveyn Davranış Envanteri - Ebeveyn Kabulü Alt Ölçeği (10 madde)
7) PK Vinyetleri (5 adet)	7) DK Vinyetleri (5 adet)
8) Vinyetlerin Geçerliliğini Değerlendirme Formu (5 x 3 madde)	8) Vinyetlerin Geçerliliğini Değerlendirme Formu (5 x 3 madde)
9) PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (5 x 9 madde)	9) DK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği (5 x 9 madde)
10) PK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeği (5 x 3 madde)	10) DK Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeği (5 x 3 madde)

Not. *Ergenlerden PK veya DK ölçeğini puanladıktan sonra ölçekte belirtilen PK/DK davranışları arasından annelerinin en çok uyguladığı 3 PK/DK davranışını seçip, her bir davranış için Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme ve Meşruluk Algısı Ölçeklerini puanlamaları istenmiştir.

**Asıl çalışmadan farklı olarak “Çaba Gerektiren Kontrol” alt ölçeği de kullanılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında (Bayram, 2014) “Algısal Duyarlık” alt ölçeğindeki bazı maddeler çaba gerektiren kontrol boyutuna yüklendiği için bu alt ölçeğin maddeleri de yer almıştır.

2.3. İŞLEM

Öncelikle, çalışmada kullanılacak ölçekler için ölçeği geliştiren/Türkçeye uyarlayan araştırmacılardan izin alınmış ve çalışmada kullanılmak üzere vinyetler hazırlanmıştır. Çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alındıktan sonra uygulama yapılacak ortaokul ve lisenin ilgili idari birimlerinden ayrıca izin alınmıştır. Bunun yanı sıra, ergenlerin hem kendilerinden hem de ebeveynlerinden yazılı onam alınmış, ebeveyni tarafından çalışmaya katılımı onaylanmayan ergenler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Uygulamalar, izin alınan okullarda okul idaresinin belirlediği ders saatlerinde sınıf ortamında yapılmıştır. Uygulama yapılan sınıflarda öğrencilerin yarısına A formu, diğer yarısına da B formu verilmiştir. Yaklaşık iki ders saati süren uygulamalar tek oturumda gerçekleştirilmiştir. Sınıf içi uygulamaları içeren veri toplama işlemi 2017 yılı güz döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında annelerden veri toplanmamıştır.

2.4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle vinyetlerin geçerliğini değerlendirme formundaki maddelerin ortalama ve standart sapma değerlerine (bkz. Tablo 32) ve vinyetlerin gerçeğe uygunluğunun, inandırıcılığının ve yaşanma sıklığının karşılaştırıldığı tek yönlü tekrar ölçümlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra belirli ölçekler için ayrı ayrı yürütülen temel bileşenler analizi sonuçları sunulmuştur. Son olarak, araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkiler verilmiştir.

2.4.1. Vinyetlere İlişkin Analiz Sonuçları

Ön çalışmada 2’de ergenlerin vinyetlere ilişkin gerçeğe uygunluk, inandırıcılık ve yaşanma sıklığına yönelik puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 32’de yer almaktadır. Bu değerlere göre vinyetlerin genel olarak gerçeğe uygun, inandırıcı ve sık yaşanan durum ve tepkileri yansıttığı söylenebilir.

Tablo 32. Vinyetlerin Gerçeğe Uygunluk, İnanırcılık ve Yaşanma Sıklığı Değerleri (Ön Çalışma 2)

	Psikolojik Kontrol					Davranışsal Kontrol				
	S1	S2	S3	S4	S5	S1	S2	S3	S4	S5
Gerçeğe Uygunluk	3.18 (1.6)	2.74 (1.3)	2.69 (1.3)	2.26 (1.4)	2.40 (1.3)	3.83 (1.3)	3.29 (1.4)	3.50 (1.3)	4.03 (1.7)	4.18 (1.1)
İnanırcılık	3.61 (1.4)	3.30 (1.3)	2.90 (1.3)	2.68 (1.3)	2.64 (1.3)	3.71 (1.3)	3.49 (1.3)	3.59 (1.3)	3.78 (1.4)	3.88 (1.4)
Yaşanma Sıklığı	3.81 (1.3)	3.44 (1.3)	3.08 (1.2)	2.75 (1.3)	3.00 (1.3)	4.00 (1.1)	3.7 (1.1)	3.96 (1.1)	4.07 (1.1)	4.22 (1.0)

Not. Parantez içindeki değerler standart sapma değerleridir. S = Senaryo (örn., S1 = Senaryo 1).

Vinyetler arasından gerçeğe uygunluk, inanırcılık ve sık yaşanma kriterlerini daha iyi karşılayanları belirleyebilmek için her üç kriter için tekrar ölçümlü varyans analizleri (ANOVA) yürütülmüştür. Örneklem büyüklüğünü artırarak analizin gücünü yükseltebilmek için Ön Çalışma 1’de elde edilen veri, Ön Çalışma 2 verisiyle birleştirilip analiz edilmiş ve vinyetler arasında gerçeğe uygunluk ($F(4, 344) = 8.66, p < .01$), inanırcılık ($F(4, 348) = 12.56, p < .01$) ve yaşanma sıklığı ($F(4, 324) = 16.42, p < .01$) açısından anlamlı fark bulunmuştur. Sonuçlara göre 1. vinyet; 2., 3., 4. ve 5. vinyetlere göre gerçeğe daha uygundur. Ayrıca 1. vinyet en inanırcı, 2. ve 3. vinyetler daha az inanırcı, 4. ve 5. vinyetler ise en az inanırcı vinyetlerdir. Bunlara ek olarak, 1. vinyet en sık yaşanan, 2. vinyet ise 4. vinyete göre daha sık yaşanan vinyet olarak rapor edilmiştir ($ps < .05$). Diğer vinyetler (3. 4. ve 5.) yaşanma sıklığı açısından birbirinden farklılaşmamıştır.

DK vinyetleri için aynı analizler tekrarlanmış ve benzer şekilde vinyetler arasında gerçeğe uygunluk ($F(4, 348) = 9.57, p < .01$), inanırcılık ($F(4, 344) = 3.27, p = .02$) ve yaşanma sıklığı ($F(4, 348) = 3.80, p < .01$) açısından anlamlı fark bulunmuştur. Sonuçlara göre 5. ve 4. vinyetler, 2. ve 3. vinyetlere göre; 1. vinyet ise 2. vinyete göre gerçeğe daha uygundur ($ps < .05$). Bunun yanı sıra, 4. vinyet, 3. vinyetten daha inanırcı olma eğilimi göstermiştir ($p = 0.7$). Ayrıca 5. ve 4. vinyetler, 2. vinyete göre daha sık yaşanan vinyetler olarak rapor edilmiştir ($ps < .05$).

Bu sonuçlara ve görüşmelerde ergenlerin verdiği geribildirimlere dayanarak PK vinyetlerinden 1., 2. ve 3. vinyet olmak üzere üç vinyetin, DK vinyetlerinden ise 1., 3., 4. ve 5. vinyet olmak üzere 4 vinyetin kullanılmasına karar verilmiştir. Böylece asıl çalışmada kullanılmak üzere toplamda 7 adet vinyet seçilmiştir.

2.4.2. Temel Bileşenler Analizi Sonuçları

Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği için yürütülen temel bileşenler analizinde elde edilen sonuçlar, ölçeğin faktör yapısının orijinal faktör yapısından (7 faktör; Ellis ve Rothbart, 2001) oldukça farklı olduğunu fakat Türkçeye uyarlama çalışmasındaki (Bayram, 2014) faktör yapısına (3 faktörlü yapı) benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur (Bu analizin gücü örneklem büyüklüğü nedeniyle düşük olduğu için sonuçlar ayrıntılı olarak sunulmamıştır). Ayrıca bu çalışma kapsamında Hayes'in PROCESS Makro eklentisinin Model 1'i kullanılarak yapılan analizlerde çaba gerektiren kontrolün, kontrol uygulamalarının düzeyi ile kontrol uygulamalarına yönelik değerlendirmeler arasında düzenleyici bir rolünün olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Bu nedenle, asıl çalışmada sadece Türkçeye uyarlama çalışmasında "negatif duygulanım" ve "depresif duygu durumu" olarak adlandırılan olumsuz duygulanımın iki alt boyutunun kullanılmasına karar verilmiştir.

Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeğinde PK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler için yürütülen temel bileşenler analizinde "Utandırım" maddesinin olumlu maddelerle aynı faktöre yüklenmesi ve vinyetlerde yer alan PK uygulamalarının büyük çoğunluğunun "utanma" duygusu uyandıracak davranışlar olmaması nedeni ile bu madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu madde çıkarıldıktan sonra yürütülen temel bileşenler analizinde ters maddelerin ayrı bir faktöre yüklendiği görülmüştür (bkz. Tablo 33a). Bunun üzerine tek faktörlü yapı test edilmiş fakat ters maddelerin genel olarak, madde yüklerinin diğer maddelerden daha düşük olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 33b). Özellikle 2. ve 6. maddelerin, vinyetlerden sonra doldurulan PK Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeğinde tek faktörlü yapıya yüklenmemesi nedeniyle asıl çalışmada bu iki maddedeki ifadelere olumsuzluk eki eklenerek ifadeler olumsuz hale getirilmiş ve ölçeğin bu haliyle kullanılmasına karar verilmiştir ("Beni önemsemediğimi hissedirim." ve "Duygularımı önemsemediğimi hissedirim.").

Tablo 33a. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Yapısı (İki Faktörlü) (Ön Çalışma 2)

	DK (maddeler)		DK (vinyetler)		PK (maddeler)		PK (vinyetler)	
	F1	F2	F1	F2	F1	F2	F1	F2
1. Öfkeli hissederim	.77		.79		.71		.76	
5. Onun için bir değerimin olmadığını düşünürüm	.74		.83		.79		.76	
9. Hayatıma çok müdahale ettiğini düşünürüm	.88		.77		.92		.87	
10. Her şeyi kontrol etmeye çalıştığını düşünürüm	.72		.79		.84		.77	
12. Beni üzer	.83		.84		.37	.43	.77	
2. Beni önemseydiğini hissederim (t)		.75		.84		.81		.87
6. Duygularımı önemseydiğini hissederim (t)		.88		.94		.90		.88
11. Yaşamıma saygı duyduğunu düşünürüm (t)		.76		.80		.72		.76
Öz Değer	3.96	1.40	3.97	1.73	3.30	1.94	3.23	2.29
Açıklanan Varyans (%)	49.5	17.5	49.7	21.6	41.2	24.3	40.38	28.6

Not. t harfi ile belirtilen maddeler ters maddelerdir.

Tablo 33b. Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler Ölçeğinin Faktör Yapısı (Tek Faktörlü) (Ön Çalışma 2)

	DK (maddeler)	DK (vinyetler)	PK (maddeler)	PK (vinyetler)
	1. Öfkeli hissederim	.77	.84	.79
5. Onun için bir değerimin olmadığını düşünürüm	.74	.71	.68	.76
9. Hayatıma çok müdahale ettiğini düşünürüm	.83	.73	.82	.87
10. Her şeyi kontrol etmeye çalıştığını düşünürüm	.62	.76	.70	.77
12. Beni üzer	.86	.77	.55	.77
2. Beni önemseydiğini hissederim (t)	.68	.58	.29	.10
6. Duygularımı önemseydiğini hissederim (t)	.54	.61	.54	.09
11. Yaşamıma saygı duyduğunu düşünürüm (t)	.50	.60	.61	.33
Öz Değer	3.96	3.97	3.30	3.23
Açıklanan Varyans (%)	49.5	49.7	41.2	40.38

Not. Bu analizde maddeler tek faktörlü yapıya yüklenmeye zorlanmıştır. t harfi ile belirtilen maddeler ters maddelerdir.

DK'yı ölçmek için kullanılan *Ebeveyn Kontrolü* (8 madde) ve *Ebeveyn Talebi* (6 madde) *Ölçekleri* için yapılan temel bileşenler analizi, tek faktörlü yapının uygun olduğunu göstermiştir (bkz. Tablo 34). Dolayısıyla bu iki DK ölçeğine ait maddelerin ortalaması alınarak tek bir DK puanı oluşturulmuş ve analizlerde bu puan kullanılmıştır.

Tablo 34. DK maddelerinin Faktör Örüntüsü (Ön Çalışma 2)

Maddeler	Faktör Yükları
6. Arkadaşların ile dışarı çıktıktan sonra eve geldiğinde annene nereye gittiğini, kimlerle buluştuğunu ve neler yaptığını konularında açıklama yapman gerekir mi?	.83
8. Hafta sonu dışarı çıktığında annene nereye gittiğini ve kimlerle olduğunu söylemen gerekir mi?	.83
12. Dışarı çıkacağın zaman annen nereye gideceğini sorar mı?	.80
5. Dışarı çıkmadan önce nereye gideceğini, kimlerle buluşacağını ve neler yapacağın konularında annene açıklama yapman gerekir mi?	.75
7. Okuldan sonra arkadaşların ile buluşmadan önce annenden izin alman gerekir mi?	.73
4. Bir akşam dışarı çıkarsan annene ne yaptığını ve kiminle birlikte olduğunu konularında açıklama yapman gerekir mi?	.73
13. Dışarıdan geldiğinde annen kimlerle olduğunu ve ne yaptığını sorar mı?	.71
3. Eve geç geldiğinde annene nerede olduğunu, ne yaptığını ve kiminle olduğunu konularında açıklama yapman gerekir mi?	.62
1. Eve her zamanki saatinden daha geç gitmen gerekirse annene söylemen gerekir mi?	.58
11. Annen boş zamanlarında neler yaptığını hakkında sorular sorar mı? (Dışarı çıktığınızda kimlerle buluştuğunu, neler yaptığınız gibi)	.58
2. Bir akşam arkadaşlarıyla bir şeyler yapmak için plan yapmadan önce annenden izin alman gerekir mi?	.57
9. Arkadaşların evinize geldiğinde annen onlarla konuşur mu? (Neler yaptıkları ya da farklı konularda neler düşündükleri ve nasıl hissettikleri hakkında)	.52
10. Annen normal bir okul gününde neler olduğuna ilişkin ne sıklıkla konuşma başlatır?	.33
14. Son bir ay içinde annen seninle boş zamanlarında neler yaptığını hakkında ne sıklıkla sohbet başlattı?	.26
Öz Değer	5.97
Açıklanan Varyans (%)	42.7

2.4.3. Değişkenlerin Betimsel Özellikleri

Ölçeklerden elde edilen ortalama ve standart sapma değerleri ile ölçeklerin güvenilirlik değerleri Tablo 35'te sunulmuştur.

Tablo 35. Ölçeklerin Güvenirlik Değerleri (Ön Çalışma 2)

Değişken Adı	Ort (S)	Cronbach Alfa	Madde Sayısı (n)
Psikolojik Kontrol	1.56 (.48)	.73	8 (76)
Davranışsal Kontrol	4.05 (.70)	.88	14 (66)
Sıcaklık	3.60 (.65)	.93	10 (145)
PK UYD ^{a,b}	2.50 (.59) ^a , 2.57 (.51) ^b	.78 ^a , .76 ^b	8 (60 ^a , 73 ^b)
DK UYD ^{a,b}	1.76 (.58) ^a , 1.80 (.53) ^b	.84 ^a , .85 ^b	8 (72 ^a , 67 ^b)
PK UYMA ^{a,b}	2.43 (.72) ^a , 2.43 (.61) ^b	.73 ^a , .70 ^b	3 (60 ^a , 73 ^b)
DK UYMA ^{a,b}	3.33 (.57) ^a , 3.23 (.54) ^b	.73 ^a , .75 ^b	3 (72 ^a , 68 ^b)
Çaba Gerektiren Kontrol	3.60 (.65)	.78	12 (123)
Negatif Duygulanım	2.57 (.69)	.81	14 (128)
Depresif Duygu Durumu	2.81 (.69)	.75	11 (133)

Not. a ile belirtilenler seçilen PK maddelerine yönelik, b ile belirtilenler vinyetlerdeki PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ve meşruluk algısı maddelerine ait değerlerdir. UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

2.4.4. Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Çalışma 2 kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin genel olarak beklenen yönde olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 36a ve Tablo 36b).

Tablo 36a. A Formunda Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar (Ön Çalışma 2)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Psikolojik Kontrol	-							
2. PK UYD ^a	.46**	-						
3. PK UYMA ^a	-.38**	-.69**	-					
4. PK UYD ^b	.50**	.63**	-.45**	-				
5. PK UYMA ^b	-.33**	-.42**	.64**	-.71**	-			
6. Çaba Gerektiren Kontrol	-.21	.01	-.01	-.03	.13	-		
7. Negatif Duygulanım	.51**	.44**	-.36*	.50**	-.40**	-.12	-	
8. Depresif Duygu Durumu	.40**	.35*	-.15	.54**	-.39**	.22	.59**	-
9. Sıcaklık	-.58*	-.48**	.58**	-.40**	.46**	.26*	-.48**	-.24*

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$. a ile belirtilenler seçilen PK maddelerine yönelik, b ile belirtilenler vinyetlerdeki PK uygulamalarına yönelik değerlendirme ve meşruluk algısıdır. UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

Tablo 36b. B Formunda Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar (Ön Çalışma 2)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Davranışsal Kontrol	-							
2. DK UYD ^a	-.25*	-						
3. DK UYMA ^a	.46**	-.69**	-					
4. DK UYD ^b	-.12	.69**	-.31*	-				
5. DK UYMA ^b	.29*	-.47**	.48**	-.58**	-			
6. Çaba Gerektiren Kontrol	.30*	-.22	.24*	-.27*	.35**	-		
7. Negatif Duygulanım	-.11	.37**	-.28*	.41**	-.36**	-.04	-	
8. Depresif Duygu Durumu	.04	.44**	-.31*	.41**	-.22	.09	.61**	-
9. Sıcaklık	.29*	-.54**	.49**	-.49**	.37**	.25*	-.22*	-.35**

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$. a ile belirtilenler seçilen DK maddelerine yönelik, b ile belirtilenler vinyetlerdeki DK uygulamalarına yönelik değerlendirme ve meşruluk algısıdır. UYD = Uygulamalarına Yönelik Değerlendirmeler, UYMA = Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı.

Tablo 36a ve 36b'de görüldüğü gibi seçilen PK/DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ve meşruluk algısı puanları ile vinyetlerdeki PK/DK uygulamalarına yönelik değerlendirmeler ve meşruluk algısı puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca bu iki farklı PK/DK değerlendirme ve meşruluk puanlarının çalışmadaki diğer değişkenlerle oldukça benzer ilişkiler gösterdiği görülmüştür. Dolayısıyla soru sayısını azaltarak uygulama süresini kısaltabilmek amacıyla asıl çalışmada Kontrol Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme Ölçeği ve Kontrol Uygulamalarına Yönelik Meşruluk Algısı Ölçeğinin sadece vinyetlerdeki PK/DK uygulamaları için kullanılmasına karar verilmiştir.

EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 431-3713

07 Kasım 2017

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Psikoloji Bölümü araştırma görevlilerinden **Şule SELÇUK**'un **Prof. Dr. Zehra UÇANOK** ve **Prof. Dr. Melike SAYIL** (ortak danışman) danışmanlığında yürüttüğü "**Psikolojik ve Davranışsal Kontrolün Ergenin Davranış Problemleri ile İlişkisi: Ergenin Ebeveyn Kontrolüne İlişkin Değerlendirmelerinin Aracı Rolü**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **24 Ekim 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Şiir KOCUĞLU
Enstitü Sekreteri

EK 3. ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.21764101
Konu : Araştırma İzni

18.12.2017

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi,
b) 21/11/2017 Tarihli ve 76000869/160-3870 sayılı yazınız. → Yorum İstendi

Enstitünüz Psikoloji (Genel Psikoloji) Anabilim Dalı öğrencisi Şule SELÇUK'un Prof.Dr.Zehra UÇANOK danışmanlığında yürüttüğü "**Psikolojik ve Davranışsal Kontrolü Ergenin Davranış Problemleri ile İlişkisi: Ergenin Ebeveyn Kontrolüne İlişkin Değerlendirmelerinin Aracı Rolü**" kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (17 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.

...../...../2017.....
18 Aralık 2017

Öğrenci İşlerine
Yazışmasını Yapalım
26-12-2017

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik.06@meh.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-434

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3648-7b01-3260-b4b4-2b1c koda ile teyit edilebilir.

EK 4. ORJİNALLİK RAPORU

	<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>	
<p>Tarih: 19/07/2019</p>	
<p>Tez Başlığı : Psikolojik ve Davranışsal Kontrolün Ergenin Davranış Problemleri ile İlişkisi: Ergenin Ebeveyn Kontrolüne İlişkin Değerlendirmelerinin Aracı Rolü</p>	
<p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 150 sayfalık kısmına ilişkin, 19/07/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 7'dir.</p>	
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p>	
<p>1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç</p>	
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>	
<p>19.07.2019 İmza </p>	
<p>Adı Soyadı: Şule Selçuk</p>	
<p>Öğrenci No: N13242168</p>	
<p>Anabilim Dalı: Psikoloji</p>	
<p>Programı: Genel Psikoloji</p>	
<p>Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>	
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p>	
<p>UYGUNDUR.</p>	
<p> Prof. Dr. Zehra Uçanok</p>	